

KÅRARP

Hus och gårdar under brons- och järnålder

Lennart Carlie

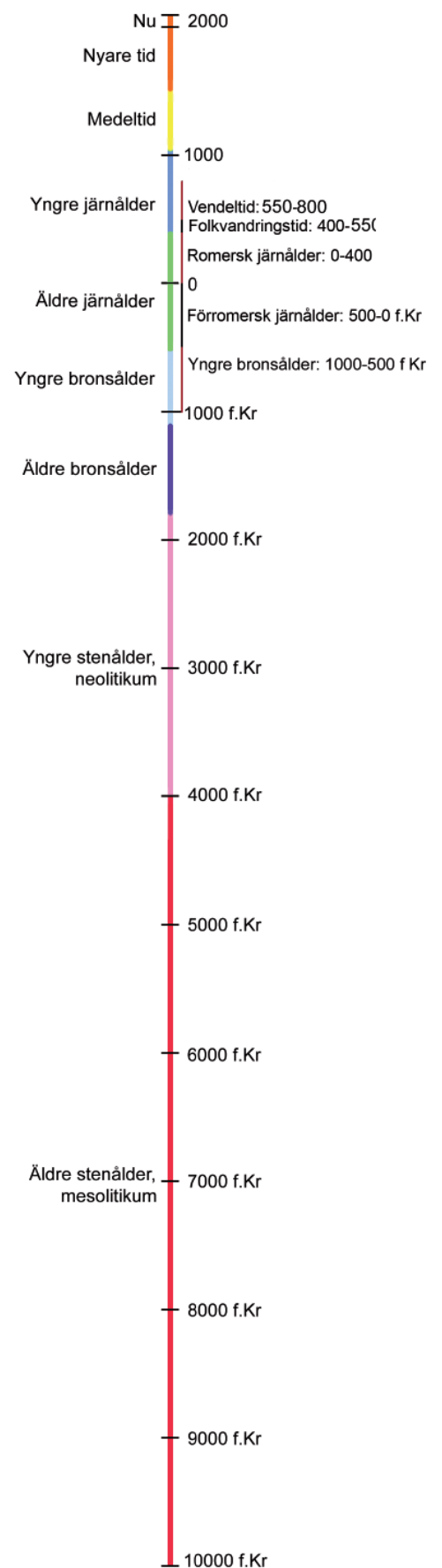

ARKEOLOGISKA RAPPORTER FRÅN HALLANDS LÄNSMUSEER 2011:4

Halland, Övraby socken, Halmstad 7:71, 7:73, 7:89, 7:84, 7:85, 7:87, samt 7:96.

RAÄ 76

Hallands läns museer, Kulturmiljö Halland,
Uppdragsverksamheten, Halmstad 2011
Arkeologisk undersökning 2008
Framsida: Stina Tegnhed mäter in hus 7.
Foto: Lennart Carlie
Layout: Monica Bülow Björk
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.
Ärende nr Ms2006/02316.
ISSN 1400-8750
ISRN HM-UV-R--11/4-SE

Innehåll

1. Inledning	5	5.11.13. Hus 14	51
2. Topografi och fornlämningsbild.....	5	5.11.14. Hus 15.....	51
3. Undersökningsmetod.....	5	5.11.15. Hus 17.....	53
4. Målsättning	8	5.11.16. Hus 19.....	53
5. Anläggningsbeskrivning.....	9	5.11.17. Hus 20.....	56
5.1. Härdar	10	5.11.18. Sammanfattning.....	56
5.2. Gropar	12	6. Fynden.....	57
5.3. Kokgropar.....	15	6.1. Flinta	57
5.4. Brända och obrända lerlager.....	15	6.2. Slagg.....	58
5.5. Kulturlager.....	19	6.3. Lerblock.....	58
5.6. Reduktionsugnar	22	6.4. Vävtvtyngder	58
5.7. Pinnhål	26	6.5. Sländtrissa	58
5.8. Stenpackning	26	6.6. Gjutform	59
5.9. Rännor	26	6.7. Bergart	59
5.10. Stolphål	26	6.8. Harts.....	63
5.11. Husen	27	6.9. Brända ben	64
5.11.1. Hus 1.....	29	6.10. Makrofossila fynd	64
5.11.2. Hus 2	31	6.11. Vedartsanalyser.....	65
5.11.3. Hus 3.....	31	6.12. Bränd lera.....	65
5.11.4. Hus 5.....	33	6.13. Keramik	66
5.11.5. Hus 6.....	35	7. Kronologin på platsen och bland husen	68
5.11.6. Hus 7.....	37	7.1. Platsens kronologi.....	68
5.11.7. Hus 8.....	39	7.2. Husen och gårdarnas kronologi.	72
5.11.8. Hus 9.....	39	7.3. Husoffer.....	74
5.11.9. Hus 10.....	44	7.4. Övriga rituella förehavanden	74
5.11.10. Hus 11	45	8. Platsens funktion	75
5.11.11. Hus 12.....	48	Referenser.....	76
5.11.12. Hus 13.....	48	Tekniska och administrativa uppgifter.....	79

Bilaga 1. Fyndlista

Bilaga 2. Anläggningslista

Bilaga 3. Osteologisk rapport Lena Nilsson

Bilaga 4. Keramiken från Kårarp Torbjörn Brorsson

Bilaga 5. Bränd lera, Torbjörn Brorsson

Bilaga 6. Makrofossilanalys, Håkan Ranheden

Bilaga 7. Pollenanalys, Per Lagerås RAÄ UV Syd

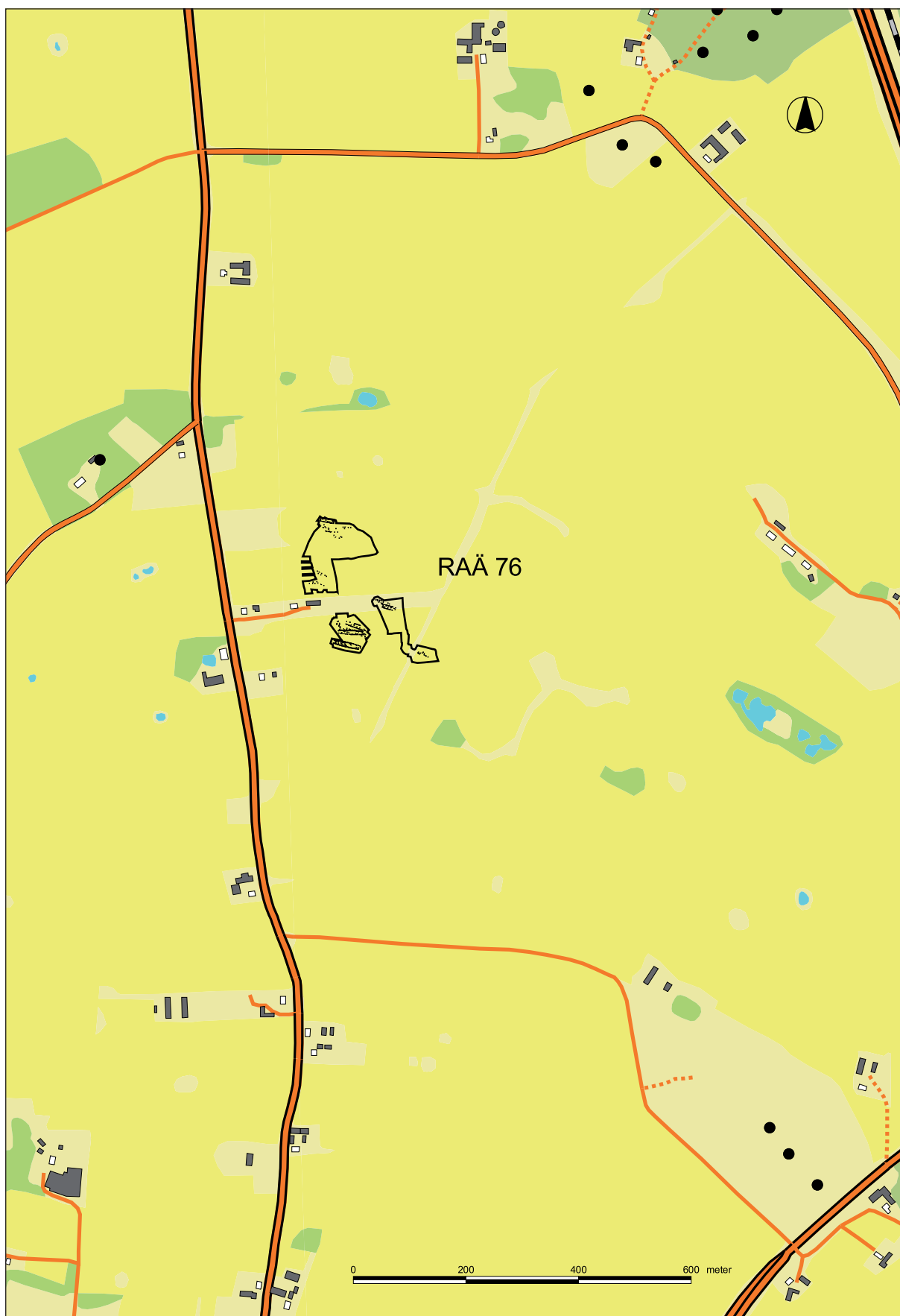
Bilaga 8. Vedartsanalyser, Thomas Bartholin

Bilaga 9. ¹⁴C-dateringar

Bilaga 10. Metalldetektering

Bilaga 11. Fotolista

Bilaga 12. Ritningsförteckning

Figur 1. Översiktskarta med Raä 76 i centrum. Skala 1:10 000.

1. Inledning

I samband med att Halmstads kommun inledde planläggningen av ett nytt industriområde vid Kårarp genomförde Kulturmiljö Halland en arkeologisk utredning av området. Något senare följdes utredningen upp av en arkeologisk förundersökning. Resultaten från den senare visade att exploateringsområdet innehöll lämningar efter människors ageranden som sträcker sig över stora delar av vår förhistoria. De samlade intrycken från förundersökningen visar dock att de huvudsakliga aktiviteterna har varit koncentrerade till järnåldern och i viss mån yngre bronsålder (Carlie, 2007a).

Den samlade bilden av lämningarna var av sådan dignitet att Länsstyrelsen i Halland förordade en slutundersökning av vissa utvalda partier av fornlämningen. Fältarbetet inleddes den 21 april och pågick fram till månadsskiftet juli-augusti 2008 av personal vid Kulturmiljö Halland.

Halmstads kommun, fastighetskontoret har bekostat undersökningen.

2. Topografi och fornlämningsbild

Allt som allt omfattade fornlämningen en yta av 80 000 kvadratmeter varav närmare 17 000 kvadratmeter kom att slutundersökas (figur 1). Topografin ger ett tämligen ensartat intryck inom de närmaste hundra metrarna och kan karaktäriseras som ett svagt böljande landskap. I centrum står en flack höjdrygg utmed vars kanter fornlämningen var draperad medan man av någon anledning exkluderat det egentliga krönet. De bebyggelseämningar som blottades förekom i tre avskilda grupperingar, en alldeles norr om krönet och de två andra söder om detta. Trots att det endast fanns några meters nivåskillnad mellan bebyggelseenheterna bildade krönet en barriär som förhindrade en visuell kontakt dem emellan. Följden blev då att den norra grupperingen uteslutande var exponerad åt norr och väster medan den södra hade sina utblickar åt öster, söder och sydväst.

Jordmänen bestod huvudsakligen av grus i de högsta partierna, men övergick successivt till mer finkorniga fraktioner ju längre ned för sluttningarna man kom. I de mer påtagliga svackorna finns några mindre vattenansamlingar vars numera kulverterade tillflöden hjälpt till att dränera det egentliga bosättningsområdet.

Området kring Kårarp uppvisar ett rikt bestånd av förhistoriska lämningar. Mest iögonfallande är de gravhögar och stensättningar som mer eller

mindre omgärdar exploateringsområdet (figur 2). Placeringen av gravarna för närmast intrycket av att den undersökta lokalen har fungerat som navet i området varifrån man haft visuell kontakt med samtliga gravar. Åt söder blickar man ned mot platsen för de magnifika Kårarpshögarna som undersöktes på 1960-talet. Fyndmaterialet i högarna visade att dessa uppfördes under bronsålderns andra hälft men att traktens invånare även återkommit under äldre järnålder för att gravsätta avlidna anförvanter. Vid Lundborgs undersökning av hög nummer 2 dokumenterade han även ett antal härdar, dels utanför högens begränsning men också under dess norra parti. ¹⁴C-dateringar från härdarna visar att de blivit anlagda under yngre förromersk och äldre romersk järnålder (Lundborg, 1972). Här föreligger således en samtidighet mellan aktiviteterna kring gravhögarna och den nu undersökta platsen.

I samma blickfång ser man på något längre avstånd Ivars kulle och gravfält på Tallrikskullen. Flyttas blicken lite mer åt sydväst kan man utskilja ett par större högar på höjderna intill Kärleken. Några hundra meter väster om dessa högar undersöktes en större boplats med bland annat huslämningar från äldre bronsålder men också romersk järnålder och vendeltid (Mattsson, L. Manus).

Nordost om undersökningsområdet finns ytterligare en koncentration av gravar men här utgör beståndsdelarna huvudsakligen av ett tiotal flacka stensättningar. Åt nordväst ligger ännu en stensättning samt en skålgropssten, innehållande ett 20-tal skålgropar. Invid stensättningen har man på 1920-talet påträffat en flatmarksgrav, bestående av en fragmentarisk urna samt brända ben.

I ett lite vidare perspektiv kan man konstatera att hela den undersökta fornlämningen har haft en strategisk placering utmed de mest betydelsefulla färdvägar som passerade genom södra Halland. Dels utmed den kustnära förbindelseleden vars vadställe över Nissan fanns bara ett par tre kilometer längre åt sydväst och dels den livligt frekventerade "Nissastigen", dvs. kontaktvägen mellan kusten och det småländska inlandet (Carlie, 2001).

3. Undersökningsmetod

Vid förundersökningen konstaterades att det förekom lämningstyper som krävde skilda undersökningsmetoder. Till övervägande del bestod dock lämningarna av traditionella typer såsom stolphål,

Figur 2. Fornlämningsbeståndet runt Raä 76. Svart punkter = gravar, skrafferade cirklar = boplatser från brons- och järnålder. Skala 1:20 000

Figur 3. Lars Vinroth söker av kulturlagret med metalldetektor. Foto: Lennart Carlie.

hårdar och gropar. För att blottlägga dessa skedde en ytavbaning där all matjord togs bort med hjälp av grävmaskin. I norra delen av undersökningsområdet hade vi belagt ett mer omfattande lager som visade på ett tidsmässigt samband med bebyggelselämningarna. För att säkerställa lagrets ålder samt vad det egentligen representerade genomfördes avbaningen här i två etapper. I ett första skedet togs enbart det omrörda matjordslagret bort varefter den äldre markytan undersöktes. Förutom en regelrätt undersökning söktes även området av med metalldetektor där detekteringen kom att ställa stora krav på dess utövare. Problemet låg i att lagret innehöll stora mängder bränd lera samt skörbrända stenar vilket försvårade tolkningen av detektorn utslag. För att vara på den säkra sidan lät vi två oberoende personer genomsöka lagret (figur 3). I skede två genomfördes ytterligare en schaktning där även de kvarvarande lagerresterna eliminerades för att dokumentera och undersöka de anläggningar som fanns därunder.

Efter den inledande avbaningen av lagret gjordes en kvantitativ bedömning av anläggnings- och fyndfrekvensen. Utifrån denna upprättades en stra-

tegi för vilka delar som skulle undersökas. Fynden i rutorna blev under grävningens gång analyserade så att de arkeologiska insatserna kunde riktas mot de mer informativa partierna av lagret. Under arbetets fortskridande blev det allt tydligare att lagret innehöll tämligen sparsamt med fynd och efter att ha undersökt 63 kvadratmeter upphörde våra insatser och hela lagret schaktades bort.

I de södra delarna av fornlämningen blottades flera huslämningar vars imponerande storlek associerade till de övre skikten inom samhällsorganisationen. Kännedomen om vad som påträffats på liknande platser i andra delar av landet föranledde en metall-detektoravsökning även kring dessa byggnader. Här förekom dock inte några bevarade kulturlager utan avsökningen koncentrerades till de nedre partierna av matjorden.

Med mer än 4000 anläggningar räckte tiden inte till för att undersöka alla utan insatserna riktades mot de som ansågs mest informativa för tolkningen av platsens funktion. När det gäller de 20-tal huslämningarna koncentrerades insatserna framförallt till nedgrävningarna för husens takbärande konstruktio-

ner likväl som de stolphål som tillhörde ingångarna. Längs vägglinjerna blev insatserna mer sporadiska men likväl tillräckliga för att skapa en förståelse för dessas utseende och konstruktion.

Initialt mättes samtliga mörkfärgningar in men med tiden stod det klart att flera av dem var resultat av sentida aktiviteter och då framför allt stenlyft. Istället för att helt radera dem ur Intrasisprojektet har de samlats under subklassen Utgår.

De undersökta anläggningarna grävdes ur med hjälp av grävsked. Generellt tömdes endast hälften av anläggningen med undantag för nedgrävningarna för husens takbärande stolpar och ingångsstolpar som grävdes ur i sin helhet. Samma förfaringsätt gällde för de tre reduktionsugnarna men också diverse andra anläggningar där fynd och konstruktionsdetaljer förväntades ge viktig information kring platsens funktion. Som ett led i denna process samlades ett rikt provmaterial in från enskilda anläggningar. Makroprover insamlades från bland annat nedgrävningarna till husens takbärande stolpar, men också från ett stort antal anläggningar som var knutna till kulturlagret. En stor mängd träkolsprover har skickats för analys avseende vilket eller vilka träslag som utnyttjats som bränsle men också för att spegla vegetationen i omlandet. Bestämda träkolsprover samt förkolnade sädeskorn har skickats för ^{14}C -analyser. Övrigt insamlat träkolsmaterial finns bevarat men har inte tilldelats separata fyndnummer utan förvaras tillsammans som en fyndenhet.

Samtliga anläggningar och schakt har dokumenterats och mätts in med hjälp av totalstation och finns lagrade som ett Intrasisprojekt inom ramen för Intrasis Version 2.0 (Övraby2006212S).

Fotodokumentationen av husen blev inte vad vi tänkt oss då både norra som södra ytan genomkorsades av två stora kraftledningarna som omöjliggjorde en säker uppstigning i skylift. Istället får husens plandokumentation förmedlas via traditionella kartor.

4. Målsättning

De mest iögonfallande iakttagelserna vid förundersökningen var förekomsten av stora mängder bränd lera i vissa stolphål samt att det förekom en äldre markhorisont som även den innehöll rikligt med bränd lera men också förhistorisk keramik. Likaledes påträffades fem malstenar i olika anläggningar. Huvuddelen av anläggningar utgjordes av stolphål vars rumsliga spridning antydde att det funnits flera större byggnader på platsen. Fyndmaterialet men

också grundformerna hos husen indikerade att det var fråga om en omfattande bebyggelse från äldre järnålder men också att det förekom inslag från yngre bronsålder. Iakttagelserna konfirmerades via ett antal ^{14}C -prov vars analyser framför allt pekade ut förromersk järnålder som den mest dynamiska perioden.

Förekomsten av bränd lera tolkades som att husen hade brunnit och att det kunde ha varit fråga om ett våldsamt förlopp. Likaledes fördes tankar fram om att det kvarvarande lagret utgjorde resterna av ett kulturlager som varit knutet till ett av de nerbrända husen. Delar av dessa antydningar fick dock successivt tonas ned allteftersom matjordslagret schaktades bort vilket framför allt gällde hypotesen om att husen brunnit. Istället skall man se fragment av den brända leran dels som delar av husens konstruktion men också som en följd av människornas agerande inom vissa partier av området. Fokus kom därför att riktas mot alla de byggnader och gårdar som blottades och vilket förhållande det fanns mellan gårdarna och lagret. Då såväl fynden som ^{14}C -analyserna visade på ett kontinuerligt utnyttjande av platsen under åtskilliga hundra år ges här ett gyllene tillfälle att studera förändringar i byggnadstraditioner men också hur de ekonomiska förutsättningarna skiftat över tid. Närvaron av ett tjugotal långhus som generellt uppvisade stora proportioner gav antydningar om att platsen och dess invånare åtnjutit ett högre välstånd. Om detta har sin grund utifrån platsens strategiska läge eller om det har funnits andra faktorer som spelat in bör kunna utläsas ur det material som dokumenterats och samlats in från platsen. Likaledes väcks frågan om när människorna lyckas tillskansa sig detta välstånd, dvs. är det mer välbesuttna familjer som verkat över en längre tid eller har det skett förändring under de åtskilliga århundraden som de agerat på platsen? Som ett led i dessa frågeställningar kommer resultaten av makrofossilanalyser samt den osteologiska analysen ge sin beskärda del. En annan viktig informationskälla består av det insamlade fyndmaterialet där sammansättningen bör kunna spegla eventuella förändringar över tid. Fyndmaterialet blir även en viktig ingrediens för diskussionerna kring den äldre markhorisont som fanns bevarad. Vilka aktiviteter har tilldragit sig på platsen och är det möjligt att knyta dessa till en eller flera av gårdarna?

Det rikhaltiga boplatsmaterialet och variationen i detta lämpar sig väl för komparationer med andra platser i södra Halland, såväl ur ett socioekonomiskt perspektiv som eventuella variationer i byggnadstraditioner.

Figur 4. Undersökningsområdet med samtliga anläggningar. Skala 1:1500.

5. Anläggningsbeskrivning

Inom det 17 000 kvadratmeter stora undersökningsområdet påträffades sammanlagt 4044 anläggningar (figur 4). Som framgår av tabell 1 utgjordes merparten

av stolphål men också en myckenhet av såväl härdar som gropar. Tillsammans omfattade de strax över 90 procent av alla anläggningar.

Anläggningskategori	Antal
Bränt lerlager	13
Dike	3
Grop	335
Härd	456
Kokgrop	7
Obränt lerlager	16
Pinnhål	39
Ränna	55
Stenpackning	2
Stolphål	2819
Ugn	3
Utgår	296
Summa	4044

Tabell 1. Antal dokumenterade anläggningar.

På följande sidor redovisas iakttagelser kring varje enskild anläggningskategori.

5.1. Härdar

Allt som allt dokumenterades 456 härdar av varierande storlek och djup. Härdarna förekom över hela undersökningsområdet men frekvensen varierade betydligt inom de undersökta ytorna (figur 5). Största ansamlingen fanns på den norra ytan där man i runda tal anlagt 340 eldstäder vilket motsvarar cirka 75 procent av det totala antalet. Resterande 25 procent fördelar sig på de tre övriga ytorna i söder där området kring husen 6, 7, 8, 9 och 10 innehöll ungefär 45 härdar och ungefär lika många i anslutning till hus nummer 12, 13 och 14. Den lägsta frekvensen återfanns längst i sydost och i anslutning till hus 15 där det dokumenterades cirka 25 härdar.

Den stora mängden medförde att det aldrig var tal om att undersöka alla. Istället gjordes ett selektivt urval där den primära föresatsen var att genomföra en någorlunda rättvis, rumslig insats. Kontentan av detta blev att 92 härdar undersöktes varav ett 60-tal i anslutning till de fyra husgrupperingarna, samt ett 30-tal i anslutning till kulturlagret.

Precis som vid så många andra undersökningar var fyndfrekvensen i härdarna ytterst sparsam. Små keramikskärvor, någon enstaka flinta, brända ben och träkol. Eftersom det inte förekommer någon antydning till sekundär eldpåverkan på keramiken tyder detta på att skärvorna har hamnat där vid ett senare tillfälle och har alltså inte något direkt samband

med själva härden. Av samtliga undersökta härdar innehöll fem stycken ett eller flera brända ben. En osteologisk analys visar att benen härstammar från såväl nötboskap som får.

Fördelningen av härdarna inom de enskilda delområdena skiljer sig delvis åt (figur 5). Riktas uppmärksamheten till de tre sydliga gårdskomplexen kan man här skönja ett tämligen likartat mönster där härdarna ligger i direkt anknytning till husen. Eftersom det förekommer en kontinuerlig bebyggelse i två av fallen är det omöjligt att knyta specifika härdar till den enskilda fasen men längst i sydost fanns bara ett gårdsläge där man istället för att bygga nytt valt att konstant reparera långhuset. Placeringen av härdarna visar att man här valt att anlägga dem på ett tiotal meters avstånd från byggnaden. En gruppering har legat strax utanför den nordöstra långsidan medan en andra gruppering har varit lokaliserad omedelbart sydväst om huset.

På det norra grävningsområdet upprepas mönstret då merparten av härdarna i anslutning till hus 3 och 11 återfanns ett tiotal meter öster om byggnaderna medan en mindre grupp har legat lite längre norrut. De sistnämnda kan dock ifrågasättas om de skall relateras till de två gårdsenheterna då en av härdarna har daterats till yngre bronsålder. Istället är det kanske så att de utgör spår efter betydligt äldre aktiviteter som även ger sig tillkänna via delar av fyndmaterialet.

För den sista bebyggelsegrupperingen fortsätter det traditionella mönstret då det kring hus 1 och 2 finns en större anhopning av härdar strax söder om byggnaderna. Här är dock anhopningen betydligt mer omfattande än kring de andra gårdarna. Kanske skall detta tolkas som en skillnad av de ekonomiska förutsättningarna eller utifrån kronologiska aspekter då åtminstone hus 2 tillhör det tidigaste skedet av bebyggelsen vid Kårarp.

Ytterligare ett 10-tal meter längre söderut och i direkt anslutning till kulturlagret återfinns den i särklass största anhopning av härdar där det inom en yta av ungefär 1500 kvadratmeter dokumenterades mer än 150 härdar. Till omfång var det inte några alltför stora skillnader utan härdarna var överlag mellan 0,8 och 1,5 meter stora. Formerna kan i generella drag närmast klassificeras som runda eller rundoval samtidigt som det likväl förekom enstaka exemplar som snarare var mer åt det rektangulära eller kvadratiska hållet.

Härdarna var ställvis anlagda med bara någon meters mellanrum. Det enda riktiga undantaget bestod av ett 50x10 meter brett stråk i de centrala partierna

Figur 5. Spridningsbild över samtliga 456 härdar. Skala 1:1500.

av lagret. Inom denna del fanns ytterst få härdar men samtidigt fanns här andra indikationer för att eldfägna aktiviteter har utgjort ett betydande inslag i vardagslivet. Inom delar av detta parti dokumenterades ett flertal anläggningar vars gemensamma beståndsdelar bestod av lera i såväl bränd som obränd konsistens (se vidare kapitel Kulturlager).

Placeringen av härdarna visar också att man varit angelägen att förpassa dem på behörigt avstånd från

bebyggelsen. Den bild som många gånger målas upp via rekonstruktioner av förhistoriska gårdar ter sig tämligen orealistiskt till det förhållningssätt som fanns i äldre tider. Teckningar på flammande eldar bara någon enstaka meter från det halmtäckta huset är inte ovanligt trots att en enda gnista kan spolia livet för en hel familj. I de flesta landskapslagar har man tydliga föreskrifter om att elden måste passas och att den primärt var avsedd att användas inomhus.

Figur 6. Spridningsbild över samtliga gropar. skala 1:1500.

Enligt Magnus Eriksson landslag var elden hänvisad till stugan, stekarehuset och kölnan (Holmbäck & Wessén, 1962:159). Bär någon eld mellan hus och gårdar heter det enligt Skånelagen "*Eldi sinum skal man uarþa*", dvs. det är upp till den enskilde individen att vårda elden men också att han eller hon är ansvarig för konsekvenserna om något går fel (Holmbäck & Wessén, 1979:129 och not 2, sid. 131).

5.2. Gropar

Den tredje vanligaste anläggningskategorin utgjordes av gropar av vilka det registrerades 335 stycken (figur 6). Precis som bland härdarna gjordes ett selektivt urval vilket resulterade i att 113 gropar undersöktes. Inom denna anläggningskategori var variationsrikedomen betydligt mer omfattande då det förekom små nedgrävningar med några decimeters omkrets

Figur 7. Den största malstenen som påträffades vid undersökningen skall knytas till en av de båda anläggningarna som syns på fotot. Foto: Lennart Carlie.

till de gropar som omfattade åtskilliga kvadratmeter. Merparten av de större groparna återfanns i det nordvästra hörnet av undersökningsområdet där de låg samlade i ett mer låglänt parti. Jordmänen började här successivt övergå från grus till lerhaltiga fraktioner vilket medförde att groparna initialt tolkades som täktgropar för lera. För att säkerställa våra antaganden undersöktes ett par av dem. Groparna visade sig endast vara någon decimeter djupa samtidigt som lerinnehållet knappast lämpade sig

som material vare sig till keramiktillverkning eller som byggnadsmaterial. Likaledes var volymen alldeles för liten för att bistå med de kvantiteter som krävs vid en husbyggnation. Istället ligger det närmre till hands att groparna skall ses som rotvältor där den leriga och fuktiga jordmänen fått trädens rötter att utvecklas horisontellt snarare än vertikalt.

I sydvästra hörnet av lagret förekom, insprängt bland alla härddar, ett 10-tal gropar med ungefär samma storlek och form vilket här betyder att diametern låg inom intervallet 0,8 – 1,3 meter. Nedgrävningskanterna var i det närmaste lodräta och bottenprofilen plan. Djupet varierade från ett par decimeter till den djupaste gropen som var nedgrävd en halv meter. Uniformiteten tyder på ett nära samband i tid vilket delvis bekräftas av den keramik som påträffades i vissa av groparna. En större skärva med hank vars fäste har varit förankrad vid mynningen associerar till yngre bronsålder medan några streckornerade skärvor är något svårare att tidfästa till just denna tidsperiod. Mitt emellan två av groparna (Id 45295 och 45342) låg en av de största malstenarna från hela undersökningen (figur 7). Stenen är närmare 50 centimeter lång och väger omkring 15 kilo. Med största sannolikhet har den legat i de övre partierna av någon av groparna men vid schaktningsarbetet rubbats från sitt tidigare läge och under så pass olyckliga premisser att det inte går att säkerställa vilken grop som genererat fyndet.

Cirka 7 meter längre västerut undersöktes ytterligare en likartad grop. Fynden härifrån skiljer sig från övrigt material vid Kärarp. Gropen (Id 44283) var cirka 70 centimeter i diameter och 22 centimeter djup och innehöll närmare 4,5 kilo brända ben. En osteologisk analys visar att benen härrör från såväl får, svin, nöt som häst och att de härstammar från samtliga djurens kroppsdelar. Vissa ben från såväl får, nöt som häst härstammar från vuxna individer men det förekommer även inslag från yngre individer där framför allt häst och svin finns representerade. De samlade kvantiteterna var så pass omfattande att de mer eller mindre fyllde hela gropen vilket närmast för tankarna att de efter skelettering, avsiktligen placerats i gropen (figur 8).

I motsatta delen av undersökningsområdet och cirka 40 meter söder om hus 12 och 14 fanns en annan gruppering där vädrets makter eventuellt kan bidra med information om groparnas funktion. I detta fall var det fråga om fem meterstora gropar där djupet uppgick till 0,6 – 0,7 meter. Nedgrävningskanter var lodräta och botten helt plan. Fynden var tämligen

Figur 8. Koncentrationen av brända ben gav sig tillkänna som en sammanhängande, svart anhopning. Insprängt bland benen förekom även ett antal nöt- och hästtänder (samtliga obrända). Foto: Lennart Carlie.

sparsamma med undantag för Id 82332 som bland annat innehöll en malsten (underliggare) samt en slipsten (HM 27450: 727 och 745). Den förstnämnda utgjorde ett fragmentariskt exemplar om cirka fem kilo medan slipstenen var intakt och vägde knappa halva kilot. Funktionen på anläggningen var i ett inledande skede oförklarlig men efter ett kraftigt regnväder uppdagades en trolig tolkning. Hela gropen fylldes med vatten och fortfarande efter en vecka med strålände solsken hade det inte skett någon större förändring av vattennivån. Eftersom brunnar helt

lyser med sin frånvaro på halländska boplatser kan man förmoda att folket åtminstone grävt ett antal gropar som tillfälliga vattenreservoarer.

Den kanske mest spektakulära gropen som anträffades låg i direkt anslutning till hus 12 och 14. Gropen var något mer än en meter i diameter och en halv meter djup. I fyllningen förekom en stor mängd skärvig sten men också ett antal mal- och knackstenar (figur 9). Allt som allt påträffades 6 malstenar och 3 knackstenar (HM 27450:752-757 och 711-714), spridda lite här och var i anläggningen. Malstenarna

Figur 9. Till vänster om gropen ligger några av de löpare som påträffades i anläggningen. Foto: Lennart Carlie.

bestod av fem löpare och en underliggare och var till övervägande del intakta. Knackstenarna, som både var av flinta och bergart, uppvisade knackmärken på samtliga sidor. Just i denna del av området förekom flera anläggningar där fynd av malstenar stod i fokus, vilket gäller för såväl gropar som stolphål. Då det inte fanns några belägg för en sädeshantering är det väl snarare så att deras närvaro antingen skall tolkas som kasserade exemplar eller att det har legat någon form av rituell handling bakom tillvägagångssättet. Eller att det är en kombination av båda alternativen.

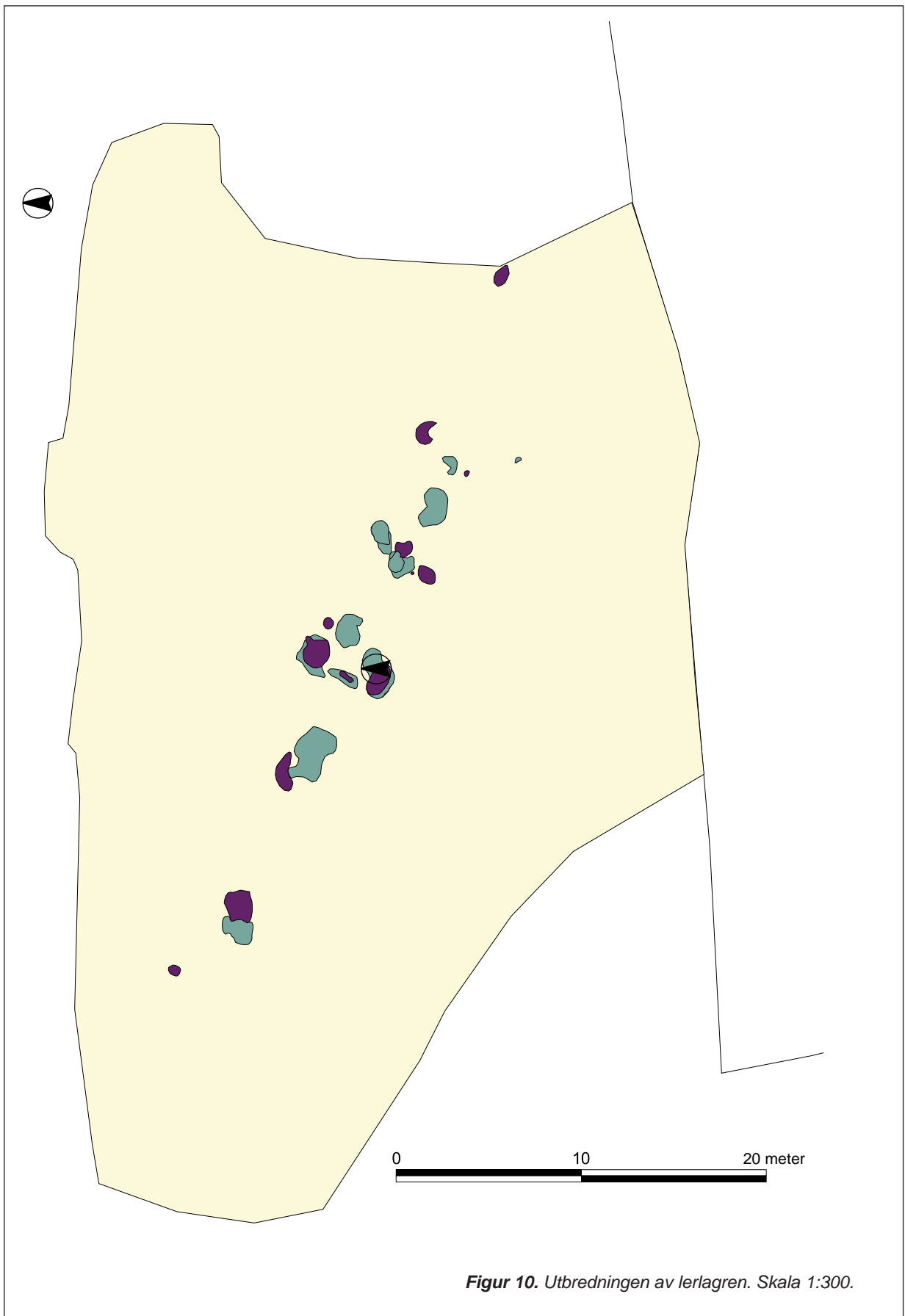
5.3. Kokgropar

Sammanlagt påträffades 7 kokgropar. De var spridda över stora delar av området men med en huvudsakligen koppling till det norra området. Trots den stora spridningen var de likartade till grundform som här var liktydigt med att diametern låg strax under en meter och djupet pendlade mellan tre till fyra decimeter. Som på så många andra platser var fynden ytterst sparsamma. Enda undantaget utgjordes av Id 7765 som förutom en stor mängd skörbrända stenar även innehöll en intakt löpare om cirka två kilo (HM 27450:749).

En genomgående tendens från de halländska boplatserna är att kokgroparna skall tillskrivas bronsålder och med tanke på att vi även vid Kårarp påträffades rabbad keramik likväl som att ett par ¹⁴C-prover har daterats till detta tidskikt är det mycket som talar för en samstämmighet mellan kokgropar och bronsåldersfynden.

5.4. Brända och obrända lerlager

Inom de centrala delarna av kulturlagret (se följande kapitel) förekom ett stråk av nedgrävningar vars fyllning uteslutande bestod av bränd eller obränd lera. Anläggningarna skiftade till form och storlek. Vissa bildade närmast runda, halvmeter stora enheter medan andra var mer konturlösa och upp till tre meter stora. Gemensamt för lerlagren var att de tillsammans bildade en närmare 30 meter lång och 6 meter bred gruppering (figur 10). I vissa fall påträffades nedgrävningarna med bränd respektive obränd lera alldeles intill varandra och ibland separerade med några meter. I andra fall var förhållandet mer komplicerat då ett obränt lerlager successivt förändrade skepnad så att det närmast tycktes transformeras till ett bränt lager. För att ytterligare komplicera tolkningen innehöll

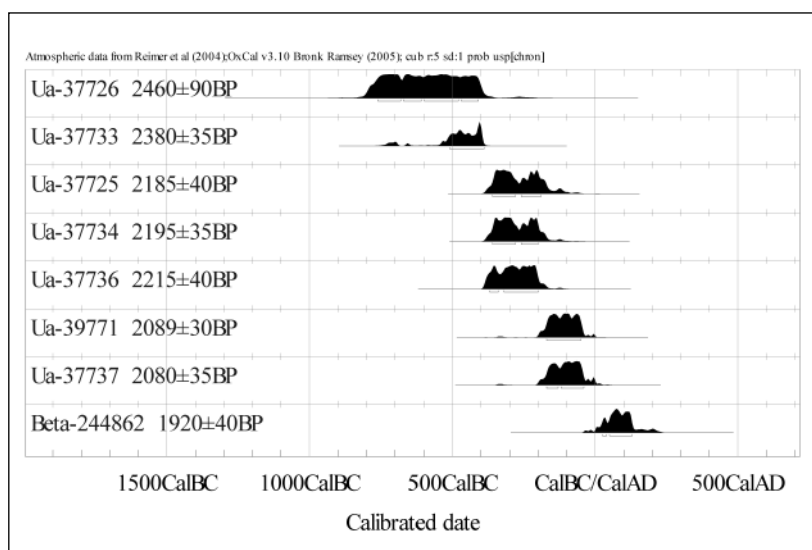

Figur 11. Överst: Flera av lerlagren var mer eller mindre sammanlänkade med varandra.
Underst: Profilfoto av AD 40160. Uppe på kanten ligger en malsten som påträffades i anläggningen.
Foto: Lennart Carlie.

Figur 12. ¹⁴C-graf med samtliga dateringar från lagret.

kulturlagret rikligt med bränd lera vilket medförde att gränsen mellan anläggning och lager stundtals var svår att avgöra (figur 11a). Framför allt var det förändringar i väderleken som komplicerade ett slutligt ställningstagande, ju torrare markyta desto svårare att bestämma de faktiska nedgrävningskanterna både horisontellt som vertikalt. Till slut stod det dock klart att det allt som allt förekom ett 30-tal lerlager. I 13 fall bestod fyllningen till övervägande del av bränd lera medan 16 anläggningar huvudsakligen var fyllda med obränd lera.

Bland anläggningarna förekom två skilda konstruktionsförfaranden. I ena fallet innehöll de, förutom bränd eller obränd lera, en myckenhet av stenar medan den andra kategorin helt saknade stenar. När stenarna ingick i rekvisitan syntes de oftast inte på ytan utan uppmärksammades först när delar av lerlagret grävts bort. De framträdde då i ett eller flera skikt som tillsammans bildade en upptill tre decimeter tjock stenpackning. I vissa fall låg stenarna så pass sammanpressade att de mer eller mindre fick bändas loss. Merparten av stenarna gav inte sken att vara skörbrända men närvaron av bränd lera i de övre skikten tyder likväl på ett långvarigt eldande. I en av nedgrävningarna (Id 40160) hade man även lagt ned ett par större malstenar (figur 11b).

Analys av lera från både härदार och lerlager i detta område visar att det ursprungliga råmaterialet har en likartad sammansättning vilket bör tolkas som att syftet med dess användningsområde också bör ha varit likartat (bilaga 4). Från lerlagen finns ett flertal ¹⁴C-dateringar som visar att huvuddelen av aktiviteterna har varit som mest intensiva under förromersk järnålder men med en mjukstart redan under yngsta bronsålder (figur 12).

Den mest närstående tolkningen av alla dessa kvadratmeterstora lerlager är att de skall sättas i samband med den rika förekomsten av förkolnade sädeskorn. Nästan hälften av de prover som analyserats och visat sig innehålla sädeskorn har samlats in från denna del av undersökningsområdet. Att leran inte har varit upphettade till alltför höga temperaturer samt att flera av anläggningarna vilar på ett eller flera isolerande lager av stenar visar att man eftersträvat tämligen låga temperaturer (500-600°) men också att isoleringen underifrån har varit viktig. Allt detta sammanfaller med de kriterier som karaktäriserar en mer "primitiv" brödhanting (Stilborg, 1995:40f), dvs. lagren utgör kvarvarande lämningar efter bakugnar. Eftersom ugnarna inte varit upphettade till några högre temperaturer har följden blivit att de ursprungliga kupolerna vittrat och vad som återstår

Figur 13. När lagret schaktades bort framträdde ett rikt inslag av stolphål under lagret, vilket Per Wranning kan konstatera. Foto: Lennart Carlie.

är bottnarna av ugnarna. Vad som ytterligare stärker hypotesen är den rika förekomsten av malstenar till denna del av området.

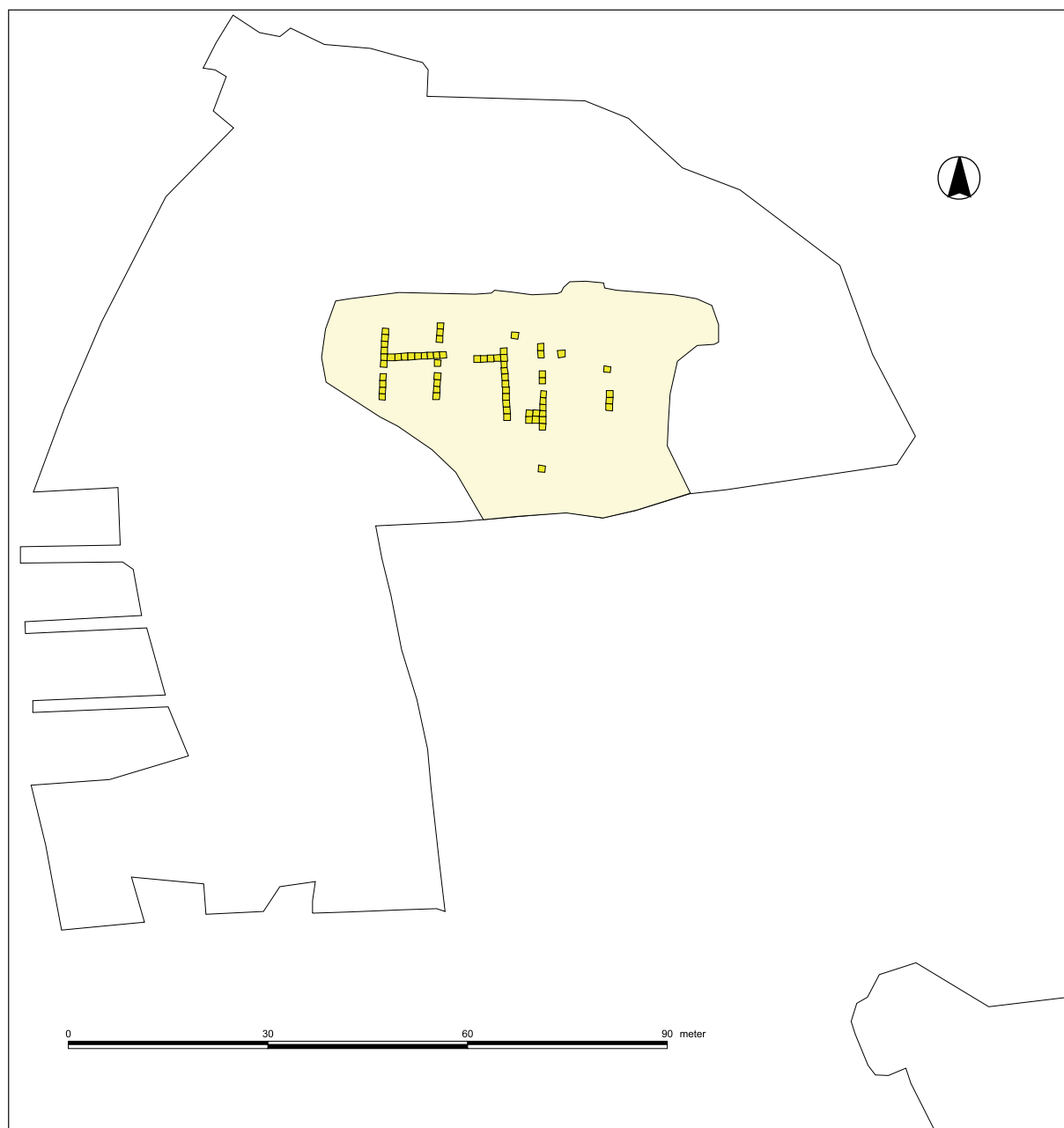
Samtidigt finns även en annan förklaring till den rika förekomsten av obrända lerlager, åtminstone i östra delen av kulturlagret. Analyser av leran i denna del visar på en likvärdig sammansättning som den lera man använt i reduktionsugnarna vilket talar för att man har haft en mindre upplag för att obehindrat kunna reparera eller uppföra en ny ugn.

5.5. Kulturlager

I samband med förundersökningen blev vi varse om att det fanns en äldre kulturpåverkad markhorisont bevarad (figur 4). Utbredningen uppskattades till ungefär 800 kvadratmeter men efter att hela området banats av vid slutundersökningen stod det klart att lagret var närmast dubbelt så stort. Avgränsningen var något diffus längs de östra, västra och södra kanterna medan den var närmast knivskarp åt norr. Det abrupta avbrottet i norr sammanföll även med gränsen mellan två fastigheter och mest troligt är att

man norr om fastighetsgränsen plöjt betydligt djupare än på den södra sidan. Ytterligare en förklaring kan ligga i förekomsten av ett ökat inslag av större stenar i den södra delen och att man vid markberedningen valt att lyfta plogen, hellre än att gräva upp och ta bort stenarna.

Avbaningen kring lagret skedde i två omgångar där den första fasen bestod av att endast avlägsna matjorden och därefter mäta in samtliga synliga anläggningar medan den andra fasen innebar att det egentliga lagret schaktades bort (figur 13). Utifrån spridningen av anläggningarna men också via de ytligt liggande fynden, gjordes en bedömning var rutgrävningen kunde generera mesta möjliga information. Mest lovande tedde sig ett nordväst-sydostligt stråk där förekomsten av ett stort antal stolphål men även en myckenhet av andra anläggningar visade på omfattande aktiviteter. Initialt tolkades stolphålen som att de hade ingått i någon större byggnad men efter en mer noggrann analys fick denna hypotes skrinläggas. På platsen grävdes sammanlagt 63 kvadratmeter stora rutor (figur 14) med hjälp av grävsked. Samtliga

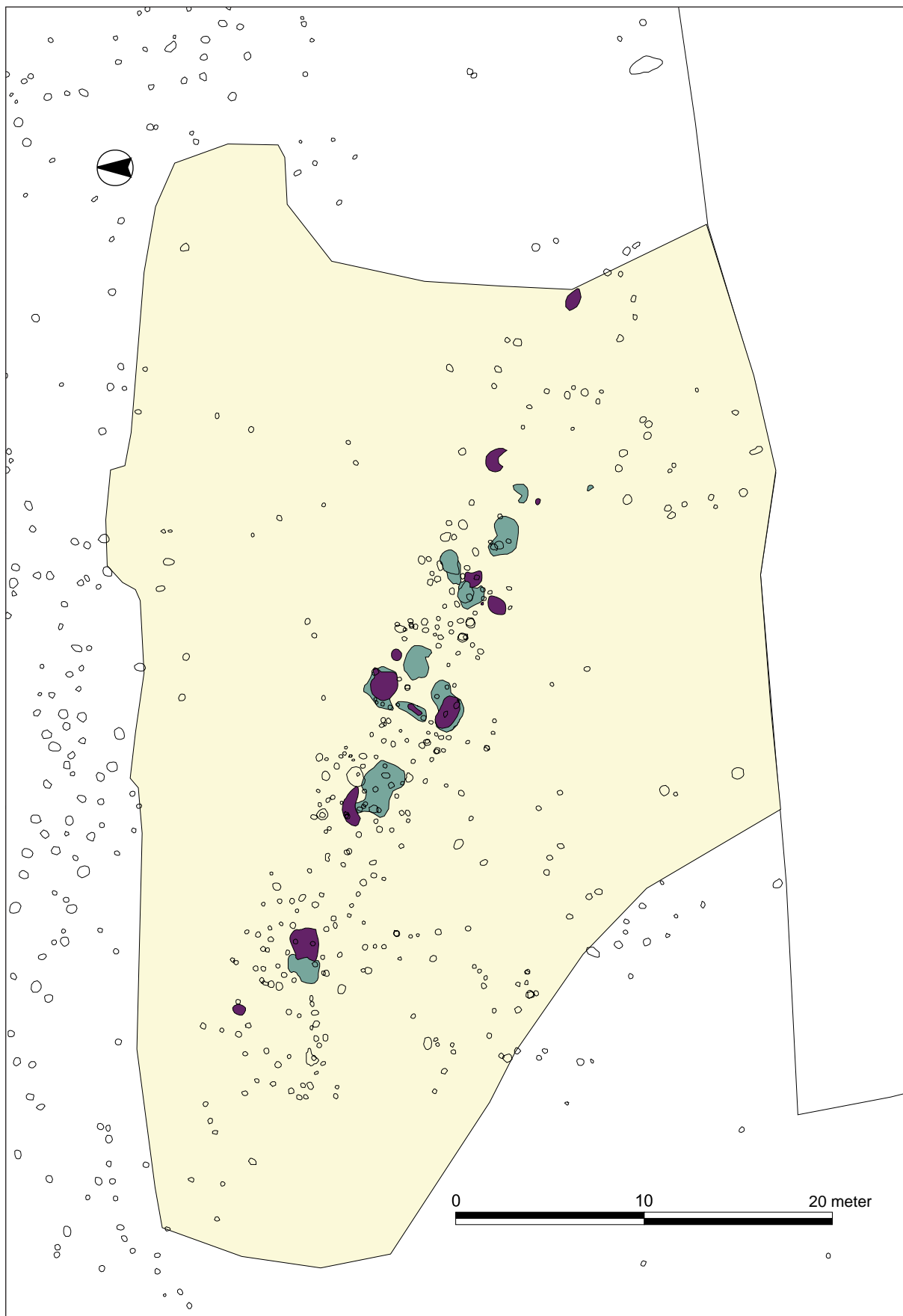
Figur 14. Översiktskarta, lagret med samtliga undersökta rutor. Skala 1:1000.

fynd samlades in och från flera av rutorna togs även makroprover för senare analyser. För att bilda oss en uppfattning om den mänskliga påverkan på hela lagret gjordes även sporadiska rutgrävningar i andra delar av lagret. Fyra av dessa placerades i närheten av ett par reduktionsugnar och som en slutlig referens förlades sex rutor i områden där spåren efter människans framfart var synnerligen sporadisk (om man nu bortser från härdar som fanns över hela ytan).

Hela ytan avsöktes med metalldetektor av två oberoende och erfarna utövare (Jonas Pålsson och Lars

Vinroth). Resultaten vid båda tillfällena var inte mycket att hurra för då det sammanlagda fyndbeståndet utgjordes av ett enda spik vars metallsammansättning antydde att det hade ett förhistoriskt ursprung.

Lagret var till sin sammansättning tämligen homogent såtillvida att det inte gick att urskilja några stratigrafiska skikt. Däremot upplevdes de centrala partierna som mer kompakt än de mer perifera delarna, kanske mycket beroende på den rika förekomsten av bränd lera som var koncentrerat till detta parti. Tjockleken varierade allt från ett par decimeter

Figur 15. Spridningen av stolphålen i och under lagret associerade till ett större byggnadskomplex. Skala 1:300.

i de centrala partierna till några centimeter längst i öster och väster.

Huvuddelen av de anläggningar som fanns i anslutning till lagret var också nedgrävda i detta så när väl rutgrävningarna var avslutade och hela lagret bortschaktat var det ytterst få "nya" anläggningar som kunde registreras. Däremot stod det klart att merparten av de anläggningar som registrerades vid den primära avbaningen även efterlämnade spår i den sterila undergrunden.

I lagret låg en stor myckenhet av anläggningar. Som beskrivits tidigare fanns här bland annat kring 150 härdar, men det förekom även ett 30-tal gropar, närmare 20-tal anläggningar som innehöll stora mängder bränd och obränd lera. I östra delen låg två järnframställningsugnar med endast några meters avstånd. Därutöver registrerades omkring 300 stolphål som huvudsakligen var koncentrerade till exakt samma ytor som de brända och obrända lerlagren. Tillsammans bildade de ett ungefär 30 meter långt och 6 meter brett stråk som sträckte sig i nordväst-sydostlig riktning (figur 15). Sett i ett byggelseperspektiv motsvarar det grundkonturerna för ett traditionellt långhus under yngsta bronsålder och större delen av järnålder. Utsträckningen stämmer även överens med hur husen i anslutning till lagret är placerade men trots ett omsorgsfullt analyserande efter potentiella stolphål till en takbärande konstruktion, var det omöjligt att finna några givna kandidater. Snarare är det så att alla dessa stolphål skall ses som belägg för andra aktiviteter som istället bör kopplas till de lerlager som dokumenterades i anslutning till stolphålen. Samtidigt tyder den rika förekomsten av anläggningar att aktiviteterna har varit mycket omfattande och att det skett över en längre tid. Till det senare talar bland annat att flera anläggningar överlagrar varandra men också sammansättningen av de fynd som påträffades i lagret och anläggningarna.

För att ytterligare samla underlag för lagrets funktion genomfördes ett flertal makrofossilanalyser av prover som samlades in på olika platser i lagret. Samtliga prover samlades in på några centimeters djup i lagret och resultaten visade att det förekom fynd av sädeskorn inom hela det centrala partiet. Sammansättningen bestod framför allt av *vanlig korn* men också enstaka inslag av *havre* och *vete*. Därtill kommer andra kulturväxter som *brudbröd* och åkerpilört. I anslutning till fyndplatserna för sädeskornen förekom även andra fynd som visar på att åkerbruket haft en betydelse för platsen. I såväl enskilda anläggningar

men också direkt i lagret påträffades flera malstenar, såväl underliggare som löpare.

Trots ihärdigt sökande kunde vi däremot inte iaktta några agrar spår (årderspår) i eller under lagret så man får anta att platsen har varit vigd för andra aktiviteter under hela den tid som platsen har varit i bruk.

Den samlade bilden av kulturlagret visar att platsen togs i anspråk under bronsålderns sista århundrade för att kulminera under förromersk järnålder. I och med övergången till vår tideräkning sker det ett successivt avståndstagande till området och vid slutet av romersk järnålder tycks man helt ha övergivit platsen. Fynden och anläggningarna visar att mycket av aktiviteterna skall kopplas samman med den enorma mängd härdar som fanns i närområdet. Här kunde man verka på behörigt avstånd från husen med allehanda eldfägna sysslor. För den äldre järnåldersbebyggelsen vid Kårap kan detta i första hand associeras med järnframställning och sädeshantering. Den rika förekomsten av stolphål kan vara ett tecken på att man uppfört ett antal skyddande konstruktioner inför de pågående verksamheterna men att de ursprungliga konturerna raderats ut över tid. Av som beskrivits i föregående kapitel kan området fungerat som ett forntida "bageri" under framför allt förromersk järnålder men även under första hälften av romersk järnålder.

5.6. Reduktionsugnar

I östra delen av lagret och närmast som ett avslut på alla de brända och obrända lerlagren påträffades två reduktionsugnar (Id 46715 och 49120). Avståndet mellan de båda ugnarna var omkring fem meter. Trots denna närhet förelåg skillnader avseende konstruktionsdetaljer som framför allt gav sig tillkänna via variationer i arbetsgroparna.

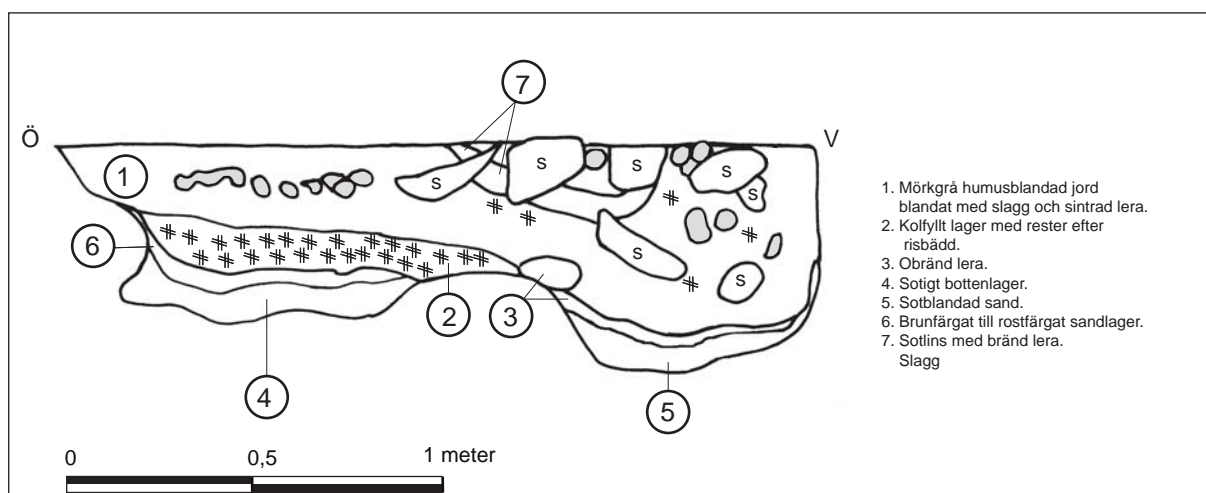
Id 46715 var på ytan något mer än två meter lång och knappt en meter bred. Insprängt bland den mörkare fyllningen låg överst ett mindre antal slaggbitar samt större fragment av sintrad lera. Under grävningens gång visade sig anläggningen egentligen bestå av tre skilda nedgrävningar (figur 16). Den sydligaste utgjorde resterna efter schaktugnen medan den nordligaste antingen skall ses som en separat grop dit man förpassat resterna efter schaktet eller att gropen har varit till för att tömma ugnen så att den kunnat användas mer än en gång. Det givna svaret ruvar dock på sin hemlighet då det fanns en tredje nedgrävning mellan dessa båda gropar och som helt raderat bort spåren om ett eventuellt samband.

Figur 16. När ugnen Id 46715 väl tömmts framträdde den stensatta ugnsgropen som en cirkulär nedgrävning. Nedanför ugnen låg arbetsgropen. Foto: Lennart Carlie.

Av dokumentationen framgår att gropen till schaktet har stabiliserats med hjälp av flata stenar som låg utmed nedgrävningsskanterna. Storleken på stenarna varierade från knappa decimetern till den största som var cirka fyra decimeter. Innanför stenskoningen påträffades 11 kilo slagg samt en mindre mängd bränd och sintrad lera.

Id 49120 var till ytan ungefär lika stor som den förra ugnen men med den skillnaden att den närmare två meter långa nedgrävningen representerade en komplett reduktionsugn. Konstruktionsdetaljerna visar att schaktugnen varit försedd med en arbetsgrop som gjort det möjligt att återanvända den flera gånger vilket bland annat gav sig tillkänna via fyra skollor i fyndmaterialet (figur 17). Samtidigt förtäljer fynden att tillverkningen inte alltid haft ett lyckat förlopp då det insprängt bland cirka 25 kilo slagg även påträffades delar av ugnsväggen. Delar av det 30 centimeter stora fragmentet var helt sintrat vilket tyder på att värmeströmningen varit alltför kraftig med resultat att ugnen kollapsat (figur 18). I samband med detta tycks man ha gett upp den fortsatta verksamheten och istället vräkt ner stora delar av schaktet i den intilliggande arbetsgropen. I den egentliga slagggropen fanns även ett flertal flata stenar som tyder på att ugnen haft en liknande stenskonung som dess granne. Under schaktet låg en ansamling träkol som till stora delar härstammar från ljung som i sin tur överlagrade ett sjok med såväl sintrad som dåligt bränd lera. I leran fanns avtryck från åtskilliga tusen sädeskorn (korn) där mängden tyder på att leran har magrats med kornen (analys och muntlig kommentar, Peter Steen Henriksen, Nationalmuseet, Köpenhamn).

Figur 17. Profilritning av ugn Id 49120. Skala 1:20.

Figur 18. Delar av ugnsväggen. De sintrade partierna tyder på att ugnen överhettats. Foto: Lennart Carlie.

Under tillverkningsprocessen har hettan från ugnen varit så pass hög att sädeskornen helt upplöst men trots det var hålrummen fyllda med bränd lera. Förklaringen kan endast ses som att man aldrig har städad ur slaggroppen mellan varven utan endast fört på mer rålera. För att denna lera skall ha haft möjligheter att tränga in i kaviteterna efter sädeskornen bör ugnen och arbetsgroppen stått öppen och exponerad för väder och vind. Förfarandet tyder då också på ett större tidsglapp mellan varje reduceringstillfälle. Varför man magrat leran med sädeskorn då det egentligen inte finns några naturliga förklaringar till detta bör här ses som ytterligare ett inslag i de rituella handlingar som har existerat på platsen. Att det just är sädeskorn skall kanske sättas i förbindelse med den rika förekomsten av malstenar men också de bakugnar som legat i anslutning till reduceringsugnarna samtidigt som det förstärker bilden av ett sädesproducerande gårdssamfund.

Från båda ugnarna skickades ett flertal träkolsprover för vedartsbestämning och resultaten från dessa visar på stora variationer ugnarna emellan men också vad som är gängse på andra platser. Veden i Id 46715 bestod huvudsakligen hassel, björk och al som till stora delar emanerar från yngre träd, cirka 15 år gamla. I Id 49120 är spännvidden betydligt större och omfattar fem olika träslag, al, asp, björk, ek och rönn. Därutöver har man använt sig av ljung i själva slaggroppen. Åldern på de träd som använts varierar och man får närmast intrycket av att järnframställarna utnyttjat vad som fanns att tillgå. Således finns det allt från ung till gammal stamved men också grenverk från företrädevis al. Till vissa delar skiljer sig denna sammansättning från andra samtida järnframställningslokaler då det finns en tendens till att minimera vedbeståndet till en eller ett par arter. Enligt vissa förespråkare skulle detta ha med ugnstemperaturen att göra, dvs. färre vedarter är liktydigt med jämnare

Figur 19. Även AG 80162 associerade till järnframställning trots att det inte förekom någon slag i eller i anslutning till anläggningen. Foto: Lennart Carlie.

temperatur. Å andra sidan finns det platser där man utnyttjat ett mycket varierande trädbestånd men likväl uppnått samma resultat. Vid Fyllinge finns det exempel på ugnar där sex olika trädslag har använts som bränsle och oftast har det då varit fråga om ved från tämligen unga träd (Toreld & Wranning 2005:51). Även från danskt håll finns det liknande exempel (Mikkelsen 2003:209) vilket tyder på att sammansättningen inte haft en avgörande betydelse utan snarare är det kanske tillgången till ved som inverkat mest. Att reglera temperaturen har väl snarare skett via blästermunstyckena.

Dateringen på de båda ugnarna kan, om man utgår från kalibreringskurvorna för två Sigmavärden, sägas vara samtida. Nöjer man sig med ett Sigmavärde blir resultatet snarare att den norra ugnen (Id 46715) är något yngre och att då Id 49120 har en något äldre härkomst (bilaga 9). Tidpunkten för järnframställningen kan placeras i övergången mellan förromersk järnålder och romersk järnålder.

Grunden i själva hantverket har däremot varit likartat, dvs. båda två har varit schaktugnar. I den södra ugnen påträffades delar av schaktväggen där vissa

partier uppvisade en sintrad yta vilket kan vara ett tecken på att den sista arbetsinsatsen har misslyckats (figur 18). Dessförinnan har man genomfört ett antal lyckade utvinningar som bland annat gav sig tillkänna via fyra skollor i botten av anläggningen. I anslutning till det östra gårdsläget undersöktes en anläggning, Id 85930, vars form antyder att den kan ha haft med järnframställning att göra. Nedgrävningen var cirka 80 centimeter i diameter och 30 centimeter djup. På botten förekom en cirkelrund uppbyggnad av lera, knappt decimetern bred som i det stora hela påminner om det fundament klockgjutarna byggde upp för att placera gjutformen vid klockstöpning (Carlie, 2002). Sanden utmed nedgrävningskanterna var helt rödfärgade vilket visar att man eldat ordentligt i gropen (figur 19). Tyvärr innehöll gropen inte några fynd som kan berätta vad den verkligen har varit använd till.

Den information som låter sig utläsas är att gropen har en äldre tillkomst än hus 17 som också legat på samma plats då en av de takbärande stolparna har grävts ned genom det norra partiet av gropen.

5.7. Pinnhål

Sammanlagt dokumenterades 39 pinnhål som nästan samtliga återfanns i anslutning till hus 6, 7 och 8. Vissa av dem var nedgrävda mellan byggnaderna men merparten fanns i direkt anslutning till hus 8 och dess norra långsida där de bildade en nästan fem meter lång linje öster om en av ingångarna. Möjligen kan det funnits betydligt fler pinnhål men alla sådana spår har eliminerats av hus 7 och dess ordentligt nedgrävda väggrännor. Funktionen skall väl sättas i samband med hus 8 och att de tillsammans utgjort delar av en inre konstruktionsdetalj av husets vägg eller någon form av förstärkning kring själva ingången.

5.8. Stenpackning

Två anläggningar har i fält dokumenterats som stenpackningar. I ena fallet (Id 40729) var det fråga om rester efter en bortsprängd sten. I andra fallet (Id 87497) bestod lämningarna av en knappt meterstor grop, fylld med sten, dock inte skörbrända.

5.9 Rännor

Totalt registrerades 55 rännor, allt från halvmeter långa nedgrävningar till anläggningar som var 45 meter långa. Fyrtiotre stycken har kunnat tillskrivas några av de hus som legat på platsen medan resterande dussin har utgjort solitära enheter.

5.10. Stolphål

Stolphålen är kanske den anläggningskategori som vållat störst huvudbry då önskan ju många gånger är att sammanfoga koncentrationer av dem till byggnader av skilda slag. Önskemålet har förvisso uppfyllts vid Kårarp men trots de 20 dokumenterade husen är det endast lite mer än 1000 stolphål som är inbegripna i dessa byggnader. Det betyder att närmare 1800 stolphål utgör "solitära" enheter trots att de ligger väl samlade i såväl större som mindre grupperingar. De större grupperingarna förekom framför allt på den norra delen av undersökningsområdet där uppskattningsvis två tredjedelar av stolphålen fanns. Som ett led i att lokalisera ytterligare byggnader än de sex långhus som dokumenterades under fältarbetsfasen, gjordes alternativa rumsliga analyser för att spåra eventuella mönster bland alla dessa nedgrävningar. Genom att utgå från de väderstreck som de dokumenterade husen var orienterade i och utmed denna längdaxel länka mer distinkta stolphål var förhoppningen att det skulle utkristalliseras någon form av mönster. Analyserna koncentrerades på ordentligt nedgrävda stolphål som kunnat ingå i en

takbärande konstruktion. Trots idogt pusslande gick det dock inte att spåra några mönster som indikerade fler hus. På sin höjd fanns det parvisa stolphål där ett likvärdigt djup och samstämmig fyllning kan tolkas som att de utgjort lämningar efter någon mindre stolpkonstruktion. Till trots visar den stora ansamlingen av stolphål att platsen varit livligt frekventerad men av andra orsaker. Som framgår av figur 15 visar dispositionen av alla stolphål att det måste funnits tydliga regler bland platsens bebyggare då man koncentrerat huvuddelen av stolphålen inom ett knappt 30 meter långt och 6 meter brett område. Utanför denna yta minskar antalet stolphål påtagligt åt sydväst medan ytorna nordost därom knappt innehöll några stolphål alls. Det fanns även ett tydligt samband med de anläggningar vars fyllning huvudsakligen bestod av bränd och obränd lera. Att det även föreligger ett tidsmässigt samband mellan stolphålen och de brända lerlagren framgår av att lejonparten av stolphålen innehåller lera. Oftast gav sig leran tillkänna som små fragment, spridda i hela nedgrävningen. Frekvensen var dock så pass ringa att närvaron endast finns registrerad på fältritningarna. Större bitar samlades dock in och där leranalyser visar på en överensstämmelse mellan leran i stolphålen och lerlagren.

En liknande rumsanalys av stolphålen genomfördes även inom andra delar av undersökningsområdet. Resultaten blev även här likartade, dvs. bland gyttren av stolphål förekom det några enskilda exemplar som genom både färg, form och fyllning gav antydningar om en samhörighet. Men som vid så många andra tillfällen tonade sambanden successivt bort och vad som återstod utgjorde en myckenhet av stolphål utan några inbördes kopplingar.

I samband med förundersökningen dokumenterades bland annat ett antal stolphål som innehöll stora mängder bränd lera. Vissa av stolphålen var mer eller mindre fyllda med lera vilket föranledde en tolkning om att anläggningarna utgjorde beståndsdelar i nedbrunna hus. Bilden förändrades emellertid när väl området var helt avbanat. Visserligen fanns stolphålen med den brända leran kvar men de kunde inte knytas till några av husen. Istället låg de i små enkla områden om maximalt 10-talet lerfyllda stolphål. Längst i norr fanns en gruppering som var nedgrävda inom ett 25 kvadratmeter stort område och där centrum utgjordes av en meterstor grop (Id 8127) som var fylld med bränd lera. Gropen var belägen cirka 10 meter öster om hus 2.

Den kvantitet lera som återfanns i vissa av stolphålen var så pass stor att det knappast kan ha haft

Figur 20. Ett av de lerfyllda stolphål som dokumenterades i samband med den arkeologiska förundersökningen. Foto: Lennart Carlie.

något "naturligt" förlopp, dvs. att det har rasat ned i hålet i samband med att stolpen dragits upp. Oftast blir då resultatet att antingen bildar den brända leran en sträng ned i gropen eller så kom den att täcka de övre partierna av hålet medan den ursprungliga fyllningen stannar kvar i hålets nedre delar. Här vid Kårarp var vissa av stolphålen fyllda från botten och hela vägen upp till markytan vilket mer talar för att man redan initialt fyllt dem med lera (figur 20).

Från ett par platser finns andra stolphål där fyndmaterialet ger associationer till medvetna handlingar men där bakomliggande intensionerna är svåra att greppa. Det rör sig om Id 36536 och 2232 som båda utgjorde cirka 30 centimeter stora stolphål och 43 respektive 30 centimeter djupa. I båda anläggningarna och då framför allt den förstnämnda fanns ett stort keramikmaterial som knappast förpassats dit av en slump. I förstnämnda fall var det fråga om närmare 1,5 kilo keramik medan det i andra fallet rörde sig om 150 gram. Skärvorna emanerade från såväl mynning, buk som botten och i båda fallen från ett enstaka kärl. Under "normala" fall brukar stora mängder keramik förknippas med rituella nedläggelser i anslutning till

långhusens takbärande stolpar (Carlie, 1992) men i dessa båda fall är det fråga om solitära stolphål som inte kan knytas till några större konstruktioner. Likväl har man bemödat sig med att förpassa en större mängd keramik till nedgrävningarna. I Id 36536 låg skärvorna draperade längs nedgrävningskanterna och gav närmast intrycket av att de omgärdade en cirka 20 centimeter tjock stolpe.

5.11. Husen

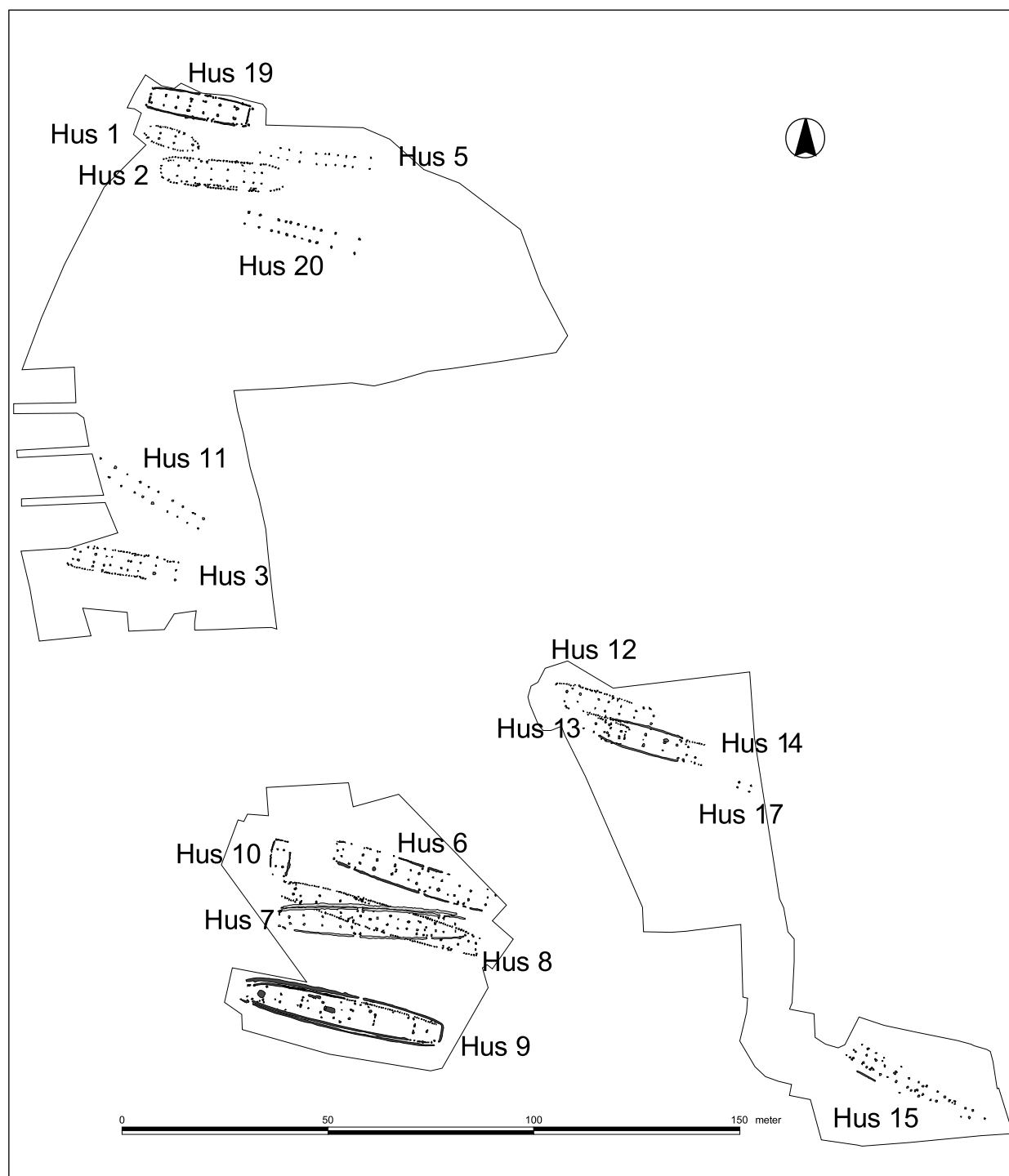
Sammanlagt påträffades 20 byggnader av varierande storlek, allt från små förrådshus till 50 meter långa långhus (figur 21). Husen låg huvudsakligen i större eller mindre grupperingar med undantag för hus 15 som varit placerad som en solitär enhet i sydöstra delen av undersökningsområdet. Allt som allt har det existerat fem gårdslägen där husens placering men också grundformerna antyder en bebyggelse som omfattat en eller flera ombyggnadsfas.

Undersökningen av samtliga hus följde en enhetlig linje som här var liktydigt med att samtliga nedgrävningar för de takbärande stolparna grävdes i dess helhet. Samma förfarande gällde för de stolphål som

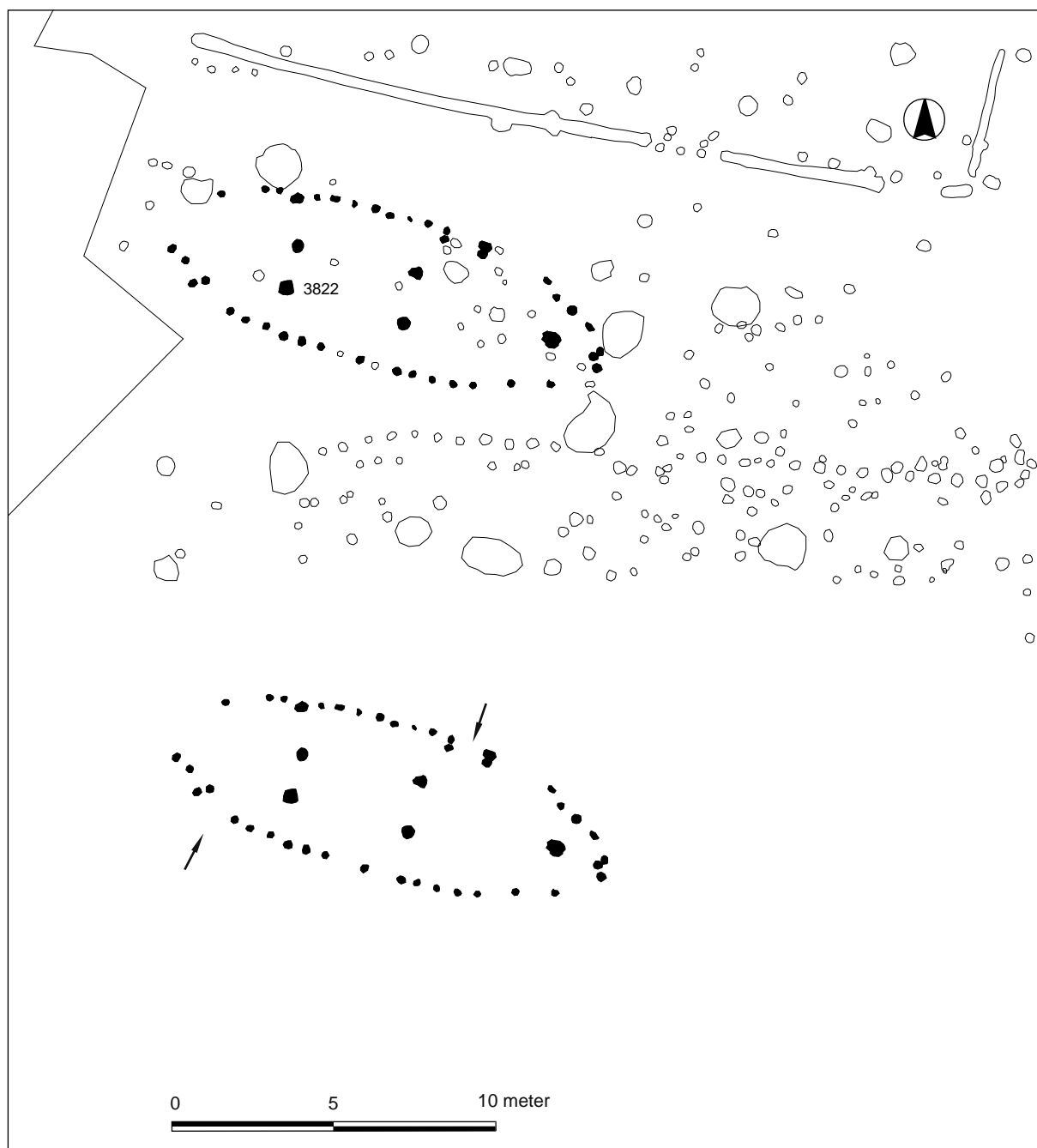
varit knutna till husens ingångar. Stolphålen utmed husens vägglinjer genomgick ett mer selektivt urval där ungefär var tionde nedgrävning undersöktes. Ett liknande förfarande togs i anspråk för väggrännorna i hus 6, 7, 9, 10 och 14. Efter att några tvärschakt öppnats upp på strategiska platser i rännorna skyff-

lades delar av dessa bort för att undersöka om det existerade några stolphål på botten.

På följande sidor finns en övergripande beskrivning av de hus som dokumenterades vid Kårarp. Beskrivningen innehåller uppgifter om husens storlek med tillhörande konstruktionsdetaljer samt datering.

Figur 21. Översiktsskarta med samtliga hus, skala 1:1500.

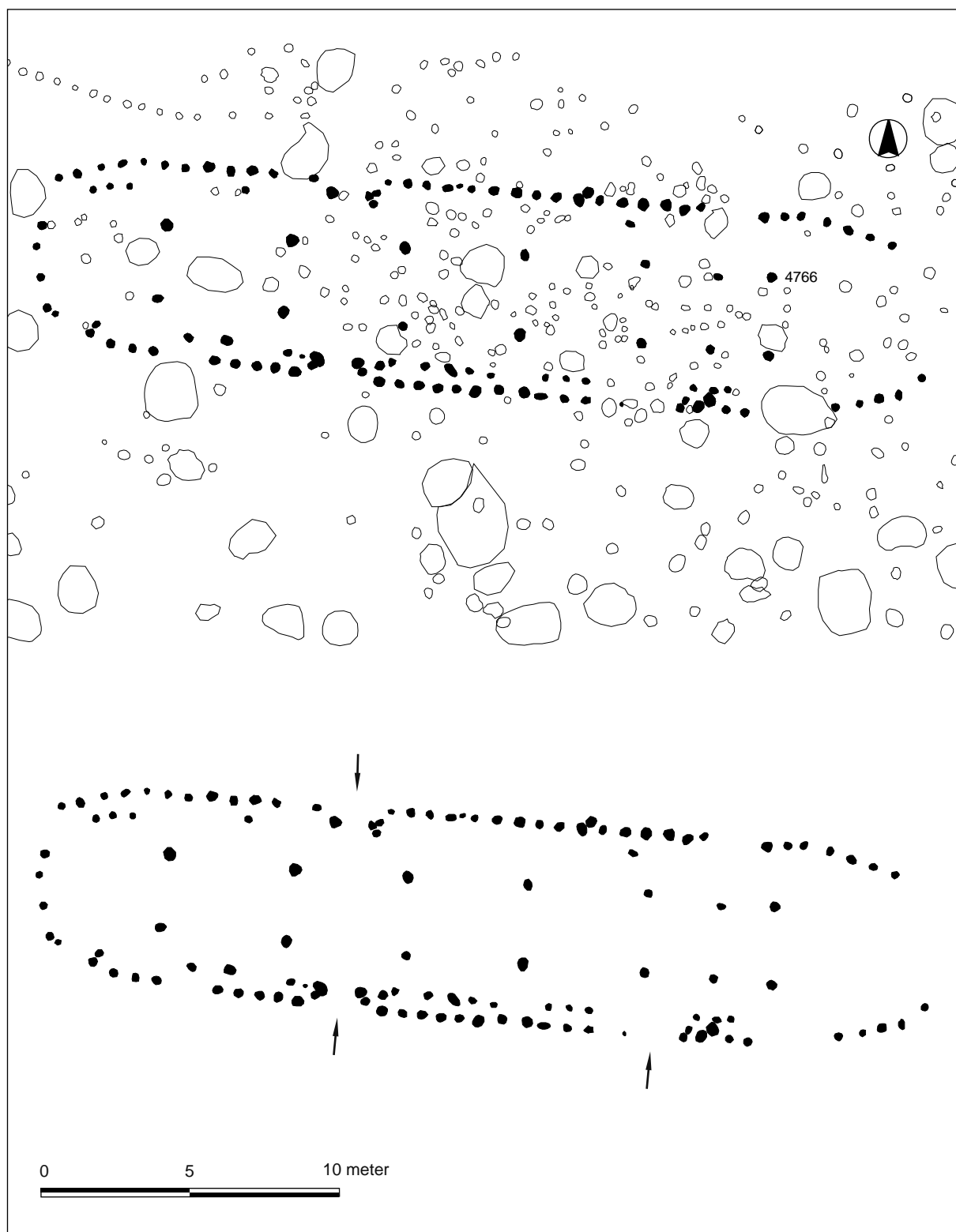

Figur 22. Hus 1. Skala 1:200

5.11.1. Hus 1 (figur 22)

Huset hade uppförts i det nordligaste hörnet av undersökningsområdet där höjdryggen börjar flacka ut mot mer fuktiga och låglänta områden. På grund av sin form kom huset att gå under benämningen "propellerhuset" då vägglinjerna successivt strävade in mot husets mittaxel för att i gaveländarna sammanstråla i en närmast V-liknande formation.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Stolpar
Längd:	13,80 meter
Största bredd:	4,90 meter
Bredd i gavelpartierna:	--
Riktning:	NV - SO
Antal ingångar:	1
Antal bockpar:	2
Bockbredd från V:	1,4/1,6 meter
Bockspann från V:	3,8 meter
Datering:	Yngre romersk järnålder

Figur 23. Hus 2. Skala 1:200.

Formen på huset skiljer sig från övriga byggnader vid Kårarp. Mest framträdande är de spetsformade

gavelpartierna men även de takbärande stolparnas placering har en delvis avvikande gruppering. I

grunden har taket burits upp av två par stolpar vars bockbredd varierar från 1,4 meter i väst till 1,6 meter i öst. Som en ytterligare förstärkning har det funnits en extra takbärande stolpe i husets östligaste del. Denna har varit placerad utmed husets ländaxel och 1,5 meter från gaveln. Den enda tydligt urskiljbara ingången har varit placerad utmed husets norra långsida men det fanns även en vag antydning om ytterligare en ingång utmed husets södra långsida. I västra delen dokumenterades ett par stolphål vars avvikande placering snarare associerar till en ingång än att det varit fråga om förändringar eller förstärkningar av den befintliga husväggen.

I en av nedgrävningarna för husets takbärande stolpar (Id 3822) påträffades ett par gram harts som underställdes en radiometrisk datering. Resultaten från denna visar att huset bör ha uppförts under andra hälften av romersk järnålder, 170-330 AD (Ua-39766).

5.11.2. Hus 2 (figur 23)

Även detta hus hade uppförts i det nordligaste hörnet av undersökningsområdet där höjdryggen successivt börjar flacka ut mot mer fuktiga och låglänta områden. Förutom ett stort antal stolphål som kunnat knytas till själva byggnaden fanns det en myckenhet av andra nedgrävningar innanför husets fyra väggar, företrädesvis i de centrala och östra delarna. Flera av de sistnämnda stolphålen var ordentligt nedgrävda och uppvisade samma form och fyllning som de husrelaterade anläggningarna. En första tolkning bestod i att de utgjort fundament till inre konstruktionsdetaljer men efter en mer ingående analys har dessa tankar kunnat avskrivats. Likaledes fanns det inte några tydliga, rumsliga relationer dem emellan utan mest sannolikt är att stolphålen återspeglar andra förehavanden.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Stolpar
Längd:	30,40 meter
Största bredd:	7,00 meter
Bredd i gavelpartierna:	--
Riktning:	V - O
Antal ingångar:	3
Antal bockpar:	7
Bockbredd från V:	2,5/2,4/2,6/2,7/2,7/2,4/ 2,6 meter
Bockspann från V:	4,3/3,8/4,0/4,0/2,3/2,0 meter
Datering:	Förromersk järnålder

Huset har burits upp av 7 par stolpar där bockbredden pendlade mellan 2,4 och 2,7 meter. Största

bredden uppmättes i husets centrala partier medan det minsta avståndet var knutet till det västligaste bockparet. De tre ingångarna var fördelade på en utmed norra långsidan och två utmed den södra. Samtliga ingångar var förstärkta med extra stolpar som var något indragna från själva vägglinjen. Mellan sydsidans båda ingångar var huset försett med dubbla vägglinjer där avståndet mellan de yttre och inre stolparna uppgick till omkring 0,4 meter. Den dubbla vägglinjen återfanns även i husets västliga delar, men spåren efter stolphålen var här mer sporadiskt. Samtidigt skall man ha i beaktande att flera av de inre väggstolparna endast var några centimeter djupa och att det således finns fog för att andra helt enkelt aldrig grävts ned så djupt att det medfört några avtryck i den underliggande sanden. Till stora delar är stolparnas placering identisk med vad som dokumenterades vid det äldre järnåldershuset i Lynga om än man här varit mer systematisk i placeringen av varje enskild stolpe (Carlie, 2006).

Husets gavlar skiljer sig åt i det motto att man i väster haft en sluten konstruktion med ordentligt nedgrävda stolpar som ger huset ett svagt avrundat slut. I östra delen tycks man snarare eftersträvat en öppen planlösning då det inte gick att sammankoppla några tydliga stolphål till husets tänkta gavelparti.

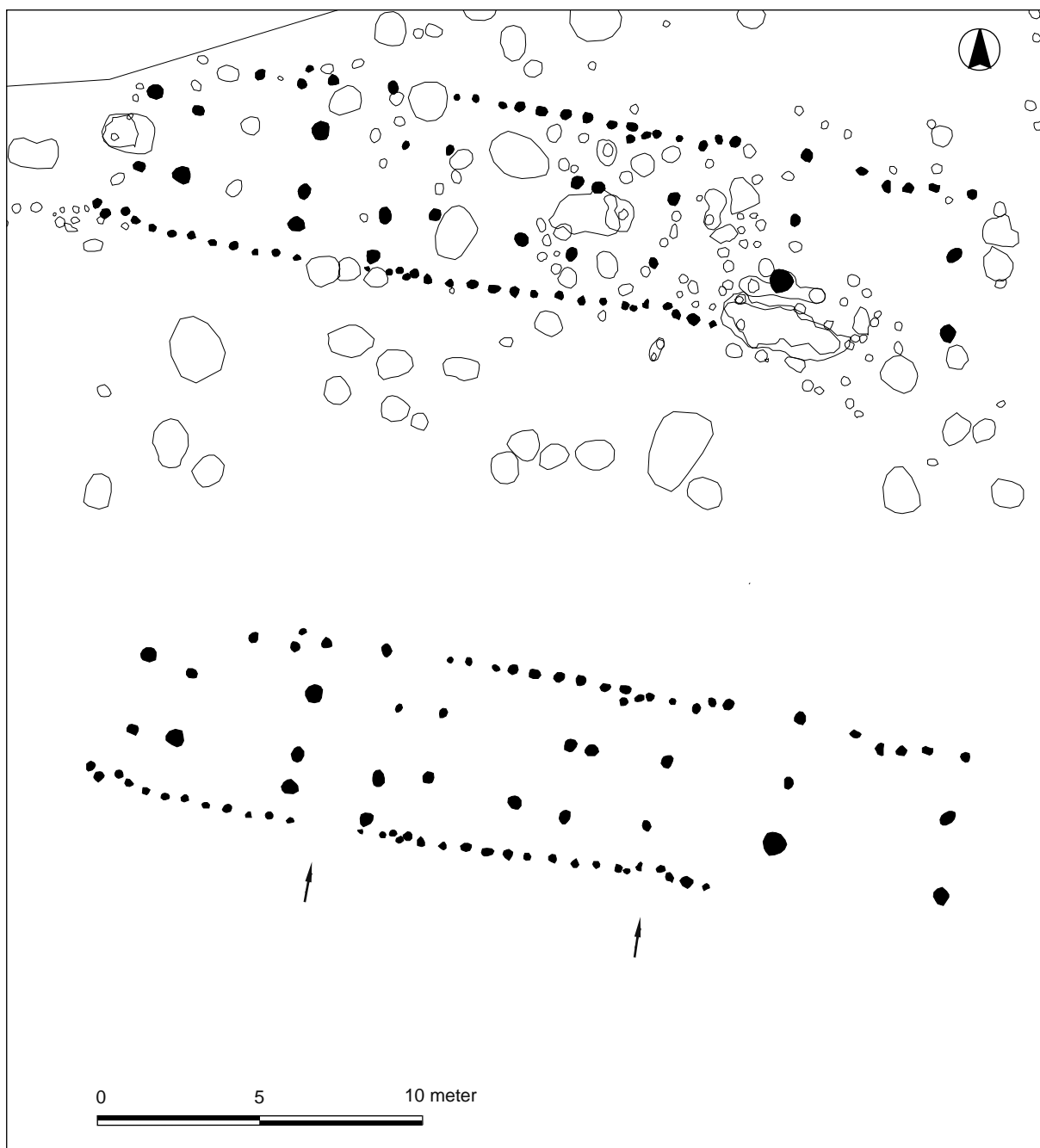
Som ett led i dateringen av huset gjordes en ¹⁴C-datering av makrofossila lämningar från en av nedgrävningarna för den takbärande konstruktionen. I anläggningen, Id 4766, påträffades förkolnade sädeskorn från såväl havre, korn och vete där den sistnämnda arten fick bilda underlag för dateringen. Resultatet var betydligt yngre än förväntat då sädeskornen kunde tillskrivas äldre romersk järnålder, 135 – 230 AD (Ua-37730). Formen på huset och den radiometriska dateringen korresponderar dåligt mot varandra och det mest troliga scenariot är att de brända sädeskornen skall sättas i samband med ett andra hus i det absoluta närområdet (hus 19).

5.11.3. Hus 3 (figur 24)

Huset var beläget på de högsta partierna i området. Jordmånen skiljde sig här betydligt från andra delar på så sätt att inslaget av grovt grus var mer påtagligt. För arkeologerna medförde det ett idogt skyfflande samtidigt som myckenheten av sten försvårade tolkningen av alla mörkfärgningar i marken. Själva gårdsplanen har även attraherat människorna över en längre tid vilket fått till följd att området var översållat med gropar och hårdar.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Stolpar
Längd:	27,00 meter
Största bredd:	5,90 meter
Bredd i gavelpartierna:	--
Riktning:	VNV-OSO
Antal ingångar:	2
Antal bockpar:	8
Bockbredd från V:	2,4/2,1/2,0/2,3/2,1/2,2/ 2,0/2,4 meter
Bockspann från V:	1,3/3,8/2,6/1,5/4,3/2,6/ /4,5/2,9 meter
Datering:	Förromersk järnålder

Även om konturerna efter huset syntes tydligt i såväl fält som på planritningar fanns det vissa tolkningssvårigheter av dess konstruktion. I dess mittsektion förekom ett stort antal övriga stolphål som uppvisade ungefär samma djup och fyllning som nedgrävningarna för de takbärande stolparna. Placeringen av de "övriga" stolphålen sammanfaller i stora delar med den rådande längdaxeln för husets takbärande stolparna vilket kan tolkas som att man över tid förstärkt den takbärande konstruktionen, inte en utan kanske flera gånger.

Figur 24. Hus 3. Skala 1:200.

I östra delen av huset var stora delar av den södra vägglinjen helt spolierad av ett antal gropar och härdar. Kronologin visar dock att de sistnämnda har anlagts i ett senare skede.

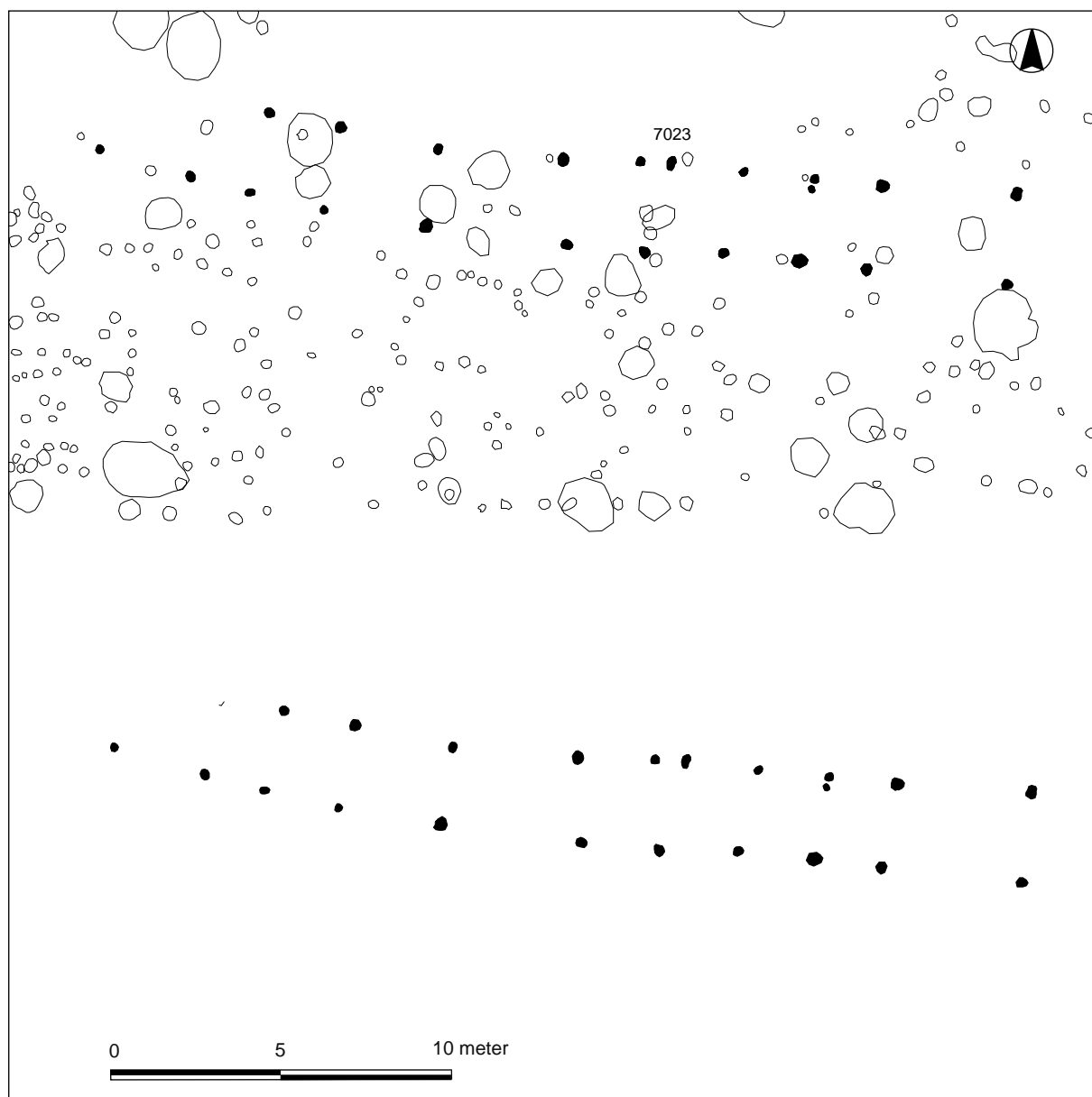
Ett genomgående drag var att de takbärande stolparna hade blivit ordentligt nedgrävda, oftast i gropar som var mer än en halv meter djupa. Vid flera tillfällen har man även gjort stolphålen betydligt vidare än behövt där diametern för vissa närmade sig en meter. Att stolparna har varit så grova är mindre sannolikt utan det beror snarare på jordmånen där det rikliga inslaget av knytträvsstora stenar har varit den bidragande orsaken.

Sannolikt har det funnits fler än de två ingångar

som går att urskilja men på grund av det "strategiska" läget för flera stora gropar och härdar är det omöjligt att säkerställa detta.

5.11.4. Hus 5 (figur 25)

Initialt tolkades huset som två separata byggnader men vid en närmare genomgång av stolphålen och trots att det föreligger en svag vridning av huskroppen skall den ses som en sammanhängande konstruktion. Huset har varit placerad närmast kloss intill och norr om hus 2 samt mindre än 10 meter öster om hus 19 vilket tyder på en viss tidsförskjutning mellan dessa hus.

Figur 25. Hus 5. Skala 1:200.

Figur 26. Hus 6. Skala 1:200.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	--
Längd:	25,00 +
Största bredd:	--
Bredd i gavelpartierna:	--
Riktning:	VNV-OSO
Antal ingångar:	--
Antal bockpar:	10
Bockbredd från V:	-/-2,4/2,5/2,3/2,5/2,7/2,5/ 2,5/2,5/2,7 meter
Bockspann från V:	2,8/1,8/2,2/4,1/2,3/2,3/2,3 /2,0/4,2 meter
Datering:	Yngre bronsålder - förromersk järnålder

Huslämningen bestod uteslutande av nedgrävningar för de takbärande stolparna men de var å andra sidan ordentligt nedgrävda. I västra delen gör den takbärande konstruktionen en svag avvikelse från resterande delar av huskroppens orientering. Avvikelsen är endast några grader och borde inte haft någon större inverkan på husets utvändiga utseende. Att man inte alltid strikt följt den raka linjen finns det flera exempel på. I närliggande områden har det gett sig tillkänna vid den förromerska gården i Fyllinge (Wranning, 2005) men också i Skrea (Wranning, 2001:59f). Från skånskt håll finner man liknande avvikelser vid till exempel Toftanäs (Carlie & Arthursson, 2005:180). Vad som ytterligare talar för en byggnad är den homogena bredd som förekommer mellan bockparen i huset. Oavsett var i huset mätningarna görs kretsar bredden kring 2,5 meter.

Frånvaron av distinkta väggstolpar bör här ses som ett hjälpmedel i den kronologiska diskussionen då denna byggnadsstil är förknippad med platsens tidigaste bebyggelsefaser. Det vill säga att huset sannolikt skall placeras in mellan det första långhuset på platsen (hus 20) och gårdens tredje generation (hus 2). Som stöd för detta antagande föreligger en ¹⁴C-datering från nedgrävningarna efter en takbärande stolpe i husets östra del (Id 7023). Dateringen av vanligt korn placerar huset i bronsålderns slutskede och övergången i förromersk järnålder, BC 760 – 510 (Ua-38635).

5.11.5. Hus 6 (figur 26)

Huset var beläget i sydvästra delen av undersökningsområdet och på slutningen ned mot ett mindre våtmarksområde. Tillsammans med hus nummer 7, 8, 9 och 10 bildar det en gårdsenhet som legat på samma plats under flera hundra år.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Rännor
Längd:	41,50 meter

Största bredd:	6,90 meter
Bredd i gavelpartierna:	4,90 (V) och 5,60 (Ö)
Riktning:	NV-SO
Antal ingångar:	4
Antal bockpar:	11
Bockbredd från V:	1,7/2,1/2,3/2,2/2,4/2,5/2,6/2,4/ 2,6/2,3/1,9 meter
Bockspann från V:	5,0/3,6/4,7/3,9/2,2/3,6/2,4/4,5/ 2,9/4,5 meter
Datering:	(Romersk järnålder) - folkvandringstid

Huvuddelen av husets konstruktionsdetaljer fanns bevarade med undantag för delar av den nordöstra vägglinjen där såväl väggränna som stolphål inte kunnat dokumenteras. Som framgår av husplanen har huset varit försett med åtminstone fyra ingångar, tre utmed den södra långsidan och en utmed den norra. På sydsidan har de varit belägna i den centrala delen samt längs i öster och längst i väster medan den norra ingången fanns i husets mittsektion. Ingångarna i husets mittskepp har varit närmast motställda. Det finns dock en mindre förskjutning som även återkommer på andra platser i Halland. Mest påtagligt är det bland flera av de större långhusen i järnåldersbyn vid Brogård där, precis som vid Kårarp, omfattningen av förskjutningen sammanfaller med ingångarnas bredd (Carlie, 1999:124f).

Fem stolphål har varit försedda med stenskonung och i samtliga fall har det varit fråga om takbärande stolpar som erhållit denna extra förankring. För hus 6 har man tydligt ansett att denna säkerhetsåtgärd endast har varit befogad för bockarnas södra stolpar. I västra delen har en av de takbärande stolparna grävts ned genom en härd. Dateringen av härden har med ett Sigmavärde placerat den inom intervallet 430 – 550 AD (Ua-39773) vilket talar för att huset uppförts under folkvandringstid snarare än under romersk järnålder.

5.11.6. Hus 7 (figur 28)

Huset var beläget endast några meter söder om hus 6 men med något avvikande orientering.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Rännor
Längd:	46,00 meter
Största bredd:	7,40 meter
Bredd i gavelpartierna:	4,60 (V) och 4,70 (Ö)
Riktning:	Ö-V
Antal ingångar:	4
Antal bockpar:	11
Bockbredd från V:	1,7/2,2/2,2/2,4/2,4/2,5/2,3/ 2,2/ 1,9/1,8 meter

Figur 27. Hus 7. Skala 1:200.

Figur 28. Hus 7 sedd mot öster. Foto: Lennart Carlie.

Bockspann från V:	3,5/4,6/4,5/2,7/6,1/5,0/5,0/1,9/ 2,7/4,7 meter
Datering:	Romersk järnålder/folkvand- ringstid

Huset tillhörde en av de bäst bevarade byggnaderna på platsen där spåren efter takbärande konstruktion, väggar och ingångar tydligt avtecknade sig i marken. Således framgår att huset har varit försedd med väggrännor utmed såväl norra som södra långsidan. Däremot har gavlarna haft en öppen planlösning men att de varit förstärkta med ett par extra stolpar som varit placerade några decimeter utanför rännornas slutändar. Vid kontrollundersökningar i väggrännorna kunde vi belägga förekomsten av grunda stolphål som var placerade med ett par tre decimeters avstånd. Längs hela den norra vägglinjen fanns även en yttre väggränna som genomgående var betydligt bredare än den inre. Av de dokumenterade profilitrningarna förekommer inte någon skillnad i konstruktion utan båda uppvisar en närmast U-formad profil. Däremot förekom det dock inte några antydningar om stolphål i den yttre rännan.

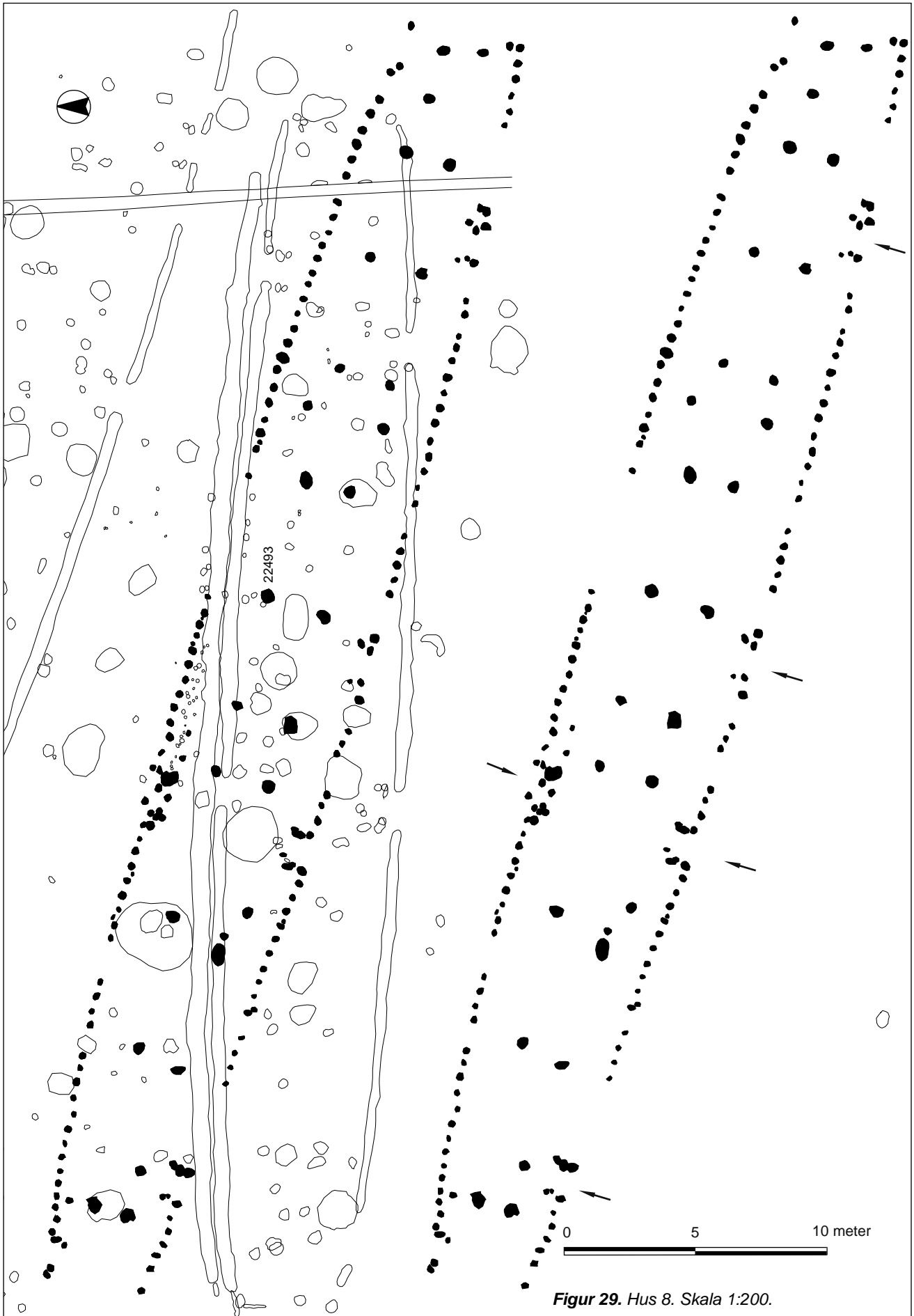
Allt som allt förekom det fyra ingångar, två i ömse vägglinjer. Längst i väster och utmed södra långsidan

fanns antydningar om ytterligare en ingång men en större härd gjorde det omöjligt att avgöra huruvida ingången verkligen existerat. Till skillnad från hus 6 var de centrala ingångarna placerade mitt emot varandra. Däremot fanns det en liknande förskjutning hos de två ingångarna i husets östligaste del.

Samtliga ingångar har varit försedda med dubbla, indragna stolpar och i anslutning till dessa finns det också ett glapp i de inre väggrännorna. Detta finns däremot inte i den yttre väggrännan utan den visar inga tecken på förändring utanför de båda nordliga ingångarna.

Avstånden mellan enskilda bockpar visar på en större spännvidd i anslutning till den centrala ingången och omedelbart öster om denna men också i den västra delen. Mellan de enskilda bockparen har det alltså på flera platser i huset, funnits öppna golvytor om vardera cirka 30 kvadratmeter.

Trots goda bevaringsförhållanden fanns inga spår efter inre konstruktionsdetaljer som kunde avslöja eventuella rumsindelningar. Möjligen skulle en härd (Id 86289) strax öster om de centrala ingångarna kunna tillskrivas huset och då också visa att uppehållsrummet har varit beläget i denna del. Härden

daterades i förundersökningsfasen och har kunnat tidfästas till övergången mellan romersk järnålder och folkvandringstid, AD 420 – 540 (Beta-238631). Ytterligare dateringar från huset visar att aktiviteterna har varit som mest intensiva under romersk järnålder och folkvandringstid. I västra delen av huset finns en datering som baserats på vanligt korn från nedgrävningen till en takbärande stolpe (Id 22901). Dateringen placerar sädeskornen, med ett Sigma-värde, till intervallet AD 430 – 540 (Ua-37729). I östra delen av huset samlades träkol från en 30-årig ek in ur ett stolphål (Id 22517) vilket daterats till romersk järnålder AD 250 – 350 (Ua-37731).

Det begränsade antalet stolphål som haft en bärande funktion visar att huset aldrig har varit föremål för någon om- eller tillbyggnad utan representerar en enkel fas i gårdens utveckling.

I västra delen av huset påträffades en neolitisk tvärpil i nedgrävningen till en av husets takbärande stolpar (Id 46553 och fnr 113). Närområdet var i övrigt befriat från neolitiska inslag vilket väcker tanken om ett återbruk av förfädernas redskap som rituell rekvisita när husets uppfördes. Seden återfinns även i anslutning till hus 20 där två skivskrapor har fyllt detta ändamål. Lite längre norrut i Halland finns uppgifter om att mellanneolitiska yxor figurerat i samband med uppförandet av hus under äldre järnålder (Streiffert, 2002:37).

5.11.7. Hus 8 (figur 29)

Huset låg tillsammans med det två tidigare beskrivna långhusen men till skillnad från dessa hade det en något annorlunda orientering. Tillika var det uppfört "ovanpå" hus 7 vilket underlättar den kronologiska diskussionen mellan dessa två byggnader.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Stolpar
Längd:	50,00 meter
Största bredd:	7,00 meter
Bredd i gavelpartierna:	4,30 (V) och 4,50 (Ö)
Riktning:	NV-SO
Antal ingångar:	5
Antal bockpar:	12
Bockbredd från V:	1,4/1,8/2,1/2,1/2,2/2,3/1,8/3,0/ 2,1/2,1/1,7/1,6 meter
Bockspann från V:	6,2/5,2/5,8/2,6/4,3/4,6/2,7/1,7/ 4,4/4,2/4,1 meter
Datering:	Folkvandringstid

Även hus 8 uppvisade goda bevaringsförhållanden då merparten av nedgrävningarna efter bärande konstruktioner fanns kvar. Till skillnad från hus 6 och 7 har väggstolparna här uteslutande varit försänkta

i separata stolphål som grävts ned med ungefär 40 centimeters mellanrum. Gavlarna har haft en öppen konstruktion, dock utan några förstärkande stolpar i vägglinjens fortsättning.

Sammanlagt fanns det 5 ingångar till huset, fyra av dem på sydsidan och en i den norra vägglinjen. Den norra ingången har sin like på sydsidan där de enskilda ingångsstolphålen är placerade vinkelrät mot varandra. Mitt i den norra ingången fanns även ett par stolphål som tyder på en ombyggnad av ingången. Antingen har man satt igen ingången eller så har den öppnats upp i ett senare tillfälle av bosättningsfasen. I anslutning till och omedelbart öster om den norra ingången tycks man även ha gjort vissa förbättringsarbeten på den ursprungliga väggen. Längs en sträcka av fem meter fanns närmare trettioalet pinnhål som var nedgrävda ett par decimeter från de egentliga väggstolparna. Eftersom det förekommer betydligt fler stolphål kring denna ingång än vad som är brukligt kan det vara ett tecken på att man med åren haft konstruktionsmässig problem som renderat återkommande reparationer.

Precis som för hus 7 fanns inga inre konstruktionsdetaljer som kunnat påvisa någon rumsindelning men även här förekom stolpsättningar som visar på större fria ytor som omfattar både 30 och 40 kvadratmeter. Något anmärkningsvärt är att det är just dessa partier som ingångarna leder in till.

Huset innehöll ett byggnadsoffer bestående av en intakt vävtyngd (fnr 475) som placerats i anslutning till en av de takbärande stolparna i husets centrala parti (Id 22493).

I östra delen av huset hade man anlagt en härd på samma plats som för en av husets takbärande stolpar. Dateringen av härden visar på en användningsperiod inom intervallet AD 430-540 (Ua-39768) vilket talar för att huset bör ha uppförts under folkvandringstid.

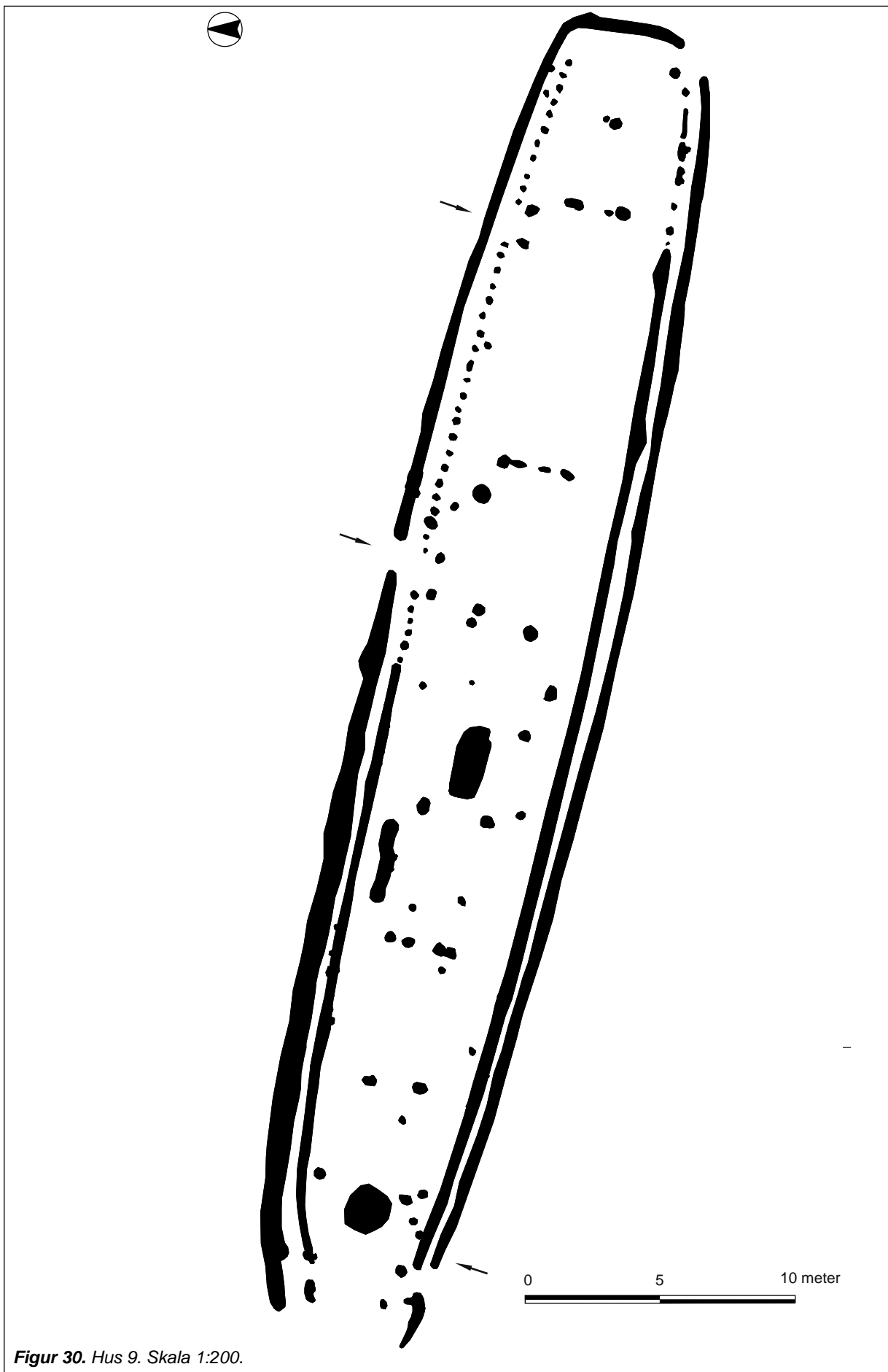
5.11.8. Hus 9 (figur 30)

Huset påträffades ett 15-tal meter söder om hus 7 och 8. Orienteringen är likartad med hus 7 och det lite längre norrut belägna hus 6. Till skillnad från de andra byggnaderna fanns här inga andra anläggningar än de som kunnat knytas till huset.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Rännor
Längd:	50,30 meter
Största bredd:	9,20 meter
Bredd i gavelpartierna:	5,50 (V) och 5,70 (Ö)
Riktning:	NV - SO

Figur 30. Hus 9. Skala 1:200.

Antal ingångar:	3
Antal bockpar:	8
Bockbredd från V:	2,5/3,5/1,9/2,3/2,5/2,3/2,4/2,0 meter
Bockspann från V:	5,4/3,8/5,3/5,0/7,2/6,0/9,8 meter
Datering:	Folkvandringstid

I det stora fanns det betydande likheter med de tre andra långhusen i denna del av undersökningsområdet men samtidigt också vissa skillnader. Mest påtagligt är att huset har varit försedd med dubbla väggrännor utmed såväl norra som södra långsidan. I den inre väggrännan fanns avtryck efter väggstolpar som varit nedgrävda med cirka 30 centimeters mellanrum. Den yttre rännan saknade däremot helt spår efter stolpar. Liknande konstruktioner har påträffats vid Järrestad i Skåne men här har man tolkat konstruktionen som ett större långhus vilket av en eller annan anledning byggts till på bredden. Det vill säga att de dubbla väggrännorna representerar lämningar från två, efter varandra följande hus (Söderberg, 2003:125). Detta förfaringssätt går inte att applicera på huset i Kårarp då det inte förekommer några väggstolpar i de yttre rännorna. Likaledes finns inga antydningar om att den takbärande konstruktionen genomgått några förändringar för att skapa rätt ballans. Istället skall de dubbla väggrännorna snarare ses som lämningar efter en byggnad där de yttre rännorna har utgjort ett mer eller mindre sammanhängande dräneringsdike. Pollenanalys från fyllningen visar på ett rikt inslag av gräs och ljung vilket kan tyda på att huset har varit försedd med en yttre vägg, uppbyggd av grästorvor (bilaga 7) vilket kan vara ett tecken på att man ansett huset värt eller nödvändigt att "tilläggsisolera".

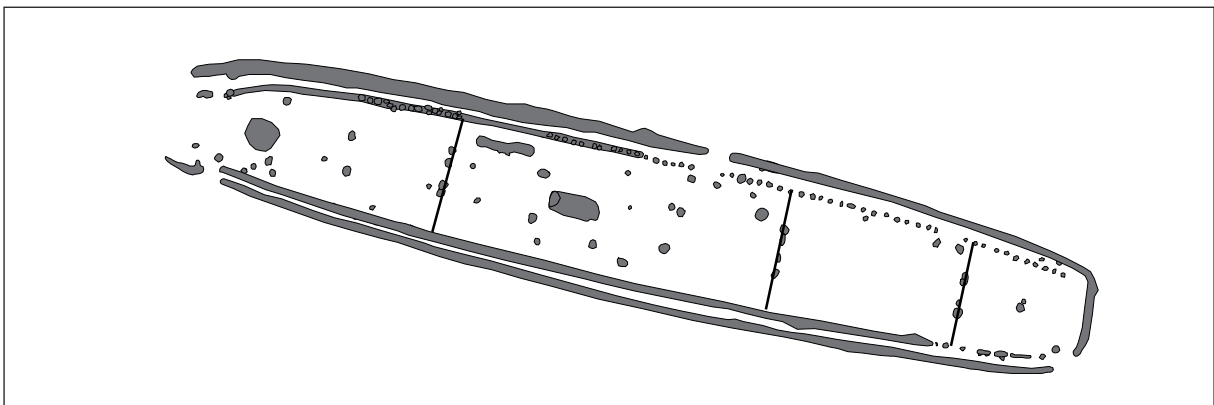
Som tidigare nämnts gav det inre av huset sken av att några förändringar aldrig ägt rum. Däremot visade spridningen av stolphålen att det existerat inre skiljeväggar som delat upp huset i tre, möjligen fyra, sektioner (figur 31). Den största sektionen har varit belägen mitt i huset och bildade en cirka 18 meter lång sal. Mitt i salen låg en av husets två härddar (Id 25976). Formen var närmast rektangulär, 2,75 meter lång och 1,25 meter bred. Längst i väster har härden delvis överlagrat en mindre grop i vilken man lagt ned delar av ett keramikkrärl (fnr 472) (figur 32 och 33). Tillvägagångssättet talar onekligen för en rituell handling men också att man inhämtat inspirationen från Jylland där sammankopplingen mellan härd och krärl har varit som mest påtaglig (Carlie, A. 2004). I samband med byggnationen har man även anammat de traditionella offerritualerna (se hus 8) och placerat en vävtyngd i husets yttre väggränna (fnr 473).

Det officiella tillträdet till huset har skett genom en ingång, belägen ungefär mitt på huset norra långsida. Ingången var förstärkt med ett par ordentligt nedgrävda stolpar. Längst i öster fanns en andra ingång och längst i väster en tredje där man från en öppning på sydsidan hade tillträde till ett mindre rum. Mest frapperande är att huvudingången har varit placerad på husets norra sida vilket helt strider mot det traditionella byggnadsskicket bland de andra husen vid Kårarp men också vad som är känt från övriga delar av Sydsandinavien. Då huvudingången har legat på norra sidan och riktad mot de andra husen kan det vara ett indicium för ett tidmässigt samband med antingen hus 6, 7 eller 8. Accepterar vi detta samband visar grupperingen att gårdsplanen eller husets funktion varit så betydelsefull att man kringgått de gängse konventionerna.

Från den centrala härden samlades träkol in och underställdes såväl vedartsanalyser som en ¹⁴C-datering. I härden hade man eldat med al, bok och ek. Underlaget för den radiometriska dateringen bestod av ved från unga bokgrenar och resultatet visade att huset varit i bruk under senaste delen av romersk järnålder och en bit in i folkvandringstid (AD 330 - 410, kalibrerat med ett Sigmavärde) (Ua-37738). Det keramikkrärl som påträffades under härden uppvisade en hel del matskorpor och för att bilda oss en uppfattning av när kärlet placerats i gropen skickades även matskorporna för en radiometrisk datering. Resultatet visar på en något yngre datering än vad vi erhöll från härden då det kalibrerade värdet placerar kärlet mellan intervallen AD 400 – 540 (Ua-38634).

Hur skall man då tolka byggnaden och dess funktion? Utgångspunkten måste förläggas till det centrala rummet, nästan 20 meter långt och till vilket man hade tillträde via en ingång på husets norra sida. Mitt i rummet fanns en stor eldstad som, innan den anlades, säkrades via ett rituellt offer. Nedgrävt under västra delen av härden låg ett cirka 20 centimeter stort keramikkrärl. Ungefär hälften av kärlet återstod och hade placerats liggande med öppningen åt norr.

I nordvästra hörnet av rummet fanns en nästan tre meter lång och en halv meter bred ränna, löpande parallellt med vägglinjen. Avståndet dem emellan var mellan 60 och 70 centimeter. Fyllningen uppvisade samma karaktär som husets yttre väggrännor där en pollenanalys visar på rika förekomster av både gräs- och ljungpollen. Det rika inslaget av gräs- och ljungpollen har tolkats som att huset har varit försett med en yttre vägg, uppbyggd av grästorvor. Steget

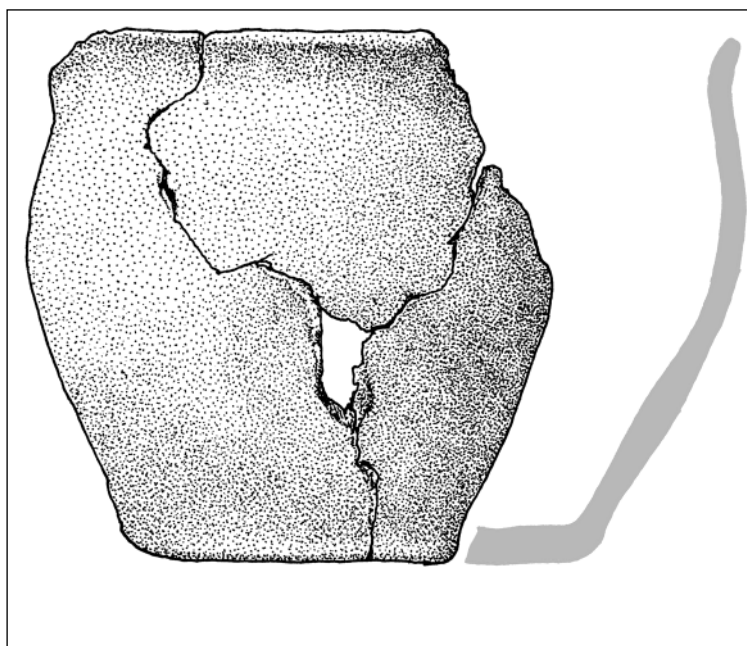
Figur 31. En tänkt rumsindelning av hus 9. Skala 1:400.

är då inte långt till att tolka den inre rännan som en konstruktion vars nedre delar har bestått av grästorvor. Grästorvorna skulle med andra ord kunna utgöra en del av fundamentet till ett uppbyggt säte för gårdens överhuvud. Parallellerna skall då sökas bland de något yngre hallarna som gör sitt intåg under vendeltid. I publikationen *Kring livet i hallen* gör Frans Herschend en tillbakablick och konstaterar att utvecklingen för högsätets placering går från att varit placerad i sidoskeppet vid härden till att trona mitt utför kortväggen i salens övre del (A.a. 1997:50).

Det faktum att hallen ligger lite avsides samt att huvudingången har varit riktad mot det egentliga långhuset talar för att byggnaden i första hand har varit avsedd för officiella ändamål. Till skillnad från hus 10 (se nedan) har hus 9 sådana proportioner att det omöjligt kan tolkas som en plats där den enskilda familjen avgjorde personliga förehavanden eller samlades till festliga sammankomster. Istället ligger det närmare tillhands att byggnaden har varit avsedd för en större publik som omfattat de människor som levde och verkade i trakten.

Figur 32. Profilmfoto av den centrala härden (Id 25976) i hus 9. Foto: Lennart Carlie.

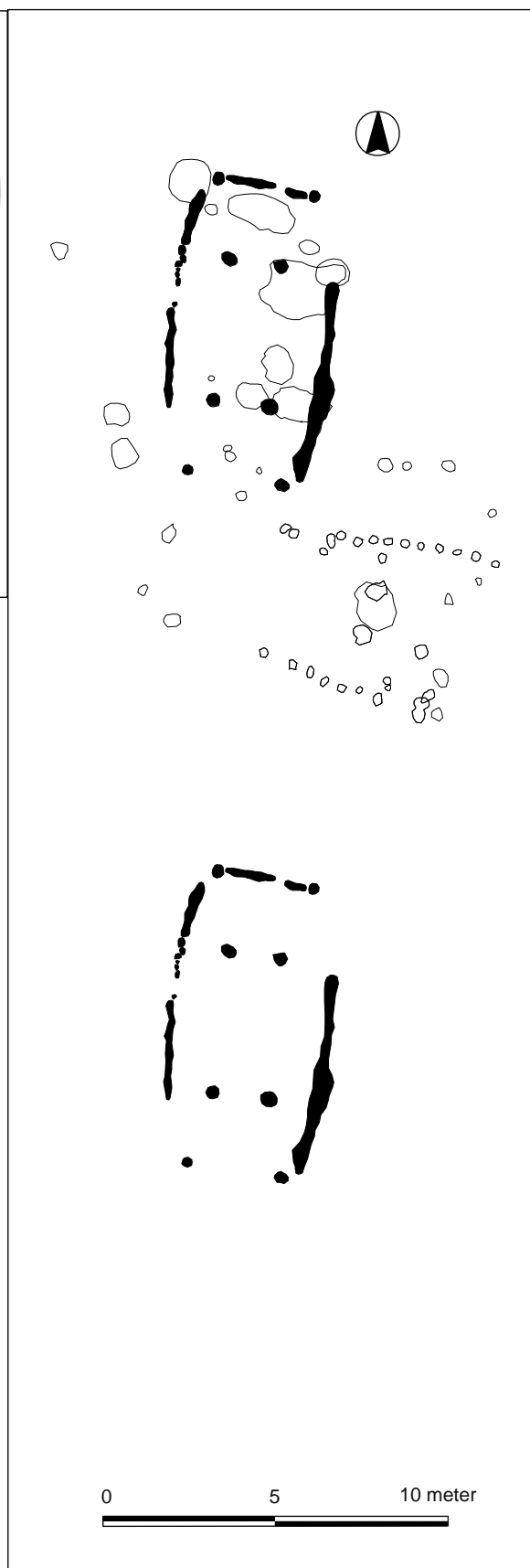
Figur 33. Husoffer från hus 9, (Fnr 472). Skala 1:2.
Teckning. Anders Andersson.

5.11.9. Hus 10 (figur 34)

Byggnaden låg omedelbart väster om de stora långhusen men med en helt annan orientering. Från att traditionellt ha placerats i öst- västlig riktning hade detta hus placerats i nord-syd.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Rännor
Längd:	8,80 meter
Största bredd:	4,90 meter
Bredd i gavelpartierna:	---
Riktning:	N-S
Antal ingångar:	---
Antal bockpar:	2
Bockbredd från N:	1,6/1,7 meter
Bockspann från N:	4,1 meter
Datering:	Romersk järnålder/folkvandringstid

Huset var en av de minsta byggnaderna vid Kårarp samtidigt som det gav ett både kraftigt och robust intryck. Huset har varit försedd med väggrännor utmed båda långsidor samt den norra kortsidan medan det i söder inte fanns några antydningar om någon ränna. I såväl norra som södra gavelpartiet fanns ett par kraftigare stolpar som sannolikt utgjort en del av den takbärande konstruktionen. I det nordvästra stolphålet påträffades botten av ett keramikkrärl där diametern uppgick till cirka 14 centimeter (fnr 382).

Figur 34. Hus 10. Skala 1:200.

Figur 35. Husoffer från hus 10. Det fragmentariska kärlet påträffades i ett av husets gavelstolphål. Foto: Lennart Carlie.

Fragmentet var placerat på högkant (figur 35) och då det endast var fråga om bottenpartier samtidigt som det inte förekom några färskas brottytor på skärvorna talar mycket för att fyndet skall sättas i samband med ett rituellt förfarande.

Några ingångar eller tillhörande indragna dörrstolpar fanns inte utan man kan förmoda att tillträdet till huset har skett i det södra gavelpartiet.

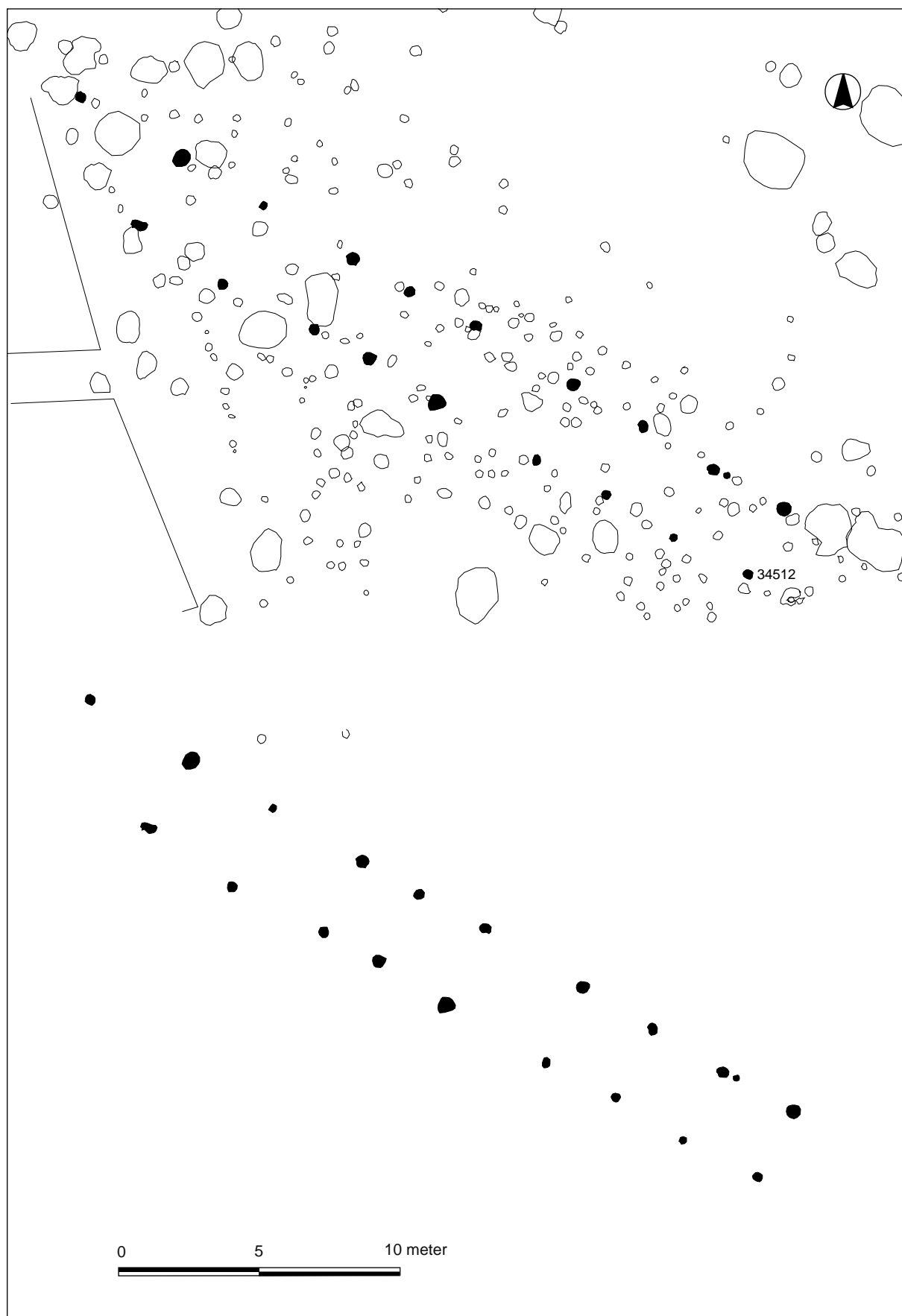
Storleken på huset talar för att det inte utgör en egen bebyggelseenhet utan skall snarare kopplas till något av de stora långhusen, men frågan är bara vilket av dessa. Det faktum att väggarna har varit försänkta i rännor talar för att det kan finnas ett samband mellan framför allt hus 6 eller 7 men också hus 9. I sistnämnda fall talar dock de inbördes avstånden mot detta samband utan valet bör stå mellan de två förstnämnda. Här kan bredden mellan husens enskilda bockar kanske ytterligare precisera tillhörig. Även om husen uppvisar ungefär samma bredd skiljer sig bockbredden på så sätt att stolparna i hus 6 har varit mer förskjutna mot väggarna medan bockbredden är några decimeter mindre i hus 7 och

härigenom stämmer bättre överens med hus 10. Mot denna bakgrund är det mest troliga scenariot att en av bebyggelsefaserna vid Kårarp har bestått av hus 7 och 10.

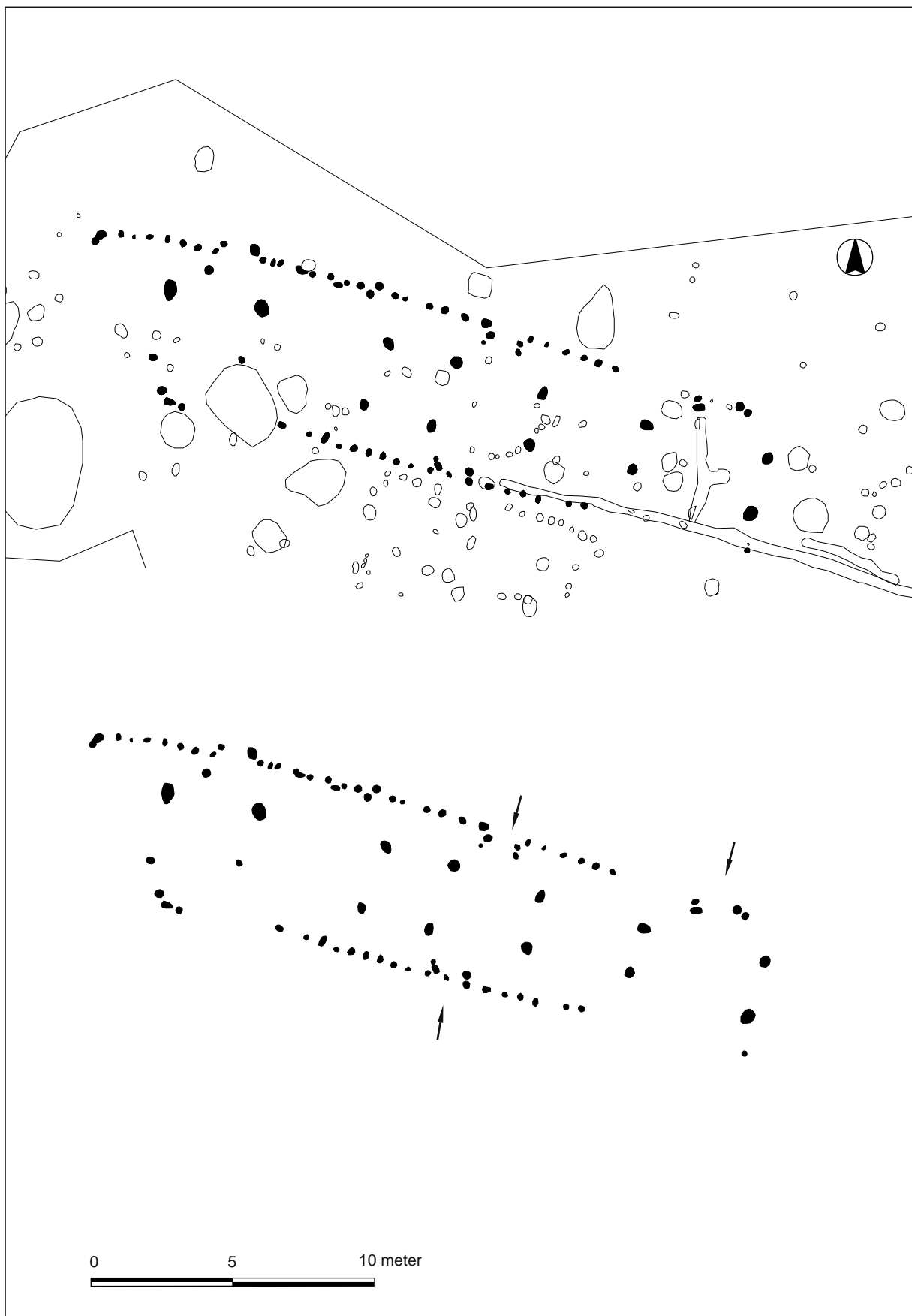
5.11.10. Hus 11 (figur 36)

Huset var beläget på den norra delen av undersökningsområdet och ett tiotal meter norr om hus 3. De kvarvarande spåren bestod uteslutande av nedgrävningarna efter de takbärande stolparna.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	---
Längd:	29,70 meter
Största bredd:	---
Bredd i gavelpartierna:	---
Riktning:	NV-SO
Antal ingångar:	---
Antal bockpar:	10
Bockbredd från V:	-/2,9/3,2/2,9/2,8,3,0/3,0/2,8/2,8/ 2,7 meter
Bockspann från V:	4,3/3,4/3,7/2,3/2,7/4,0/2,9/2,9/ 2,9 meter
Datering:	Yngre bronsålder

Figur 36. Hus 11. Skala 1:200.

Figur 37. Hus 12. Skala 1:200.

Huset låg i ett område som hyste ett stort antal stolphål men trots idogt analyserande tycks det vara den enda rejäla byggnaden på platsen. Samtliga takbärande stolpar har varit ordentligt nedgrävda där de största djupen pendlade mellan 60 och 70 centimeter. I det stora hela uppvisade även stolphålen en betydande diameter vilket sannolikt skall sättas i samband med jordmånen som här bestod av grovt grus. Ett genomgående drag för huset var att flera av nedgrävningarna för takstolparna innehöll rikligt med bränd och sintrad lera som i ett par fall gav intryck av att man medvetet fyllt stolphålen med detta material.

Alldeles öster om huset påträffades en fragmentarisk gjutform (fnr 458) som sannolikt använts för att tillverka lans- eller spjutspetsar med kort holk.

Dateringen av huset grundas på träkol (björk) som inhämtats från nedgrävningarna till av husets takbärande stolpar i byggnadens östligaste del vars resultat visar 780 – 540 BC (Ua-37732).

5.11.11. Hus 12 (figur 37)

Huset låg, tillsammans med hus 13 och 14, som en egen enklav i östra delen av undersökningsområdet. Även här bestod jordmånen av tämligen grovt grus som stundtals gjorde det svårt att gräva djupa gropar med raka och distinkta nedgrävningsskanter. Det återspeglades även bland de stolphål som bildat fundament till de takbärande stolparna. Stundtals har man grävt sig ner närmare en meter i marken för att säkerställa husets stabilitet. Just i detta område förekom även en myckenhet av stora gropar och härdar som eliminerat delar av husets vägglinjer vilket delvis försvårat den exteriöra tolkningen.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Stolpar
Längd:	26,60 meter
Största bredd:	5,80 meter
Bredd i gavelpartierna:	---
Riktning:	VNV-OSO
Antal ingångar:	3
Antal bockpar:	7
Bockbredd från V:	1,7/2,0/2,4/2,4/1,9/1,7/ 2,1 meter
Bockspann från V:	3,3/4,7/2,5/3,2/3,8/4,4/4,2 meter
Datering:	Romersk järnålder

Huset låg "vägg i vägg" med hus 14 och med en placering som tydligt visade den inbördes kronologin. I samband med att folket lät uppföra hus 14 kom

dess norra väggränna att eliminera merparten av väggstolparna i hus 12. Förfarandet visar således att det sistnämnda utgör ett tidigare inslag på platsen. Tillträde till huset har man haft via åtminstone tre ingångar, två placerade i den norra långsidan och en i den södra. Ungefär mitt i byggnaden har huvudingången funnits där dörröppningarna varit närmast motställda medan den tredje ingången låg i den östligaste delen av huset.

5.11.12. Hus 13 (figur 38)

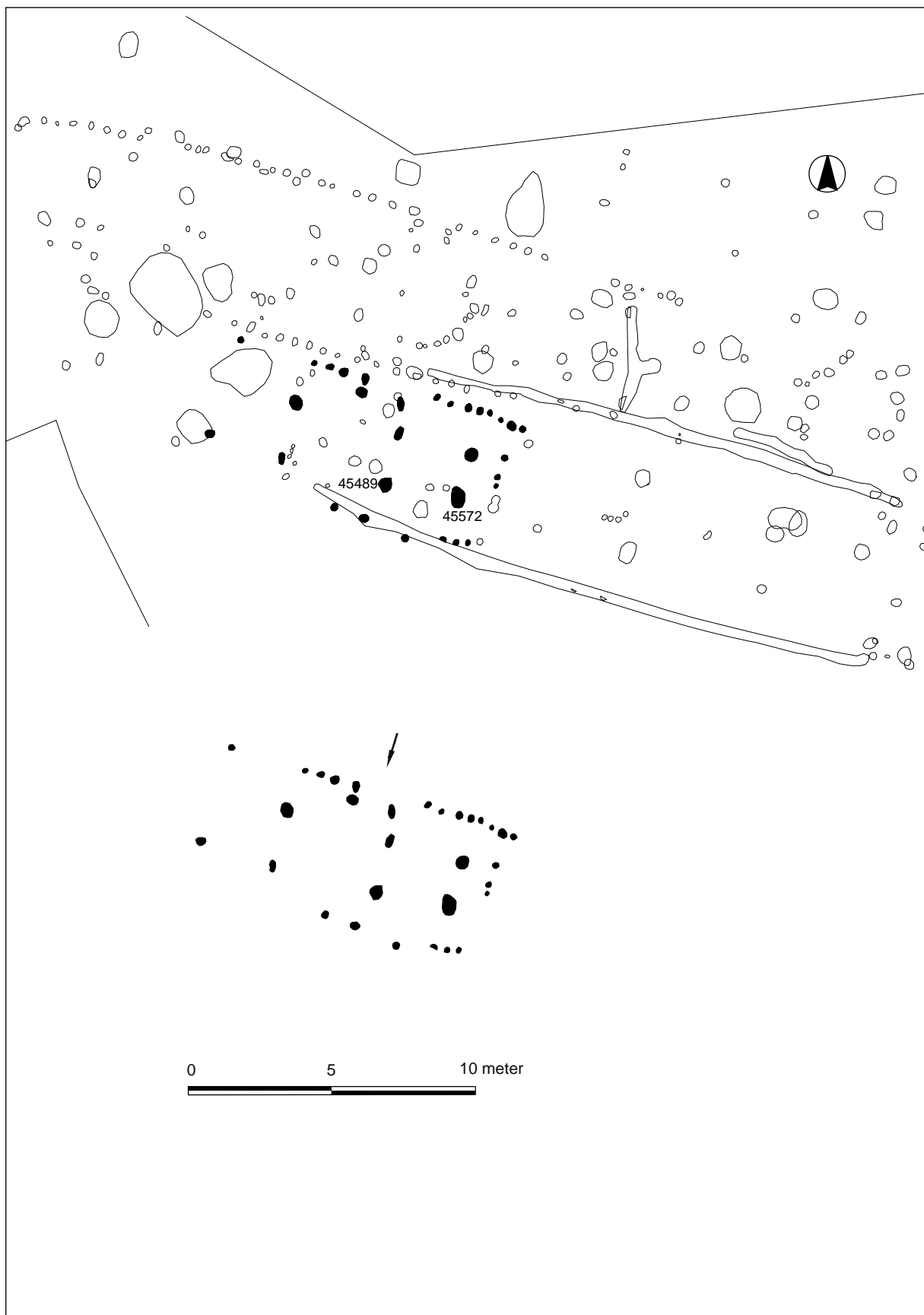
Huset låg parallellt med hus 12 där avståndet mellan husens vägglinjer uppgick till cirka 30 centimeter vilket talar för att en åtskillnad i tid. Likaledes framgår de stratigrafiska förhållandena att två av väggstolparna i hus 12 överlagras av väggrännan till hus 14.

Även här var bevarandeförhållandena tämligen dåliga i husets västra del som då omöjliggör en fullständig tolkning av dess exakta grundform.

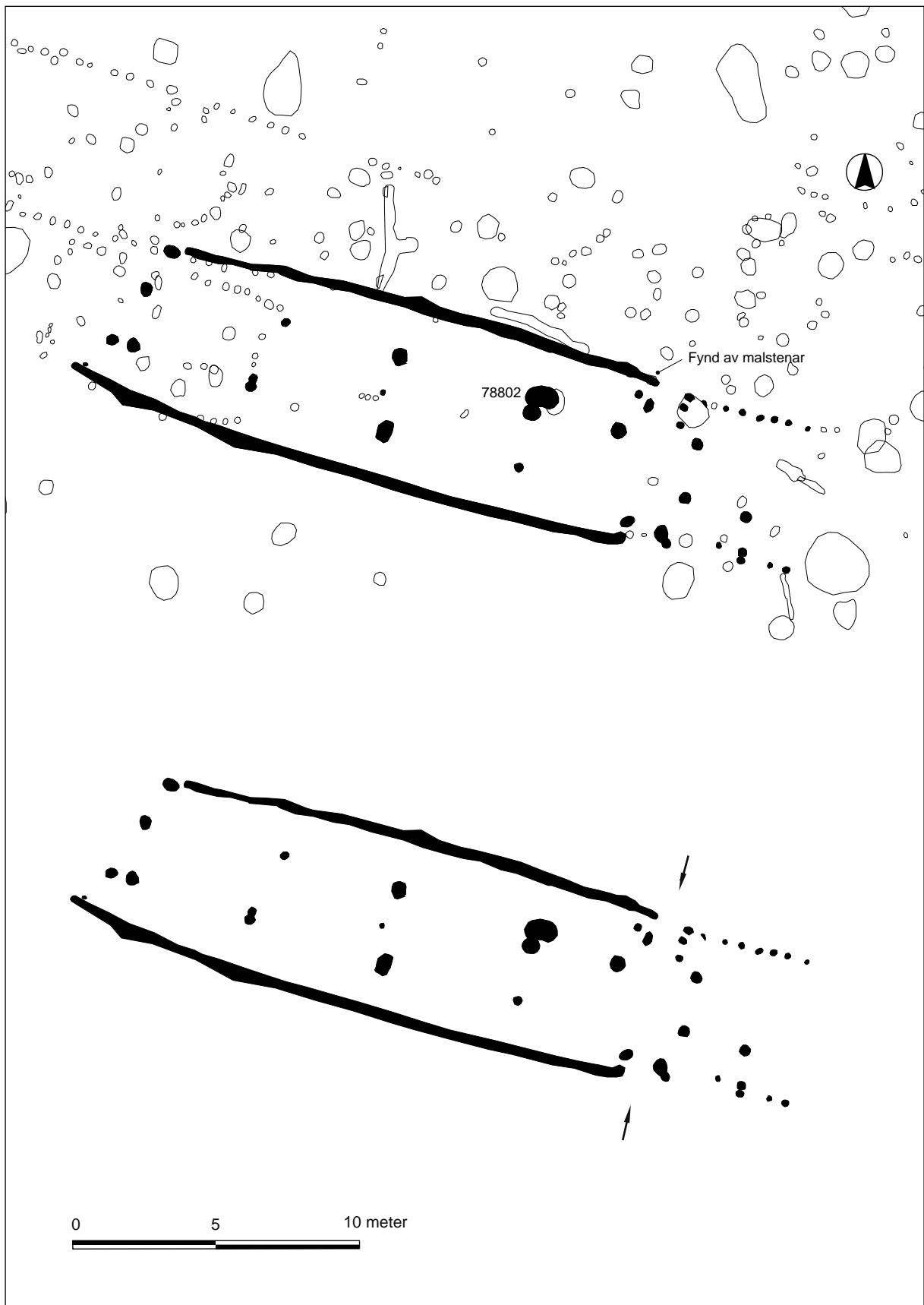
Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Stolpar
Längd:	11,00 meter
Största bredd:	5,00 meter
Bredd i gavelpartierna:	4,10 (Ö)
Riktning:	VNV-OSO
Antal ingångar:	1
Antal bockpar:	4
Bockbredd från V:	-/2,1/1,9/1,6 meter
Bockspann från V:	2,6/3,7/2,6 meter
Datering:	Romersk järnålder

Tillträde till huset har man haft via en ingång i norra vägglinjen där den stått i förbindelse med husets centrala rum. Precis som bland de andra husen har ingången varit förstärkt med ett par indragna stolpar. Från huset finns ett lite mer spektakulärt fynd då det i nedgrävningen till den sydöstra takstolpen (Id 45572) påträffades en cirka 6 kilo tung malsten (fnr 725). Malstenen utgjorde en underliggare och påträffades i två delar i nedre delen av stolphålet. I ursprungligt skick har den varit betydligt större och en trolig estimering talar för att fragmentet endast utgör en tredjedel av malstenen. Placeringen talar för att den hamnat i stolphålet i samband med någon form av rituell handling. Det faktum att den påträffades på botten av stolphålet leder tankar till ett invigningsoffer. I nästkommande bockpar (Id 45489) räknat västerut, samlades träkol in för en radiometrisk datering. Resultatet från denna har genererat en av de yngsta ¹⁴C-dateringarna på platsen, 430 AD – 550 AD (Ua-37735).

Figur 38. Hus 13. Skala 1:200.

Figur 39. Hus 14. Skala 1:200.

5.11.13. Hus 14 (figur 39)

Huset utgör det yngsta långhuset i denna del av undersökningsområdet då det överlagrar de två andra husen. Det utgör också ett av de mer udda inslagen på platsen då de dokumenterade beståndsdelarna tyder på att huset aldrig blev färdigbyggt.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Rännor
Längd:	25,00 +
Största bredd:	6,60 meter
Bredd i gavelpartierna:	4,80 (V)
Riktning:	VNV-OSO
Antal ingångar:	2
Antal bockpar:	7
Bockbredd från V:	2,0/2,2/2,6/2,6/-/2,0 /- meter
Bockspann från V:	3,0/1,3/4,9/4,9/3,0/2,8/ 2,2 meter
Datering:	Folkvandringstid

I västra delen har huset varit försedd med kraftiga väggrännor utmed både norra och södra långsidan. Rännorna avslutas i östra delen i direkt anslutning till två motställda ingångar som också förstärkts med dubbla indragna stolpar. I anslutning till ingångarna upphör emellertid väggrännorna och ersätts av några ynka stolphål utmed den norra långsidan. Längs den södra långsidan finns överhuvudtaget inga färgningar efter stolpar. Nedgrävningarna för de takbärande stolparna skiftade i djup från 30 centimeter upp till 70 centimeter. Tre av de djupaste stolphålen var nedgrävda öster om ingångarna, två längs den södra mittlinjen och en utmed den norra. Efter dessa tre östliga nedgrävningar upphör alla ytterligare spår av husets konturer. Då det inte förelåg någon skillnad i jordmån som kunnat inverka på byggnationens tillvägagångssätt, leder tankarna till att huset av en eller annan anledning aldrig blev färdigbyggt.

Fynden från huset visar att byggnationen föregåtts av rigorösa "säkerhetsåtgärder" då det i såväl nedgrävningar för de takbärande stolparna som väggrännorna förekom rituella nedläggningar. I anslutning till en takbärande stolpe strax väster om ingången (Id 78802) låg cirka ett kilo keramik, däribland några enstaka skärvor från en mindre kopp (fnr 460-462). I norra väggrännan hade man, alldeles intill ingången, lagt ned två större malstenar. Den ena bestod av en traditionell underliggare (fnr 718) medan den andra utgjordes av en vridkvarn (fnr 724).

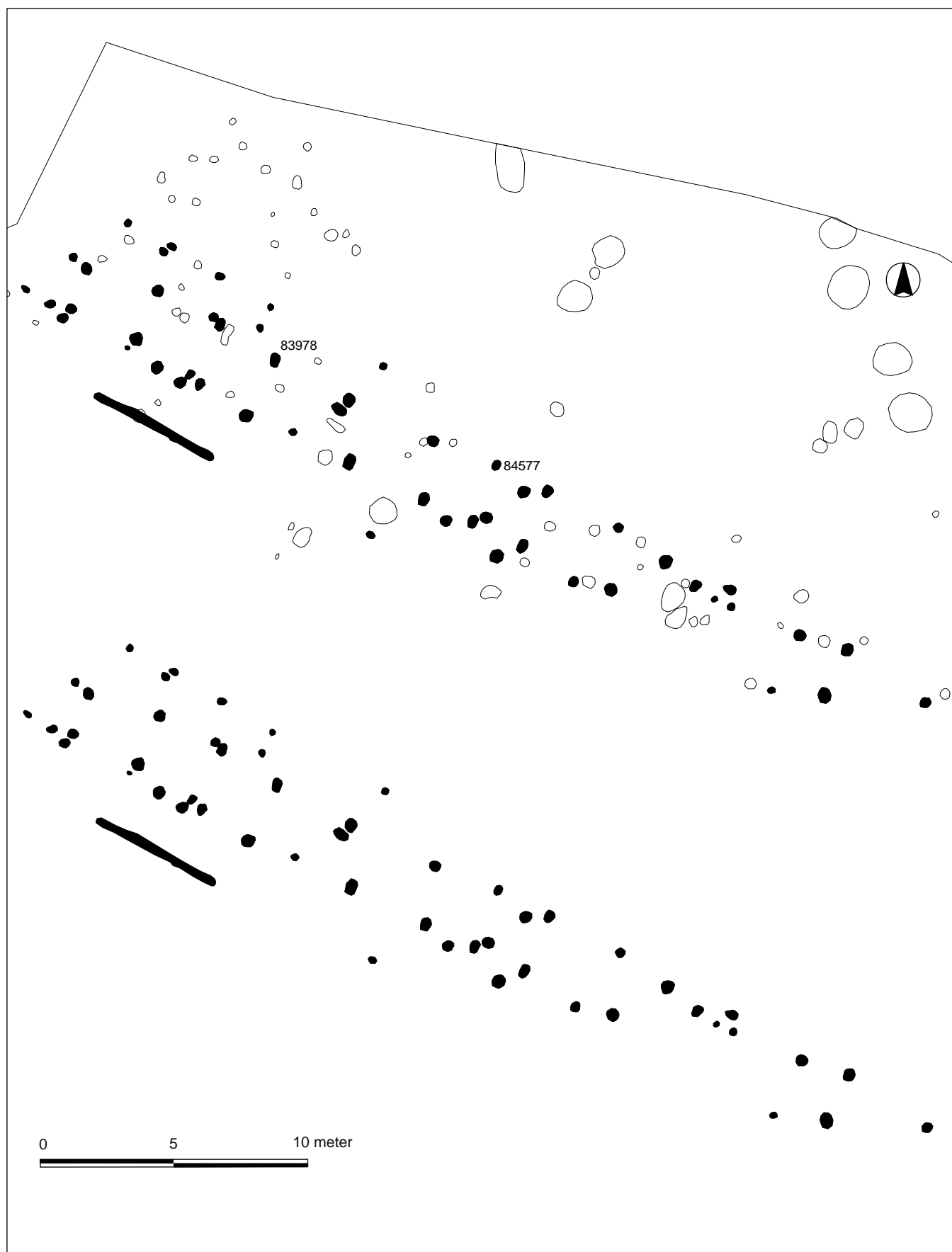
5.11.14. Hus 15 (figur 40)

Huset låg som en egen liten enklav i det sydöstligaste hörnet av undersökningsområdet. Platsen bestod av en liten höjdrygg, cirka 20 meter bred och 40 meter lång, på vars krön det förekom en myckenhet av stolphål samt enstaka härdar och gropar.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Rännor/stolpar
Längd:	Cirka 35,00 meter
Största bredd:	6,40 meter
Bredd i gavelpartierna:	--
Riktning:	NV-SO
Antal ingångar:	--
Antal bockpar:	--
Bockbredd från V:	--
Bockspann från V:	--
Datering:	Förromersk/romersk järnålder

Såväl storlek och form på denna byggnad är i det närmaste omöjlig att säkerställa då ytan innehåller ett 80-tal stolphål som alla mycket väl kan ha ingått i långhuset. Ett stort antal av dessa stolphål har haft en placering som visar att de utgör beståndsdelar i den takbärande konstruktionen. Dilemmat är att det inbördes förhållandet uppvisar ett så pass oregelbundet mönster att det omöjliga går att säkerställa vilka stolphål som hör samman. Istället lämnar de samlade intrycken öppet för två tolkningsalternativ, antingen har det stått mer än en byggnad på platsen eller så har huset genomgått ett antal ombyggnader. Mest troligt är att det i realiteten har varit fråga om ett hus då såväl väggstolpar som väggränna har närmast enhetliga sträckningar. Även bland de takbärande stolparna finns en övervägande tendens till att bockbredden har likartade avstånd men att man över tid successivt bytt huvuddelen av stolparna.

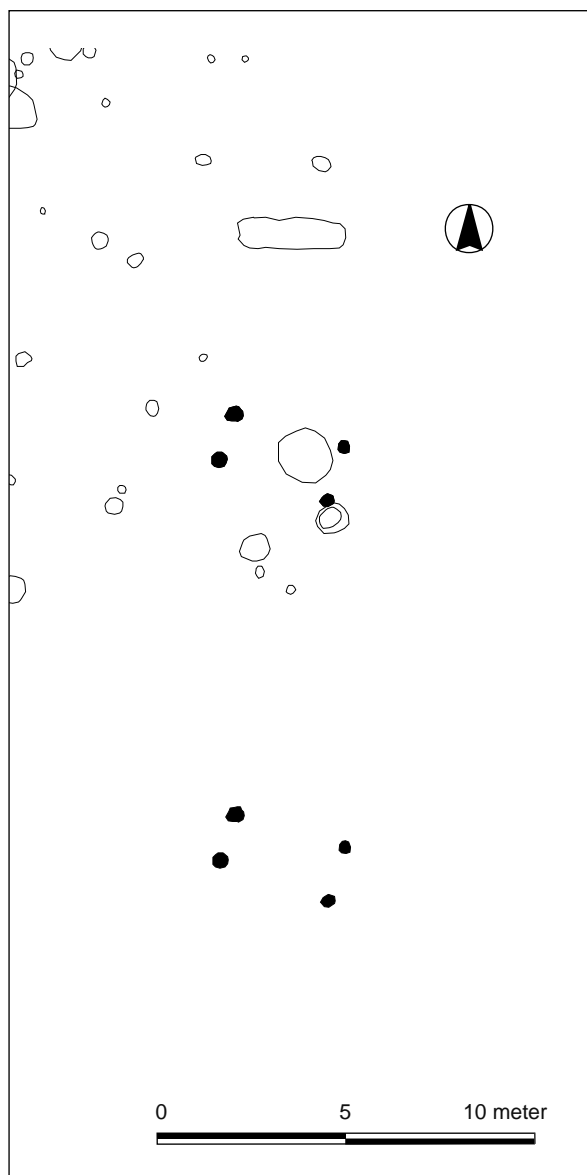
Mot denna argumentering står två ¹⁴C-dateringar dels baserade på träkol och dels sädeskorn från två skilda stolphål som båda har ingått i husets bärande konstruktion. Dateringen av träkolet härstammar från den arkeologiska förundersökningen och via sammankopplingar mellan den efterföljande undersökningen har fyndet kunnat länkas till Id 84577. Resultatet har gett den yngsta dateringen och kan tillskrivas sen romersk järnålder, AD 260 - 390 (Beta-238630). Sädeskornet som påträffades i Id 83978, har daterats till yngre förromersk järnålder, BC 350 - BC 50 (Ua-37727). Tidsspannet uppgår således till

Figur 40. Hus 15. Skala 1:200.

närmare 500 år vilket med all sannolikhet måste ses som alltför disparat. Visserligen förs det diskussioner om att långhusen har varit i bruk under ett par tre hundra år (Ångeby, 1999:24) men att ytterligare tänja på husens varaktighet känns inte relevant.

Oavsett tidsdjupet på denna yta antyder koncentrationen av stolphål att platsen har varit av stor betydelse. Istället för att som för merparten av de andra husen bygga nytt alldeles intill, har man här stannat kvar på exakt samma plats. Just det faktum att huset legat kvar på samma plats och att det byggs om eller till vid olika tillfällen visar att det bör ha funnits tydliga direktiv för platsens organisation vars gränser man inte överskridit.

Figur 41. Hus 17. Skala 1:200.

5.11.15. Hus 17 (figur 41)

Huset utgjorde en mindre förrådsbyggnad som varit belägen strax sydost om hus 14. De kvarvarande spåren bestod av nedgrävningarna efter fyra takbärande stolpar.

Hustyp:	Treskeppigt förrådshus
Väggkonstruktion:	--
Längd:	--
Största bredd:	--
Bredd i gavelpartierna:	--
Riktning:	VNV-OSO
Antal ingångar:	--
Antal bockpar:	2
Bockbredd från V:	1,3/1,6 meter
Bockspann från V:	3,0 meter
Datering:	Odaterad

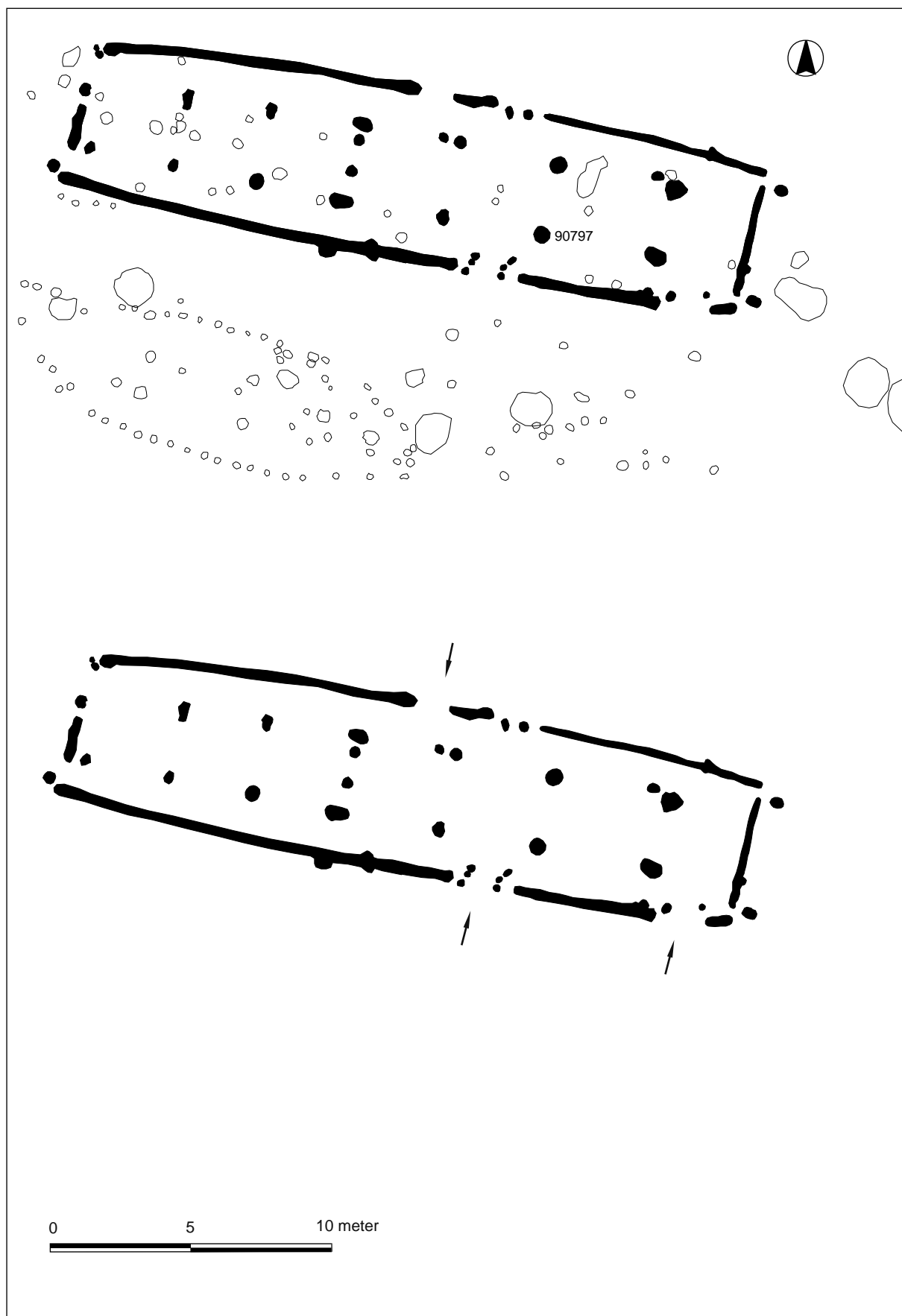
5.11.16. Hus 19 (figur 42)

Detta hus utgjorde en av de bättre bevarade byggnaderna på platsen. Såväl väggarnas konturer som spåren efter de takbärande stolparna fanns bevarade. Tillsammans avslöjade de att man över tid gjort vissa förändringar av det traditionella byggnadsmönstret.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	Rännor
Längd:	24,60 meter
Största bredd:	6,20 meter
Bredd i gavelpartierna:	5,20 (V), 5,20 (Ö)
Riktning:	VNV-OSO
Antal ingångar:	3
Antal bockpar:	6
Bockbredd från V:	2,5/2,6/2,9/2,8/2,6/ 2,6 meter
Bockspann från V:	3,0/3,3/3,6/3,6/4,2 meter
Datering:	Romersk järnålder

Största skillnaden mellan hus 19 och de andra rännhusen vid Kårarp fanns i gavelpartierna. Den gängse byggnadstraditionen har varit att lämna antingen den östra eller västra gaveln öppen men här har grundmönstret ignorerats. Istället har gavelkonstruktionen varit ordentligt förankrat i marken. Huset har med andra ord varit tillslutet utmed gavlarna medan man haft tillträde till byggnaden från tre ingångar, två i den södra långsidan och eventuellt en i den norra.

Ungefär mitt i huset fanns ett par extra stolpar i anslutning till ett av de takbärande bockparen och som då sannolikt har ingått i en avskiljande väggkonstruktion. Det finns även skillnader i bockbredden i så måtto att de takbärande stolparna har varit något mer förskjutna ut mot husets väggar. Skillnaden är endast ett par tre decimeter men skall här ses som

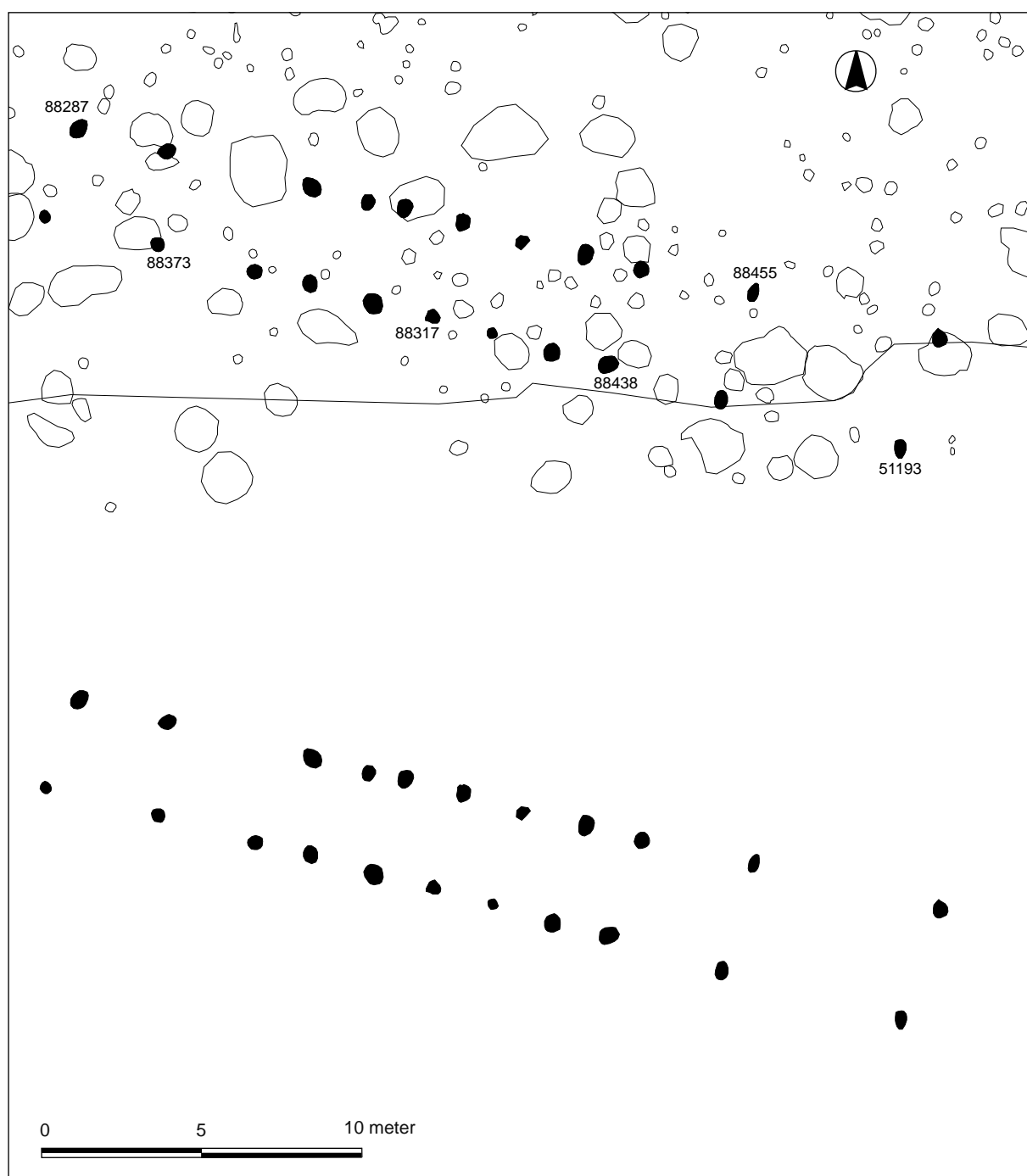

Figur 42. Hus 19. Skala 1:200.

ett specifikt särdrag. Vid Brogård existerade samma mönster då den gängse bockbredden pendlade mellan 2,0 och 2,4 meter med ett undantag, hus 20. Genom att placera de takbärande stolparna någon decimeter längre ut mot långväggarna lyckades man åstadkomma ett rymligare innanmäte, precis som vid Kårarp. Men det fanns även andra likheter mellan dessa två hus då de tvära gavelpartierna var av

samma konstruktion. Huset vid Brogård uppfördes under första fasen av byns cirka 400-åriga existens (Carlie, 1992:54) vilket är mer eller mindre samtidigt med uppförandet av hus 19 vid Kårarp.

Ett makrofossilprov från nedgrävningen för en takbärande stolpe (Id 90797) avslöjade att man odlat såväl naket korn, vanligt korn som vete på platsen. En ^{14}C -analys av sädeskornen visar emellertid att det

Figur 43. Hus 20. Skala 1:200.

knappast föreligger något samband mellan just detta hus och odlingen då dateringen placerar odlingstillfället till den äldsta delen av förromersk järnålder, BC 510 – BC 390, kalibrerat med ett Sigmavärde (Ua-38638). Snarare skall väl denna datering sättas i samband med den eller de faser av gården som representeras av hus 5 eller 20.

5.11.17. Hus 20 (figur 43)

Huset påträffades i norra delen av undersökningsområdet och i en del som även var belamrad med en mängd härdar. Till skillnad från många av de andra husen påträffades endast nedgrävningarna efter de takbärande stolparna. Det fanns visserligen enstaka mindre stolphål som mycket väl kunde tolkas som beståndsdelar i en vägglinje men osäkerhetsfaktorn är alltför stor.

Hustyp:	Treskeppigt långhus
Väggkonstruktion:	--
Längd:	29,00 +
Största bredd:	7,00 meter
Bredd i gavelpartierna:	--
Riktning:	VNV-OSO
Antal ingångar:	--
Antal bockpar:	0
Bockbredd från V:	3,0/3,0/3,0/3,1/3,0/3,1/3,2 /3,2/3,5/3,7 meter
Bockspann från V:	3,6/3,2/1,8/2,1/1,9/1.9/2,0 /1,8/3,6/5,8 meter
Datering:	Yngre bronsålder

För att motverka den sannolikt klena väggkonstruktionen har man varit noga med att försänka de takbärande stolparna betydligt djupare än vid många av de andra husen. I genomsnitt har de varit nedgrävda strax över en halv meter och som en extra säkerhetsåtgärd har vissa stolpar även stabiliserats med en kraftig stenskonung (figur 44). Bland stenskonungarna låg även fyra malstenar fnr 726, 741, 759 och 761 som påträffades i Id 88373, 88438, 88287 respektive 51193 samt en slipsten fnr 740 som var nedlagd i Id 88438. Tillsammans visar detta att man lagt vinn vid att ha ett gott förhållande till högre makter. Att denna kontakt har varit av stor betydelse visar även närvaron av två stora skivskrapor från två stolphål (Id 88455 och 88317). De båda skivskraporna (fnr 120 och 132) är de enda som registrerades inom hela undersökningen och att slumpen varit framme är väl mindre troligt utan förfarandet visar på ett betydligt större spektrum av rituellt rekvisita där även äldre föremål har kommit till användning.

I ett av de takbärande stolphålen (Id 7851) påträff-

Figur 44. Flera av stolphål i hus 20 var kraftigt stensatta, här illustrerat av AS 88426. Foto: Lennart Carlie.

fades bland annat sex sädeskorn (vanligt korn) som underställdes en radiometrisk datering. Resultatet visade på en datering till BC 970-840, kalibrerat med ett Sigmavärde (Ua-37728).

5.11.18. Sammanfattning

Beskrivningen av samtliga hus har gjorts utan att koppla samman dem med varandra men vid en första anblick på översiktskartan står det väl klart för alla läsare att flera av byggnaderna representerar olika gårdsenheter som existerat över längre tid. Som framgår av figur 21 visar denna också att gårdarna har genomgått förändringar över tid där rådande byggnadstraditioner successivt förändrat husens utseenden. Allt som allt har det varit möjligt att urskilja fem olika gårdslägen, vissa med längre kontinuitet och andra med betydligt kortare brukningstid.

Den samlade bilden av husen vid Kårarp ger ett intryck av välstånd redan från att bebyggelsen etableras under yngre bronsålder. I ett sydiskandinaviskt perspektiv uppvisar husen stora proportioner som utstrålar att invånarna haft ekonomiska tillgångar som föranlett dem eller gett dem möjligheter till att uttrycka detta via byggnaderna. En annan iakttagelse är att man eftersträvat den lokala byggnadstraditionen och anpassat husen efter de rådande konventionerna som existerat i närområdet. Mest påtagligt blir det vid en jämförelse med det järnåldersbyn vid Brogård. Parallellerna är dem emellan så påtagliga att man måste förutse en direkt kontakt mellan de familjer/släkter som varit bosatta vid Kårarp respektive Brogård under åtminstone romersk järnålder och folkvandringsringtid. Likheterna bör också vara ett tecken för att det funnits ett likvärdigt sätt att uttrycka välståndet i byggnationen.

Samtidigt skall man ha klart att det inte är alla hus som har dessa kvantitativa utmärkande drag. Framför allt gäller det de hus som kunnat tillskrivas yngre förromersk järnålder och äldre romersk järnålder och representeras av hus 3 och 12 men i viss mån även hus 15. Å andra sidan utmärker sig dessa hus genom att de varit underställda omfattande ombyggnationer som för hus 15's vidkommande mer eller mindre omöjliggjort en säker tolkning av husets exakta grundform.

Det faktum att om- och nybyggnationerna har skett på samma plats visar indirekt på en väl förankrad social organisation där varje enskild gård måste ha haft tydliga gränser att inordna sig efter.

Orienteringen av de enskilda byggnaderna uppvisar inte några stora variationer utan de har huvudsakligen placerats i nordväst-sydostlig riktning. Undantagen består av hus 2, 5, 7, 10, 11 och 15. Hus 10 har placerats i nord-sydlig riktning vilket gjort att det mer eller mindre legat vinkelrätt med huvudbyggnaden på sydvästra gårdsenheten. De tre andra hus har antingen haft en mer öst-västlig orientering (2, 5 och 7) medan hus 15 har varit orienterad i nordnordväst-sydsydostlig riktning.

6. Fynden

6.1. Flinta

Allt som allt påträffades flinta i 105 anläggningar. Framför allt var det fråga om avslag och avfall men det förekom även enstaka exemplar av reella artefakter. Mest iögonfallande är en knappt 5 centimeter långa spånspets som låg väl försänkt i ett stolphål

Figur 45. Bland de äldre fynden förekom såväl pilspetsar och skivskrapor av flinta. Merparten av dessa påträffades i långhusens stolphål. Scanning: Monica Bülow Björk.

tillhörande hus 7. Övriga artefakter utgjordes av fyra närmast runda knackstenar om vardera cirka 500 gram, ett par större skivskrapor, ett par tvärpilar, ett skivborr samt en handtagskärna (figur 45). Det senare tillverkat av ett yxtillhuggningsavslag. Tvärpilarna och skivskraporna associerar utifrån form till de tidigare faserna av neolitikum medan handtagskärnan visar att man även vistats här under mesolitikum. Spånspetsen är av B-typ vilket dateringsmässigt placerar den i mellan-neolitikum och då i synnerhet den gropkeramiska kulturen (Vang Petersen, 1993:79).

Flintan förekom över större delar av undersökningsområdet med undantag för ytorna längst i sydost där hus 15 varit beläget. Störst frekvensen var kanske inte oväntat i lagret där ungefär var tredje grävenhet innehöll ett eller flera flintfynd. Annars var det groparna som genererade flest fynd medan frekvensen successivt avtog bland härdar och stolphål. Inom vissa delar är fyndansamlingen av sådan omfattning att, även om man inte varit boende på platsen, så antyder mängden att man åtminstone stannat till under några korta perioder. I anslutning till hus 12, 13 och 14 förekom flinta i ett femtontal anläggningar, koncentrerade till en tämlig begränsad yta. Samma iakttagelse gäller för den sydvästra ytan där flera stolphål men också större gropar innehöll en hel del flinta.

Närvaron av spånspetsen men också de övriga daterbara artefakterna indikerar att man frekventerat platsen vid mer än ett tillfälle. Däremot fanns inga belägg för att man uppfört några byggnader för ett mer permanent boende utan besöken skall nog snarare ses som sporadiska nedslag.

De båda skivskraporna (fnr 120 och 132) påträffades i nedgrävningar för takbärande stolpar till hus 20 där de lagts ned i östra delen av huset. Med tanke på att de båda skraporna utgör de enda exemplaren inom undersökningsytan och att båda påträffades i stolphålen i samma hus bör deras närvaro tolkas som ett rituellt inslag, kopplad till huset.

6.2. Slagg

Fynd av slagg påträffades i sammanlagt 7 anläggningar. Den största mängden härrör från två järnframställningsugnar (Id 46715 och 49120) som undersöktes i östra delen av lagret. Tillsammans innehöll ugnarna cirka 35 kilo slagg. Övriga fem fyndposter består av små fragment som samlats in från så vitt skilda anläggningstyper som en härd, en grop, ett obränt lerlager, ett stolphål samt ett enstaka fragment i en kvadratmeterruta i lagret.

6.3. Lerblock

Fyndet av lerblocket gjordes i nedgrävningen till en av de takbärande stolparna för hus 11 och bestod av två

Figur 46. Det fragmentariska lerblocket var ornerat med snörintryck. Scanning: Monica Bülow Björk.

bitar. Den största biten vägde 880 gram medan den mindre vägde 95 gram (fnr 463 respektive 459). Båda fragmenten var försedda med snörornamentik som applicerats längs kanterna av blocket (figur 46). Dateringsmässigt kan lerblocket endast bli behjälplig med en tämligen vidlyftlig placering då dessa förekommer på sydsvenska boplatser allt från förromersk järnålder fram i yngre romersk järnålder (Stilborg, 2002:141).

6.4. Vävtungder

Till denna kategori kan räknas tre fynd där fyndplatsen vid två tillfällena utgjordes av stolphål medan det tredje var knutet till den sydliga väggrännan till hus 9. Till formen var alla tre runda och ungefär 15 centimeter i diameter och med ett cirka 1 centimeter, väl centrerat hål (figur 47). Tjockleken varierade mellan 2 till 4 centimeter vilket också medfört att vikten pendlade mellan 208 gram för den lättaste (fnr 473) till den tyngsta som vägde 385 gram (fnr 474). Den tredje vävtungden (fnr 475) vägde 321 gram och var samtidigt den enda som uppvisade någon form av ornering. I detta fall bestod den av knappt centimeterdjupa fingerintryck på ena sidan. Intrycken löpte runt hela vävtungden och var intryckta med ett par centimeters mellanrum. Alla tre var väl brända och på den tredje vävtungden fanns även tydliga tecken på att den använts vid åtskilliga tillfällen. I det koncentrisk mitthålet förekom ett markant slitage som orsakats av att varptråden successivt skapat en mindre fördjupning.

Det faktum att samtliga vävtungder är intakta och påträffade i stolphål och väggrännor tyder på att de placerats där för ett specifikt ändamål och att detta inte direkt skall kopplas samman med deras verkliga funktion. Placeringen i den yttre väggrännan till hus 9 och i nedgrävningen för en takbärande stolpe till hus 8 måste ses som ett rituellt inslag som skall kopplas samman med invigningen av huset. Den tredje vävtungden (fnr 474) kom även den fram i ett större och stenskott stolphål. Den påträffades ett par decimeter ned i anläggningen där den låg inklämd mellan stenarna men om stolphålet skall knytas till några av de tre hus som legat i området har varit omöjligt att avgöra.

6.5. Sländtrissa

Sländtrissan (fnr 457) påträffades i ett stolphål, nedgrävt i de centrala delarna av hus 3. Stolphålet har dock inga knytningar till huset utan skall ses som en solitär enhet. Sländtrissan var fragmentarisk såtillvida att endast en tredjedel fanns bevarad. Av det kvarva-

Figur 47. Två av de intakta vävtyngderna. Foto: Lennart Carlie.

Figur 48. Den fragmentariska gjutformen.
Scanning: Monica Bülow Björk.

rande fragmentet kan man sluta sig till att den varit ungefär fyra centimeter i diameter och två centimeter tjock. Den är tillverkad av lera och väl bränd.

6.6. Gjutform

Ett av de mer annorlunda fynden gjordes i en härd, belägen i anslutning till den östra gaveln av hus 11. I fyllningen låg bland annat ett fragment av en gjutform, 8 centimeter lång, 3 centimeter tjock och 5 centimeter bred (fnr 458). Formen var gjord av väl bränd lera där kvarvarande detaljer antyder att den yttre konturen har varit cylinderformad och mellan 7 och 8 centimeter tjock. Det som fanns kvar var gjutformens övre parti där man tappat i gjutmassan. Strax nedanför tapphållet fanns två parallella bårder på holken. Holken har varit tre centimeter lång innan den successivt antar en spjutliknande form (figur 48). Mest sannolikt är att gjutformen har varit avsedd för tillverkning av en mindre spjutspets vars form skulle placera den i yngsta bronsålder.

6.7. Bergart

Sammanlagt påträffades ett 50-tal artefakter av bergart. Huvuddelen utgjordes av malstenar och fördelas på 19 underliggare och 14 löpare. Resterande katego-

Figur 49. För att hysa samtliga mal- och slipstenar krävdes flera hyllplan. Foto: Lennart Carlie.

rier innefattar åtta slipstenar, tolv knackstenar samt en glättesten (figur 49).

Den generella spridningsbilden visar att artefakterna förekommer över större delen av undersökningsområdet, men att det existerar två ytor som uppvisar en betydligt högre frekvens. Det ena området innefattar kulturlagret samt ytorna direkt norr om detta medan det andra återfinns i anslutning till hus 12, 13 och 14.

Malstenarna, dvs. både underliggare och löpare, följer varandra åt över hela grävningssytan och det finns all anledning att sammankoppla dem till en och samma aktivitet. Däremot tycks det inte finnas någon gemensam nämnare avseende dess fyndkontext då de har samlats in från ett flertal olika anläggningskategorier. Dels har de påträffats i lagret och dels i både gropar, härdar, ugnar, stolphål som väggrännor. Fyndomständigheterna gör det bitvis svårt att nå fram till en slutlig tolkning huruvida malstenarna hamnat i anläggningarna av slump eller att det har funnits en medveten tanke bakom nedläggningarna. Mycket talar dock för rituella handlingar i förhållandet mel-

lan malstenar och stolphål då merparten av stenarna har påträffats i nedgrävningarna efter de takbärande konstruktionerna. Mest påtagligt är det i anslutning till hus 20 där tre malstenar placerats i anslutning till lika många stolpar. Därutöver var ett fjärde stolphål försett med en slipsten. Genom att placera stenarna bland annat i det nordvästligaste och sydöstligaste stolphålen får man intrycket av att man mer eller mindre "ringar in" huset och därmed förseglat de positiva strömningarna innanför husets väggar.

Även i hus 11 hade man placerat en malsten i husets ena ytterkant och tillsammans med denna låg även en knacksten.

Båda dessa hus hör till de äldsta faserna av bebyggelsen vid Kårarp men det förekom även rituella depositioner av malstenar från senare perioder. Från den sista fasen av bebyggelsen vid Kårarp hade man placerat tre malstenar, två underliggare och en löpare i väggrännan till hus 14. Samtliga tre stenar var nedlagda med ena flatsidan upp och hade placerats omedelbart väster om den norra huvudingången.

Det mest spektakulära fyndet gjordes i en meter-

Figur 50. Gropen (AG 78034) innehöll i särklass flest fynd av bergart. Foto: Lennart Carlie.

stor grop i den östligaste delen av hus 12. Gropen, Id 78034, innehöll sammanlagt åtta malstenar, tre underliggare och fem löpare. Därutöver påträffades även fyra knackstenar. Till saken hör att gropen även innehöll en myckenhet av framför allt vittrade stenar och i en mängd som stundtals krävde våld för att arbeta sig ned i anläggningen (figur 50). Både malstenar och knackstenar var spridda i hela anläggningen och låg införlivade med all övrig sten. Endast löparna var hela medan underliggarna bestod av både halva som tredjedels fragment. All övrig sten var även den fragmentarisk som mycket väl kan utgöra rester efter större enheter som av en eller annan anledning blivit tillhuggna. Kanske är det så att man på platsen haft någon form av tillverkning för malstenar där kasserade exemplar och restprodukter har förpassats till en avfallsgrop i huset.

I storlek uppvisade framför allt underliggarna en bred variation, från den största som var närmare en halv meter lång och cirka 30 centimeter bred ned till de minsta som knappt mätte ett par decimeter. Viktmässigt pendlade exemplaren från 15 kilo ned

till strax över ett kilo. Materialet bestod huvudsakligen av gnejs och granit samt i något enstaka fall av sandstensliknande bergarter.

Löparna hade huvudsakligen tillverkats av svalade stenar där man bättra på och utnyttjat ena sidan av stenen. De var också betydligt mindre där vikten pendlade mellan ett och ett par kilo. Men även här har man i första hand utnyttjat gnejs och granit som råmaterial.

Slipstenarna var betydligt mindre än malstenarna. Det största exemplaret vägde 4,6 kilo och var närmare tre decimeter långt samt något smalare. Denna slipsten får dock ses som ett undantag då vikten för övriga slipstenar låg kring ett kilo. Den förstnämnda slipstenen (fnr 723) påträffades i anslutning till hus 14 där den var nedlagd i ett stolphål som tillhörde husets södra ingång (Id 46489). Stenen hade placerats på högkant med slipytan vänd in mot centrum av stolphålet. Den var tillverkad av röd sandsten/kvartsit och hela ena bredsida uppvisade slipsår. I ena kanten av stenen fanns en cirka sju centimeter lång, sju millimeter bred och 3 millimeter djup fördjupning.

Figur 51. Slipsten med tydliga slipspår. Foto: Lennart Carlie.

Figur 52. Tre av de större knackstenarna. Foto: Anders Andersson.

Formen på fördjupningen associerar närmast till att man skärpt till en egg på ett eller annat föremål av ben, horn eller metall (figur 51).

Knackstenarna uppgick 14 stycken, åtta av bergart och fyra av flinta (figur 52). De fanns representerade över större delar av undersökningsytan där de företräddelsevis samlats in från gropar men också från stolphål i lagret. Sex av knackstenarna är närmast runda till formen och mer eller mindre helt täckta med knackmärken. Fyra av dessa påträffades i den fyndrika grop som beskrivits i samband med malstenarna medan de två övriga emanerade från en grop strax öster om lagret samt i ett stolphål tillhörande hus 11.

De sex ovan nämnda knackstenarna har varit flitigt använda med knackmärken runt hela stenen. Formen på dessa ger närmast intryck av att de haft en och samma funktion. Övriga exemplar endast

uppvisar spridda knackmärken, oftast placerade på stenarnas spetsiga eller smala sidor.

Kanske är det fel att använda begreppet knacksten då mycket talar för att de snarare skall sättas i samband med malstenarna (flera av dem har påträffats tillsammans med malstenar). Istället är det mer troligt att de knackstenarna har använts som löpare eller åtminstone haft en krossande funktion.

6.8. Harts

Hartsbitar påträffades i nio skilda anläggningar, spridda över större delen av området. Tre av fyndposterna kan knytas till olika behållare där de utgjort bottenfästningen. I ett av fallen, fnr 683, har kärlet eller behållaren haft en botten diameter på cirka 20 centimeter. Övriga två bitar är så fragmentariska att den ursprungliga storleken inte låter sig bestämmas

men av intresse är att den ena kommer från samma kontext som fynd nummer 683. Kontexten är här liktydigt med nedgrävningen för en takbärande stolpe i hus 14.

Ett annat intressant fynd gjordes i anslutning till hus 20 där hartsen bestod av åtskilliga små fragment som tycks ha genomgått en sekundär bränning. Det tredje fyndet som är värt att nämnas består av en cirka centimeterstor bit (fnr 695) som påträffades i nedgrävningen för en takbärande stolpe i hus 1. På ena sidan finns antydningar om tandavtryck, dvs. det kan vara ett kasserat tuggummi som hamnat i stolphålet.

6.9. Brända ben se även bilaga 5

De brända benen har samlats in dels från lagret men också från 70 olika anläggningar. I lagret påträffades brända ben i 23 av de sammanlagt 63 rutor som undersöktes. Bland anläggningarna var det stolphålen som uppvisade den högsta representativiteten, tätt följt av härdar och gropar.

Fynden i lagret bestod av 170 fragment av vilka endast ett har kunnat bestämmas till art. Det utgjordes av nedre delen av ett mellanhands-/fotsben av får/get där en lös epifys visar att djuret har varit yngre än 24 månader vid slakttillfället. För det övriga materialet gäller att de emanerar från djur utan vidare bestämning, mycket beroende på graden av fragmentering. I de flesta fall uppgick vikten endast till något eller några tiondels gram.

Från de 70 anläggningarna var det endast fyra stycken som innehöll ben som kunnat bestämmas till art. Anläggningarna utgjordes av vardera två gropar och två härdar där tre var koncentrerade till området kring lagret medan den fjärde återfanns i anslutning till hus 12 i östra delen av området.

Mest iögonfallande var fynden från en knappt meterstor grop och 0,2 meter djup (Id 44283) som innehöll cirka 4,2 kilo brända ben. Närmare 2000 av de 2700 fragmenten var svartbrända, dvs. endast eldskadade och låg stundtals så tätt ansamlade att de fick brytas loss vid insamlingen. Benen härstammar från såväl nötboskap (80 fragment), häst (23 fragment), får/get (27 fragment) som svin (9 fragment). Antalet individer uppgår till minst två för nöt medan övriga arter finns representerade av vardera en individ. Merparten av kroppsdelarna har kunnat beläggas för samtliga arter och åldern har uppskattas till mer än 3-4 år för nötboskapen, dvs. fullvuxna djur. Fåret eller geten har varit mer än två gammalt vilket också gäller för svinet. Hästens ben

är något mer svårbestämbart men den bör inte ha varit äldre än fem år. En intressant iakttagelse är att det inte förekommer några gnagmärken från varken rovdjur eller mindre gnagare vilket tyder att benen har deponerats tämligen snabbt i gropen. Likaledes saknas både skärmärken och märgspaltningsspår. Det faktum att benen kommit så snabbt i jorden och att de placerats så tätt tillsammans kan inte tolkas på annat sätt än att det funnits en medveten handling bakom. Vad som föranlett detta kan ha flera förklaringar. Under normala omständigheter färgas benen helt vita vid en direkt kontakt med öppen eld under en längre tid vilket inte har varit fallet här. Istället har det varit fråga om oskeletterade köttdeklar eller kanske hela kroppar som varit utsatta för eldens verkningar. Ett annat alternativ är att de brända benen speglar en katastrof på platsen där djuren blivit innebrända. Vad som delvis motsäger argumentet är att det även förekommer obrända ben bland materialet. Flera av de sistnämnda fragmenten kommer från djurens kranier där köttmassan är som minst vilket otvetydigt borde medfört att dessa delar varit kraftigt eldpåverkade om de hela kropparna legat i elden.

Från de tre övriga anläggningarna var mängden ben betydligt mindre. I en härd (Id 38831) strax sydost om hus 20 påträffades knappt hundra gram brända ben. Tjugo fragment har kunnat bestämmas till får/get som slaktats innan två års ålder medan övriga fragment endast har kunnat hänföras till gruppen däggdjur. Precis som i den tidigare beskrivna gropen var benen till större delen svartbrända. Från en annan härd (Id 75756) i anslutning till hus 12 påträffades en tand från nöt och i norra delen av undersökningsområdet fanns ytterligare indikationer om att nötboskap har ingått som en del av den mänskliga födan.

6.10. Makrofossila fynd se även bilaga 6

Som ett led i undersökningen samlades jordprover in för att i ett senare skede genomgå makrofossila analyser. För att minimera kostnaderna gjordes floteringen i fält och endast de prover som innehöll fröer av skilda slag skickades för vidare analys. Förfarings-sättet gjorde det möjligt att undersöka samtliga prover och bilda sig en uppfattning i vilken utsträckning det fanns förkolnade rester som kunde ge information kring platsens ekonomiska förutsättningar. Allt som allt samlades det in provmaterial från 148 anläggningar och utfallet av den primära floteringen visade att endast 21 av provpåsarna innehöll förkolnade fröer. Insamlingsmetoden följde ett konsekvent mönster

där proverna samlades in från samtliga nedgrävningar för takbärande stolpar i husen. Likaledes togs prover från anläggningar vars fynd skulle kunna visa på ett samband med innehållet. Det gäller till exempel de anläggningar som innehöll en eller flera malstenar. Ett flertal prover togs också i anslutning till de lerskikt som fanns i lagret.

Av de analyserade proverna härrörde 11 stycken från nedgrävningar till takbärande stolpar i sex olika hus. Sex av proverna kom från lagret medan resterande prover emanerade från friliggande stolphål, gropar och härdar. Sammansättningen visar att det i första hand har förekommit sädeskorn i proverna medan frekvensen av olika örter är försvinnande liten. Bland sädeskornen dominerar korn (73 stycken) medan antalet vete- och havrekorn är betydligt färre (11 respektive 8 stycken). Till detta skall också fogas närmare 20-talet oidentifierade sädeskorn. Störst frekvens av sädeskorn påträffades i lagret med sammanlagt 25 stycken och bland anläggningarna innehöll Id 4766 den största mängden. Anläggningen som hyst en takbärande stolpe i hus 2 innehöll 18 sädeskorn där såväl korn, havre och vete fanns representerade.

Dateringarna av makrofossilmaterialet spänner över en stor tidsrymd, allt från yngre bronsålder fram till folkvandringstid dock utan några förändringar i sammansättning. Under hela tidsspännat är vanligt korn det mest frekventa sädesslaget.

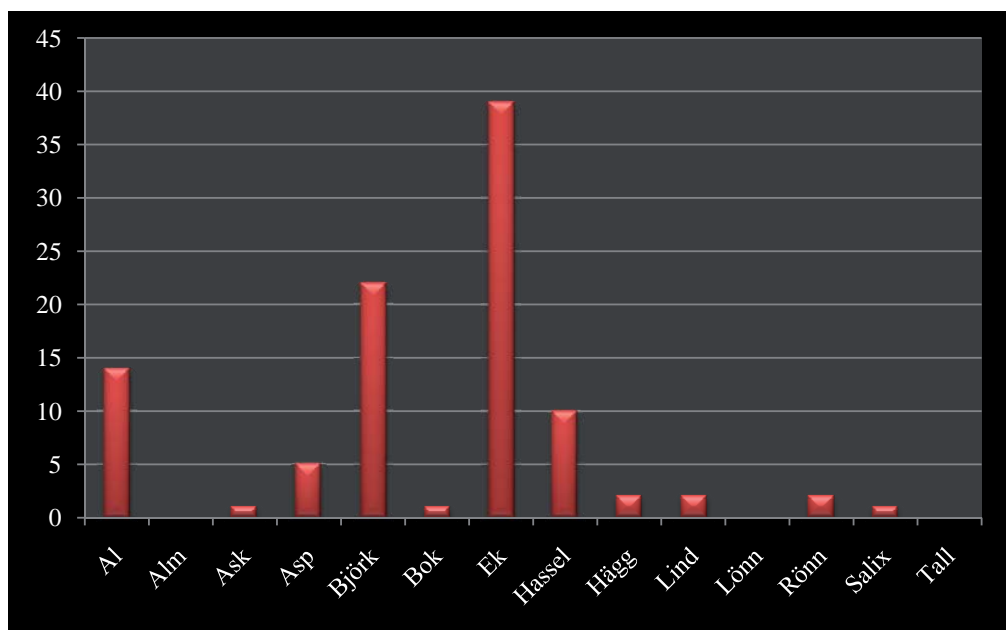
Något anmärkningsvärt är förhållandet mellan

den stora mängd malstenar och den trots allt tämligen sparsamma frekvensen av förkolnade sädeskorn. Det borde onekligen existerat ett markant inslag av sädeskorn under förutsättning att malstenarna använts för det ändamål de primärt tolkas som, dvs. mala säd. Samtidigt kan diskrepansen ses som ett funktionellt och ekonomiskt utslag som visar att man eftersträvat att förlägga sädeshantering till ytor som varit befriade från öppen eld och de följder som kunnat uppstå. Ett annat alternativ kan ligga i det faktum att vi numera aldrig får möjlighet att undersöka samtliga anläggningar på en boplats. Då erfarenheter från skilda håll visar att just sädeshantering oftast ger sig tillkänna via rikhaltiga fynd i enstaka anläggningar finns det alltid en risk att just denna eller dessa anläggningar kommit att tillhöra den oundersökta skaran.

6.11. Vedartsanalyser se även bilaga 8

För att komplettera informationen kring närområdet gjordes ett 50-tal vedartsanalyser av träkol, insamlade från ett flertal olika anläggningskategorier. Framför allt har det varit härdar och stolphål som har bistått med informationen men även gropar, väggrännor, lerlager samt reduktionsugnar har gett underlag till resultatet.

Som framgår av tabell 2 är det i första hand ek och björk man eftersträvat vid eldbegängliga sysslor, följt av en gruppering bestående av al och hassel.

Tabell 2. Vedartsanalyserna visar på en stor variation vid bränsleanförskaffningen.

Därefter tycks det som att intresset mer eller mindre avstannat och av kvarvarande sju arter är det fråga om några enstaka belägg för dess existens. Bland dessa sällanvedarter finns några enstaka träkolsfragment av bok och då diskussionen kring när trädslaget etablerat sig i södra Halland underställdes materialet en ¹⁴C-datering. Resultatet från denna visar att det åtminstone i området kring Kårarp fanns ett bokbestånd under yngre romersk järnålder vilket även gäller för området lite längre norrut (Björkman, 2009:197f).

Utifrån vedprovernans sammansättning framgår att man huvudsakligen förlagt bränsleanskaffningen till mer väl-dränerade och torra områden där man hämtat hem både ek och hassel. Från de mer fuktiga områdena är det framför allt al som varit den viktigaste resurskällan men också ask, hägg samt olika arter inom salixsläkten. Björken däremot är lite svårare att härleda då den växer i såväl fuktiga som torra miljöer. Exakt var dessa resursområden har funnits är okänt men att man med tiden tvingats allt längre bort visar en pollenanalys. Provet härrör från vägg-rännan till hus 9 och speglar således övergångsfasen mellan äldre och yngre järnålder. Mest framträdande var ett starkt inslag av såväl gräs- som ljungpollen som föranleder en tolkning om att närområdet kan karaktäriseras som ett närmast trädlöst, hedartat landskap (bilaga 7).

6.12. Bränd lera

Redan vid förundersökningen utgjorde den brända leran en ständigt återkommande fyndkategori. Det faktum att leran påträffades i såväl stolphål som i lagret associerade till att delar av boplatsen drabbats av en större eldsvåda vid något tillfälle. Förekomsten av såväl sintrad som vanlig bränd lera antydde händelseförloppet hade varit mycket kraftigt. Under fältarbetet kom denna teori att successivt tonas ned då spridningsmönstret visade att bränd lera påträffades över större delen av undersökningsytan. Likväl förekom det områden som var mer frekventa än andra och som till övervägande del återfanns i anslutning till vissa av husen men också till kulturlagret. Egentligen kan man diskutera fyra skilda koncentrationer där den nordligaste återfanns i anslutning till hus 2 och området precis öster därom. Den andra koncentrationen utgjordes av kulturlagret medan den tredje anhopningen fanns i anslutning till hus 3 och 11. Den sista koncentrationen dokumenterades i södra delen av bebyggelsen och involverade det stora gårdskomplexet (hus 6, 7 och 8).

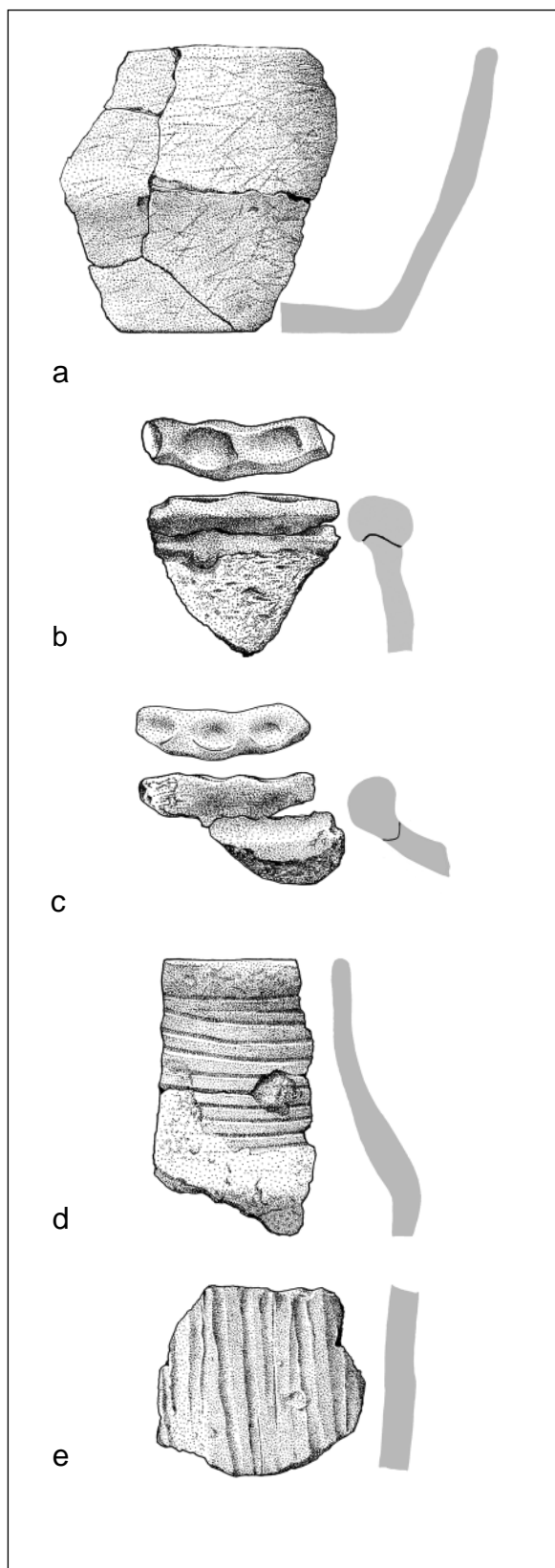
Allt som allt samlades cirka 37 kilo brända lera

in men av detta utgjorde närmare 27 kilo delar av ugnsväggar som skall sättas i samband med järnframställning. Ett par kilo lera har ingått i olika artefakter såsom vävtyngder, lerblock och gjutformar vilket medför en återstående kvantitet bränd lera om knappa 8 kilo som skall fördelas på 216 anläggningar. Likväl går det att utläsa vissa mönster i fyndspridningen. Mest anmärkningsvärt att leran kan knytas till såväl takbärande stolpnedgravningar som i stolphål utmed vägglinjerna i vissa hus. I synnerhet gäller det hus nummer 2, 7, 8 och 11 där bilden närmast associerar till att delar av husen har varit försedda med lerstampade golv.

Mycket av den brända leran förekom endast som små fragment 0,5-1,0 centimeter stora och har efter registrering kastats. I och med registreringen i Intra-sis finns de med som enskilda fyndnummer där de omfattar numren HM 27450:477-560.

6.13. Keramik se även bilaga 4

Allt som allt innehöll 237 arkeologiska kontexter keramik. Av dessa utgjorde 185 reella anläggningar medan resterande 52 stycken bestod av de kvadratmeterrutor som grävdes i kulturlagret. Den sammanlagda vikten uppgick till ungefär 17 kilo, fördelade på något mer än 16 kilo i anläggningarna medan de undersökta kvadratmeterrutorna innehöll 0,9 kilo keramik. Betänker man att vi tillsammans undersökte närmare 2300 anläggningar var det endast omkring 8 procent som innehöll en eller flera keramikskärvor och utgår man från vikten motsvara det insamlade materialet ungefär vad ett 10-tal kompletta kärl väger. Spridningsbilden visar att keramiken har cirkulerat över hela den bebyggda ytan dock med en viss koncentration till husen, men det har sin naturliga förklaring. Eftersom det skedde ett selektivt urval av vilka anläggningar som skulle undersökas, fokuserades insatserna till just områdena kring byggnaderna. Likaledes föreligger det en förtätning till kulturlagret men trots det var kvantiteterna av tämligen modest omfattning. Den genomsnittliga vikten per skärva var betydligt lägre än för de fynd som samlades in från anläggningarna vilket också har konstaterats vid undersökningen vid Lynga (Carlie, 2007b). Vid båda lokalerna var viktskillnaderna närmare 50 procent lägre för de skärvor som samlades in från lagren än de som påträffades i anläggningarna. Förklaringen till denna differens kan här tillskrivas all den aktivitet som bedrivits i området vilket resulterat i att kvarliggande material mer eller mindre söndermulats över tid.

Figur 53. Keramikskärvor med skiftande dekor och ytbehandling. a=Fnr 27450:390-391, b=Fnr 27450: 217, c=Fnr 27450:286, d= Fnr 27450:253, e= Fnr 27450:395. Skala 1:2. Teckning: Anders Andersson.

På samma sätt kan man tolka den tidsmässiga fördelningen där dateringarna och hustyperna visar på en lång kontinuitet från mellersta bronsålder fram till yngre järnålder. Trots att huvudvikten av bebyggelsen kunnat knytas till järnålderns olika tidsskikt står bronsålderns keramik för en procentuell högre andel av fyndmaterialet. Iakttagelsen är väl ingalunda unik för Kårarps utan samma fenomen tycks existera på många andra boplatser med lång kontinuitet. Däremot ger fyndspridningen en mer nyanserad bild av aktiviteterna på platsen över tid. Visserligen förekommer merparten av den äldre keramiken i norr och den yngre i söder men samtidigt finns det klara indikationer att man även under romersk järnålder har förlagt vissa av sina handhavanden till ytorna i anslutning till kulturlagret. Vad som varit drivkraften ger inte anläggningarna några entydiga svar på, men det står klart att den yta som varit samlingspunkten under förromersk järnålder även attraherat människorna betydligt senare.

Det analyserade keramikmaterialet visar att mycket är sig likt vid jämförelser med andra platser i de sydligaste delarna av Sverige samtidigt som det finns inslag som är karaktäristisk för just Kårarps. Exempel på det sistnämnda gör sig gällande för skärvor vars ytbehandling består av striering vars förekomst huvudsakligen förknippas med Mälardalen och inte de sydligaste delarna av landet. Skärvorna vid Kårarps (fnr 181, 390, 391 och 424) påträffades i anslutning till lagret men också i den sydöstliga delen av undersökningsområdet och kan knytas till tre olika kärl (figur 53a). Övrig ytbehandling bestod av glättning som omfattade närmare 75 procent av det samlade fyndmaterialet medan knappt 17 procent av skärvorna uppvisade en rabbad yta. Resterande 8 procent var polerade vilket skall ses som en förhållandevis hög andel i förhållande till annat samtida boplatismaterial (Brorsson, bilaga 4).

Dekoren på keramiken varierar men förekommer på en försvinnande liten del av materialet. Endast 25 skärvor har någon form av ornamentik och där variationen fördelar sig över ett brett spektrum. Dateringsmässigt spänner det över större delen av förhistorien, allt från snörornerad trattbägarkeramik till folkvandringstida skärvor med vertikala fårör (se bilaga 4). De kanske mest spännande fynden utgörs av fyndnummer 217 och 286 som består av skärvor, ornerade med fingerintryck utmed mynningskanten (figur 53b och c). Ornamentikstilen förekommer på flera platser i Halland och har då daterats till sen förromersk järnålder och romersk järnålder (Carlie,

2006:32). I Kårarp påträffades de båda skärvorna mer än hundra meter från varandra, den ena i anslutning till hus 3 och den andra i lagret. Form och uppbyggnad visar dock att de båda skärvorna med största sannolikhet kommer från ett och samma kärl. Indirekt visar det att även om gården har legat på ett ställe har man likväl begivit sig till området för lagret för att utföra vissa av sina sysslor. I raka motsatta riktning visar förekomsten av ornerad keramik som kunnat dateras till folkvandringstid (fnr 253, 395, 417 och 460). Samtliga dessa skärvor har påträffats i anslutning till hus 8 och 14 i den södra delen av undersökningsområdet (figur 53d och e).

Storleken på kärlden varierar allt från små miniatyrkärler eller koppar till stora förrådskärl. Båda dessa ytterligheter är i minoritet utan fyndmaterialet domineras helt av mindre eller medelstora kärler. Något utmärkande är närvaron av dussinets miniatyrkärler eller små koppar vars storlek svårigen kan associeras med något annan än dryckeskärler. Mest anmärkningsvärt för dessa små koppar är att de finns utspridda över större delar av undersökningsytan med ett undantag och det är i direkt anslutning till den riktigt stora gården med tillhörande hallbyggnader, dvs. det område där de först och främst förväntas ha varit använda.

Från vissa av stolphälen är keramikmaterialet av den omfattning och sammansättning att de måste tolkas som rituella nedläggningar. Ett av fynden kan kopplas till hus 14 och nedgrävningen för en takbärande stolpe i västra delen av byggnaden. Här hade man satt ned ett större förrådskärl där mynningsformen associerar till folkvandringstid (fnr 460-462).

En annan variant av rituella nedläggelser dokumenterades i hus 9 där man placerat ett kärl i en mindre grop direkt under den centrala härden (fnr 468 och 469). Kärlet har varit cirka 15 centimeter högt och med en mynningsdiameter i ungefär samma dimension. Via en ¹⁴C-datering av kvarsittande matkorpor har kärlet kunnat hänföras till övergången mellan folkvandringstid och vendeltid (400 – 550 AD) (Ua-38634). Företeelsen att lägga ned keramik-kärler direkt under eldstaden är det första kända exemplet i Halland men är tämligen vanligt i Danmark och då i synnerhet i Jylland (Carlie, 2004:55f).

Det största kärlet som påträffades vid undersökningen låg i en grop något tiotal meter öster om hus 2. I gropen (Id 8760) fanns ett cirka 20 centimeter tjockt rödbränt lerlager och direkt under detta hade man spritt ut såväl mynnings- som bukskärvor. Mynningsdiametern var 23 centimeter och utifrån formen har kärlet lagts ned i gropen under yngre

förromersk järnålder, dvs. det finns ett tidsmässigt samband mellan kärlet och huset. Grupperingen av skärvorna gav intrycket att det fanns en tanke med deras placering vilket tillsammans ger associationer med rituella undertoner.

7. Kronologin på platsen och bland husen

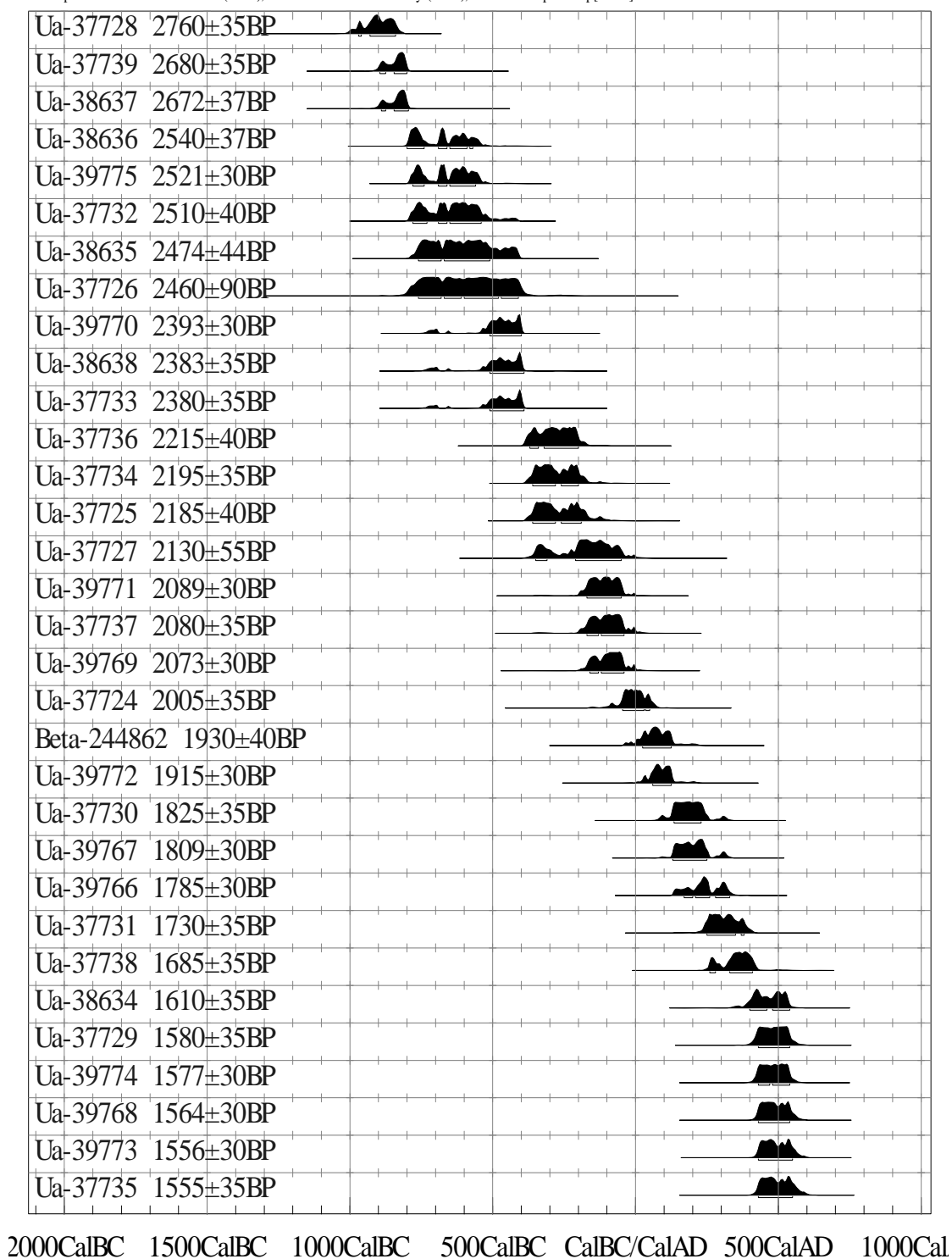
7.1. Platsens kronologi

Att sammanställa det kronologiska förloppet vid Kårarp visar på något motsägelsefulla resultat beroende på vilka dateringsmetoder som används. De radiometriska dateringarna ger till exempel en något mer komprimerad bild än om man utnyttjar fyndmaterialet. Keramiken ger ett mer utsträckt tidsperspektiv och visar att platsen varit frekventerad allt sedan mellaneneolitikum men där framför allt skärvor av senneolitisk karaktär visar på ett mer permanent uppehälle. Utgår man däremot från ¹⁴C-dateringarna visar dessa att tidpunkten för mer omfattande aktiviteter skall placeras vid övergången mellan äldre och yngre bronsålder (tabell 3). I det stora hela är dock nedslagen från neolitikum och äldre bronsålder förhållandevis små jämfört med vad som sker vid slutet av bronsålder och övergången till äldre järnålder. Då ökar antalet dateringar, frekvensen av keramik tilltar samtidigt som de första storslagna byggnaderna uppförs. Härefter fortsätter aktiviteterna under mer än ett millennium för att först klinga av i skiftet mellan folkvandringstid och vendeltid.

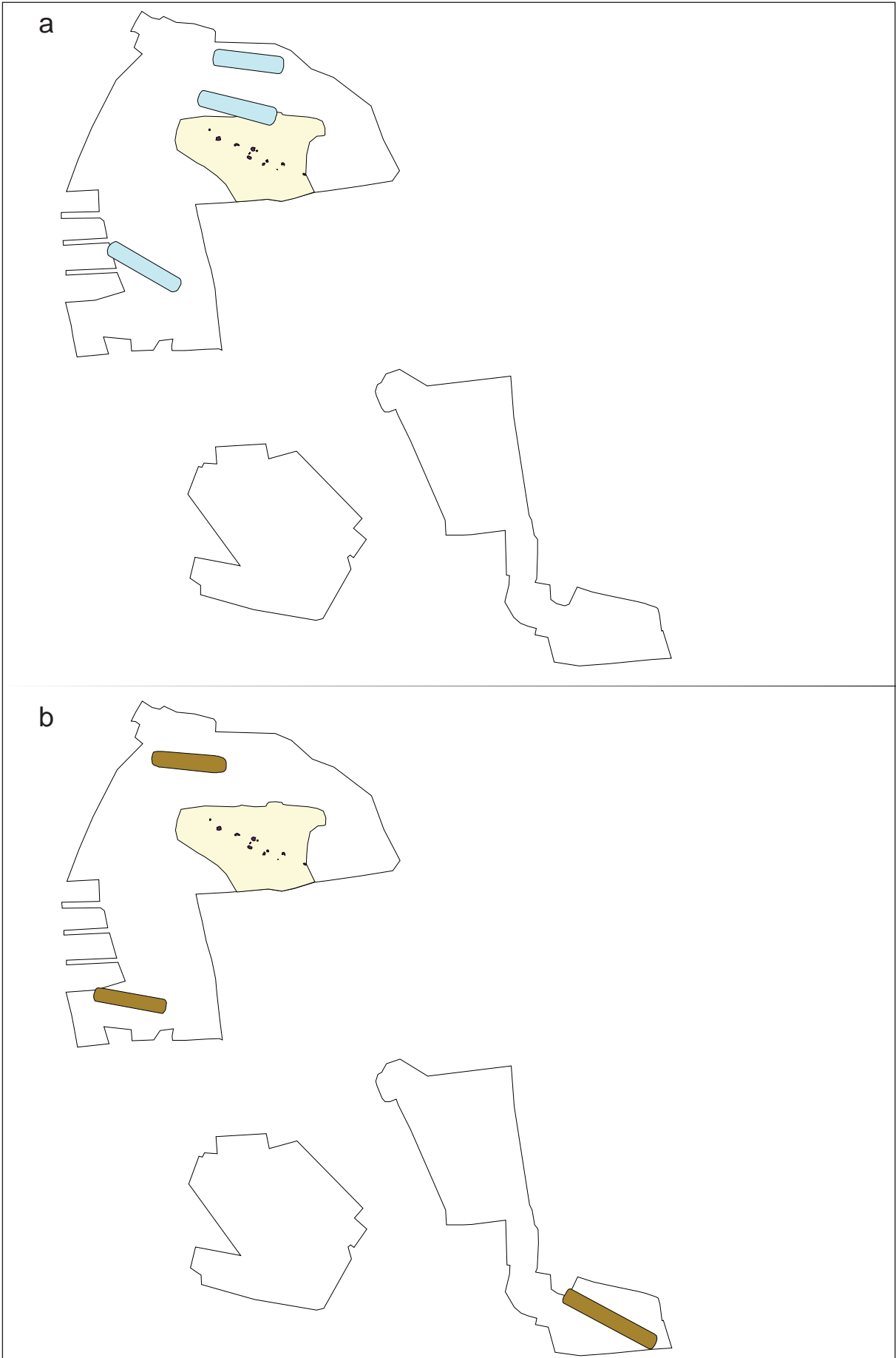
Spridningen av fynden men också fördelningen av ¹⁴C-resultaten visar att området har tagits i anspråk på ett tämligen systematiskt sätt. Merparten av de äldsta dateringarna men också de äldsta fynden återfinns i norra delen av undersökningsområdet. Efter hand visar de båda dateringsparametrarna att det sker en successiv förskjutning söderut där merparten av husen från romersk järnålder och folkvandringstid har blivit uppförda. Den norra delen blir dock inte helt övergiven utan fortfarande finns det en gård kvar under romersk järnålder likväl som att vissa aktiviteter fortfarande har varit förlagda till området med de brända och obrända lerlagren.

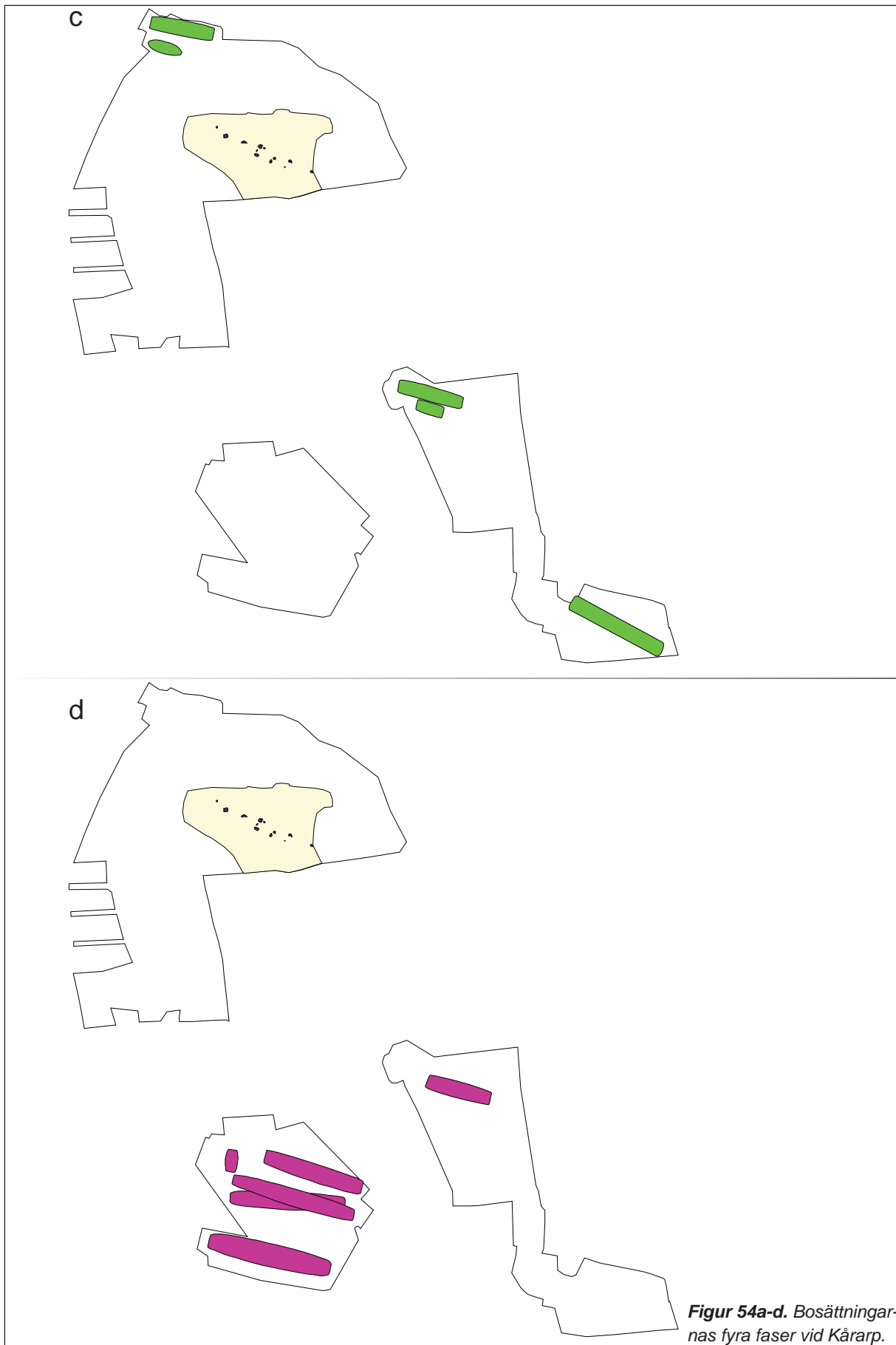
Även om det existerar en obruten kontinuitet visar ¹⁴C-dateringarna på skillnader i intensitet då vissa tidsintervall finns mer representerade än andra. Framför allt figurerar yngre bronsålder och äldre förromersk järnålder bland dateringarna varefter det sker en minskning under yngre förromersk järnålder. Minskningen fortsätter under äldre romersk järnålder

Atmospheric data from Reimer et al (2004);OxCal v3.10 Bronk Ramsey (2005); cub r:5 sd:1 prob usp[chron]

Tabell 3. Samtliga ¹⁴C-dateringar från undersökningen.

Figur 54a-d. Bosättnings-
nas fyra faser vid Kårarp.

då det endast finns en datering. Därefter sker återigen en ökning under yngre romersk järnålder för att sedan successivt klinga av under folkvandringstid.

Ser man till keramiken visar denna ett ungefär liknande förlopp med två undantag. Det ena är en större frekvens av bronsålderskeramik vilket väl i första hand skall förklaras med att den rabgade keramiken är lätt att känna igen. Det andra undantaget består av keramik som kan tillskrivas folkvandringstid där antalet skärvor är betydligt fler än från de föregående perioderna.

Att det skett förskjutningar av gårdarnas placering, från norr till söder, är inte detsamma med att människorna konsekvent har koncentrerat sina handlingar till gårdsplanen eller dess omedelbara närhet. Istället visar fyndspridningen men också dateringsunderlaget på en tendens till att sprida aktiviteterna över hela undersökningsområdet.

7.2. Husen och gårdarnas kronologi (figur 54 a-d)

Utifrån typologiska grunder kan bebyggelseutvecklingen vid Kårap beskrivas som en successiv förflyttning från norr till söder. Under större delen av tiden har även bebyggelsen varit centrerad kring en större huvudgård och dess invånare, allt från platsens ianspråktagande i yngre bronsålder till dess den övergavs i början av yngre järnålder. Dock har det över tid skett en befolkningsökning vilket medfört att ytterligare gårdar har tillkommit medan andra har försvunnit. Under bronsålderns sista perioder sker den första gårdsetableringen då hus 20 uppförs. Med sin längd på cirka 35 meter har det varit en respektingivande byggnad där den legat i ensamt majestät. Efter en tid har platsen fått en större dragningskraft och ytterligare en gård (hus 11) uppförs ett 70-tal meter längre söderut. Om det rör sig om en fullständig nyetablering eller att man överger den första byggnaden och flyttar gårdsläget längre söderut kan diskuteras. Att det föreligger skillnader i konstruktionsdetaljer står klart. Visserligen är stolpsättningarna för takkonstruktionerna likartade men det finns en tydlig tendens till att byggmaterialet har utgjorts av klenare virke i det yngre huset vilket snarare talar för att det i realiteten är fråga om en nyetablering. Efter en tid avvecklas hus 20 och ersätts med hus 4-5 som uppförs ett 15-tal meter norr om detta.

Den tredje fasen tar sitt avstamp i hus 2. Byggnaden bestod av ett 30 meter långt och 7 meter brett långhus. Formen på huset men framför allt en bockbredd som huvudsakligen kretsar kring 2,5 meter gör

gällande att det blivit uppfört under yngre förromersk järnålder. En liten dateringsmässig komplikation finns dock via en ^{14}C -analys av ett förkolnat vetekorn som samlats in från ett stolphål till husets takkonstruktion. Dateringen av vetefröet kan tillskrivas äldre romersk järnålder vilket kan tolkas som att huset har varit i bruk över en längre tid eller att människorna fortsatt bygga utifrån en ålderdomlig tradition. En annan och mer plausibel tolkning är att dateringen och förekomsten av sädeskorn skall sättas i samband med hus 19 som uppförts ett tiotal meter norr om hus 2. Till formen har denna byggnad en i det närmaste exakt överensstämmande grundform som husen vid Brogård och framför allt de byggnader som kunnat tillskrivas äldre romersk järnålder (Carlie, 1992). Hus 19 representerar även den sista byggnadsfasen på just denna plats och istället har människorna valt att förflytta sig ett hundratal meter längre söderut och upp mot den högsta punkten i området. Efterträdnarna består nu av tre gårdar, hus 3, 12 och 15 som samtliga har varit placerats cirka 100 meter från varandra. Den sistnämnda har uppförts längst i söder där den varit belägen på en utskjutande moränrygg och med utsikt över den intilliggande dalgången.

Såväl hus 3, 12 som 15 tycks haft en lång livslängd då husen blivit ombyggda vid flera tillfällen. För samtliga dessa tre hus har det skett omsättningar av såväl takbärande stolpar som väggstolpar. Framför allt gäller det hus 15 där nästan alla takbärande stolpar har blivit utbytta och omsatta vid mer än ett tillfälle med följd att det är omöjligt att skapa någon ordning i kaosen. Samtliga centrala stolphål har varit ordentligt nedgrävda och fyllningen är ensartad. Närområdet är i övrigt nästan helt tomt på stolphål vilket måste tolkas som att huset eller platsen har varit av stor betydelse för dess bebyggare. Virrvarret av stolphål gör det också svårt att med säkerhet bestämma tillkomsten av denna gård men också när den övergavs. ^{14}C -dateringar av sädeskorn och träkol från stolphål men också en närliggande härd visar att man utnyttjat platsen under yngre bronsålder (härd) men också under sen förromersk järnålder och fram i romersk järnålder. Möjligen kan det vara så att huset redan stått på plats under förromersk järnålder och att man först i romersk järnålder övergivit platsen.

Under yngre romersk järnålder sker en markant förändring av bebyggelsen vid Kårap. Mest iögonfallande är att de mindre gårdarna (hus 3, 12 och 15) överges. Kvar finns endast en gård vars byggnader uppförs på tidigare jungfrulig mark. En annan förändring som ger sig tillkänna är storleken på husen

som drar iväg långt över 40 meter. Gården som anläggs under andra hälften av romersk järnålder blir nu kvar på platsen till dess att området överges vid slutet av folkvandringstid. Liksom för de tidigare gårdarna sker även här ombyggnationer av husen men med den skillnaden att man nu väljer att plocka ned den förutvarande byggnaden och uppför efterföljaren strax invid. Vanligtvis följer man då det föregående husets orientering men av någon anledning har den generation som lät uppföra hus 7 valt att placera sitt hus diagonalt över den tidigare gårdsplanen. Några topografiska skillnader föranleder inte detta val utan det kanske skall ses som en form av markering från en enskild person eller familj. Förfaringssättet känns igen från ett par andra platser i Halland. Vid Skrea sker denna drastiska kursändring vid ungefär samma tid som vid Kårarps, dvs. vid övergången mellan romersk järnålder och folkvandringstid (Wranning, 2001:70). Betydligt längre norrut i Halland finns ytterligare ett exempel där man vid Orred valde att helt frånga den förutvarande orienteringen. Tidpunkten har här varit förlagd till romersk järnålder (Ångeby, 2001:51f).

Två av husen (7 och 8) överlagrar varandra där stratigrafien visar att rännhuset (hus 7) är äldre än det helt stolpbyggda huset (hus 8). Utmed såväl de norra som södra långsidorna fanns väggstolparna till det sistnämnda huset nedgrävda i väggrännorna till hus 7. Frågan är bara hur dessa hus förhåller sig till det nordligaste långhuset, dvs. hus 6? Ett arbetssätt som kan bidra med den kronologiska utvecklingen är att inlemma fyndfrekvensen i diskussionen. Utgångspunkten är att en jungfrulig plats också måste antas var i det närmaste befriat från restprodukter och då framför allt keramik. Desto mer platsen har använts desto mer har lämnats kvar på marken vilket betyder att stolphålen till de äldsta husen bör vara i de närmaste tomma på fynd. Metoden har bland annat utnyttjats vid Brogård med goda resultat. Skillnaden i fyndintensitet varierade påtagligt mellan intilliggande hus (Carlie, 1992:48). Vid en sammanliknande mellan fyndfrekvensen vid Kårarps existerade inte denna diskrepans utan fynden var ungefär lika anspråkslösa för samtliga hus.

Typologiskt är de tre husen likartade och passar samtliga in i den traditionella byggnadstraditionen som existerar bland de riktigt stora långhusen i Halland. Att det förekommer två rännhus och ett hus med enbart traditionella väggstolpar kan vara ett hjälpmedel i den kronologiska diskussionen. I så fall skall kontinuiteten byggas upp utifrån hus 6 och 7 vilket leder fram till att hus 8 antingen representerar den

första eller sista fasen i gårdens historia på platsen. En annan metod är att ta hjälp av orienteringen på byggnaderna. Topografiskt finns det inga skillnader på själva gårdsplanen mer än att den sluttar ytterst svagt åt söder vilket bör resulterat i att husen haft en likvärdig placering. I stora drag är så fallet då både hus 6 och 8 men också den stora hallen längst i söder (hus 9) har placerats i nästan exakt samma längdriktning. Undantaget utgörs av hus 7 som orienterats i närmast öst-västlig riktning mot den annars nordväst-sydostliga orienteringen. Utifrån denna iakttagelse kan man dra slutsatsen att hus 7 är det äldsta men att gårdsbefolkningen sedermera funnit den rätta orienteringen som också anammats under resterande tid. Detta leder då fram till att en plausibel kronologi består i att man först uppförde hus 7 som hade sin direkta efterföljare i hus 6. Under resans gång anammades ett nytt byggnadssätt som representeras av den sista byggnaden vid Kårarps, nämligen hus 8.

Till dessa hus har det också funnits ett par hallar, den ena knappt 10 meter lång (hus 10) och den andra strax över 50 meter lång (hus 9). Det finns inget i fyndmaterialet som kopplar samman hallarna med något av de andra långhusen utan kopplingarna kan endast göras utifrån teoretiska resonemang. Ett grundläggande element är att båda hallarna har vägglinjer som varit förankrade i rännor vilket talar för att de skall sättas i samband med hus 6 och 7. En ytterligare precisering är att hus 7 och 9 har varit försedda med dubbla rännor där den yttre sannolikt fungerat som någon form av dränering talar för dessa båda byggnader har utgjort en samlad enhet. Ett annat argument är det faktum att det endast förekommer två rektangulära härदार inom hela gårdskomplexets yta och båda två ligger centralt placerade i dessa två hus. Från de båda härdarna, Id 86289 i hus 7 och Id 50775 i hus 9 har träkol skickats för ¹⁴C-dateringar där resultaten visar på en samstämmighet i tid. De äldsta dateringarna härrör från mellersta delen av romersk järnålder medan de båda yngsta dateringarna sträcker sig in i folkvandringstid.

Parallellt med denna gård har det även existerat ytterligare en gård ett 50-tal meter åt nordost. Husen har här varit betydligt mindre med undantag för den sista byggnaden på platsen som representeras av hus 14. Detta hus bestod av ett rännhus som visar på stora likheter med sina grannar i sydväst samtidigt som det utmärker sig på en mycket annorlunda sätt. Som det framgår i kapitel 5.11.13. blev huset aldrig färdigbyggt utan olika faktorer har satt käppar i hjulet. Det faktum att man endast hann färdigställa västra

hälften av huskroppen tillika med att byggnationen varit kringgårdad med flera rituella nedläggelser i stolphål och väggrännor talar för att övergivandet kan ha föregåtts av inre stridigheter där bara en av gårdsägarna gått vinnande ur.

Den etablering som tar sitt avstamp under yngre bronsålder och därefter fortsätter kontinuerligt under mer än ett och ett halvt millennium tar lika abrupt slut i och med att inbyggarna i hus 8 överger platsen någon gång i slutet av folkvandringstid. Härfter finns det inga indikationer på att platsen varit bebyggd utan det är först under 1800-talet som man återigen uppför bostadshus på platsen. Tiden däremellan har området utgjort utmarken till såväl Halmstad stad som Holm och Övraby socknar.

7.3. Husoffer

Från fem utav långhusen visar fyndsammansättningen att man på ett eller annat sätt kommunicerat med högre makter när de enskilda byggnaderna restes. Tidpunkten kan till övervägande del förläggas under romersk järnålder och folkvandringstid med en viss övervikt till den senare perioden. Undantaget består av hus 20 där man lagt ned ett par större skivskrapor i anslutning till ett par takbärande stolpar medan fyra andra stolphål har blivit förärade med lika många malstenar samt en slipsten.

Bland övriga artefakter talar fyndomständigheterna att de skall ses som rekvisita i en rituell handling där syftet har varit att säkra husets välmående över en längre tid. För ändamålet har man använt sig av tre helt skilda föremålskategorier som kanske inte har så mycket med varandra att göra. En kategori har bestått av hela eller delar av keramikkarl som påträffades i tre av husen (9, 10 och 14) medan två hus (8 och 9) har säkerställts för framtiden med hjälp av vävtyngder. Den andra kategorin består av malstenar som för hus 13 är liktydigt med en defekt underliggare som placerats i anslutning till en takbärande stolpe i östra delen av huset. I hus 14 bestod fynden av en underliggare och en vridkvarn. Båda malstenarna låg i husets norra väggränna och i direkt anslutning till ingången. Fyndomständigheterna talar för att åtminstone underliggaren fungerat som ett grundläggande stöd till en av ingångsstolparna. Slutligen figurerar ett antal flintartefakter bland husoffren. Förutom skivskraporna i hus 20 påträffades även två neolitiska pilspetsar i ett par stolphål, tillhörande hus 7.

Deponeringarna följer det gängse mönstret med att placera föremålen antingen i anslutning till husets ingångar eller i någon eller några av nedgräv-

ningarna till de takbärande stolparna (Carlie, 1992). Variationen och då framför allt malstenarna antyder att det återigen är sädeshantering som framstår som en viktig del av platsens ekonomiska grundval, åtminstone under perioden efter Kristi födelse. Hur man däremot skall tolka närvaron av vävtyngderna är lite svårare. Att ytterligare en vävtyngd var nedlagd i en grop tillsammans med ett antal malstenar visar att dessa haft en viss attraktionskraft men då det förekommer ytterst begränsade färben bland det osteologiska materialet är det kanske snarare så att vävtyngderna har utgjort ett udda inslag och därmed fått ett betydelsefullt symbolvärde. Däremot lyser de mer exklusiva föremålen med sin frånvaro bland de rituella nedsättningarna. Trots den högreståndsmiljö som husen signalerar har detta inte haft någon genomslagskraft i de rituella handlingar som ägt rum vid Kårap.

7.4. Övriga rituella förehavanden

I anslutning till lagret där mycket av sädeshantering skedde, påträffades en grop med stora mängder brända djurben. Gropen innehöll såväl får, svin, nöt som häst där de enskilda benen visar att merparten av djurens kroppsdelar finns representerade. Tolkningen av förfarandet bör ses som att man samlat samman resterna efter en måltid och förpassat benen till en för ändamålet grävd grop. Tidpunkten är förlagd till slutet av förromersk järnålder. Från denna tid finns även belägg för ett helt annat rituellt förfarande men som har ägt rum i samma område av bopplatsen. Vid framställningen av järn har man fodrat den ursprungliga slaggropen med lera, magrad med tusentals sädeskorn. Funktionellt har sädeskornen ingen betydelse för arbetets genomförande utan dess närvaro kan endast ses som ett symboliskt värde vars innebörd dock har varit av sådan betydelse att man ansett det viktigt att tillgripa.

Från romersk järnålder uppträder de rituella spåren inte enbart i anslutning till huskonstruktionerna utan även i gropar på bopplatsen. Framför allt tillkännages det via förekomsten av malstenar som uppträder i kontext där en funktionell tolkning känns mindre rimlig. I första hand gäller det malstenar som placerats i gropar utan någon logisk förklaring eller samband. I vissa fall har det varit fråga om ett enstaka exemplar medan det i andra fall rör sig om flera stycken.

Gemensamt för samtliga rituella nedläggelser är att de har en knytning till åkerbruk och sädeshantering. Valet återspeglas även i de fynd som varit mest

framträdande vid undersökningen i Kåarp, dvs. sädeshanteringen har spelat en viktig roll i människornas liv under större delen av platsens existens.

8. Platsens funktion

Av förutvarande text framgår att bebyggelsen vid Kåarp uppvisar karaktärsdrag som måste tolkas som att dess invånare innehaft samhällsfunktioner och/eller ekonomiska förutsättningar utöver vad som varit gällande för gemene man. Från att den första gården uppförs någon gång kring skiftet mellan yngre bronsålder och förromersk järnålder och till dess man överger området 1500 år senare går det att utläsa en stabilitet bland bebyggelsen. Människorna har levt och verkat på platsen under fredliga förhållanden fram till den schism som gör sig gällande under folkvandringstid. Redan vid etableringen i yngre bronsålder/äldre förromersk järnålder har man uppfört iögonfallande byggnader och placerat dem i lägen väl synliga för alla som verkade i området men också för dem som enbart hade sina vägar förbi. I ett sydiskandinaviskt perspektiv utgör vissa av de förromerska byggnaderna men framför allt husen från romersk järnålder och folkvandringstid några av de största konstruktionerna som finns dokumenterade (jämför t.ex. Arthursson, 2005).

Paradoxen innerfinns när byggnaderna sätts i förhållande till fyndmaterialet som över lag är av ytterst allmän karaktär. Enkla och till övervägande del odekorerade keramikkarl samt frånvaron av metallföremål (både järn och ädlare metaller) ger mer sken av en traditionell agrarbebyggelse. Det är endast en riklig förekomst av malstenar samt förekomsten av ett par järnframställningsugnar men också en förhållandevis rik förekomst av förkolnade sädeskorn som antyder något mer.

Diskrepansen kan tolkas på två diametralt motsatta sätt:

Det ena alternativet är att bebyggelsen vid Kåarp utgör en traditionell representant för agrarbebyggelsen under järnålder och att man över lag uppfört hus i denna storlek.

Det andra alternativet är att de stora husen men också närvaron av hallbyggnader utgör beståndsdelar av samhällets övre skikt men att man förmedlat sin högre social status via kanaler som inte nämnvärt gett sig tillkänna i fyndmaterialet.

Av dessa alternativ visar den samlade arkeologiska erfarenheten att det första kan avskrivras. Iakttagelserna från komplexa bosättningar gör gällande

att det på vissa platser förekommer en gård som utmärker sig vad avser storleken. Förutom Kåarp utgör Brogård det mest talande halländska exemplet men företeelsen går även att finna i Skåne där åtminstone en av gårdarna i en samlad bebyggelse omfattar ett långhus som har varit både 10 och 20 meter längre än övriga gårdsenheter (Carlie, L. 1992 och Carlie, A. 2008). Med andra ord framstår det andra alternativet som mest plausibelt där också närvaron av hallbyggnaderna förstärker antagandet. Likväl kvarstår motsägelserna då hallarna är synonymt med ett stratifierat samhälle och associeras med samhällspyramidens övre skikt där enskilda individer även varit måna om att förmedla sin sociala tillhörighet eller rang (Herschend, 1997:7). Å andra sidan tycks det finnas en tendens till att generalisera den sociala tillhörigheten och inte beaktat att en knytning till det övre samhällsskiktet kan ha olika grunder och kanske uttryckas på olika sätt. I mångt och mycket har diskussion varit centrerad kring samhällsförändringen som sker strax efter Kristi födelse med sammanslutningar till större politiska enheter. Här har ledarna och dess följe intagit en väsentlig del i de arkeologiska diskussionerna och mycken forskning har lagts ned för att identifiera deras närvaro. Ädla metaller, glas men också vapen har då haft en avgörande betydelse vilket också renderat en någorlunda klar bild av den yppersta eliten. Däremot är kanske inte det mellanliggande skiktet, dvs. kontaktnätet mellan den yppersta eliten och gemene man, lika tydlig eller definierad. Mycket av denna kontakt har skett via olika stormän vars funktion haft skilda inriktningar.

Oavsett alternativ ställs dock alltid fynden i centrum vilket ofrånkomligen resulterar i en kvantitativ diskussion kring förekomsten av ädla eller åtminstone ädlare metaller samt närvaron av olika typer av importter som på något sätt associerar till det romerska riket. Följden blir en fokusering till några enstaka platser eller områden där det inte alltid görs någon åtskillnad mellan lösfynd och boplatzfynd utan det samlade fyndmaterialet bilda basen för ställningstagandet. Efter en mer ingående granskning består underlagsmaterialet endast av ett mycket fåtal hallbyggnader vars tillkomstperiod huvudsakligen kan förläggas till yngre järnålder (Söderberg, 2005:111ff). Det vill säga den elit som förknippas med romerska importter har inget samband med hallarna under yngre järnålder. Istället skall hallarna och storgårdarna ses som exempel på en växande social skiktning av samhället som mynnar ut i de vendel/vikingatida hallarna där ett överflöd av lyxartiklar tycks vara ett återkommande fenomen.

För att återgå till det tidigare resonemanget finns mycket som talar för att hallarna vid Kårarp skall sammankopplas med individer som haft en högre social ställning. Att det inte tillhört den absoluta eliten står väl klart genom den totala frånvaron av prestigehöjande attribut. Istället ligger det närmre tillhands att folket har ingått i ett mellanliggande socialt skikt och att de utverkat sin status via kanaler som inte nämnvärt gett sig tillkänna i fyndmaterialet.

Undantaget utgörs av den rika förekomsten av malstenar vars närvaro med största sannolikhet ingått i den rekvisita som varit av avgörande betydelse platsens invånare under romersk järnålder och folkvandringstid. Det mest snarliggande scenariot blir väl då att platsen haft en samlande funktion dit folk från såväl närområdet men kanske också angränsande regioner träffats för att avgöra eller diskutera övergripande beslut eller tvister. Andra närliggande förslag för tankarna till kult med allt vad det omfattar av fester men också rituella och ceremoniella handlingar. Genom att på så sätt tillskansa sig ett ägande över händelseförloppen gavs det också möjligheter att få kontroll över maktresurserna och då indirekt, kontroll över folket (Söderberg, 2005:34). I det långa perspektivet skulle malstenarna och reduktionsugnarna kunna vara de inledande instrumenten för människornas sociala uppsving. Genom att successivt producera ett överskott har även uppmärksamheten fokuserats till den aktuella gården där invånarna fått en allt större betydelse för trakten. Mycket av denna "överproduktion" har sin början under senare delen av förromersk järnålder med en kontinuitet fram i andra århundradet efter Kristi födelse. Därefter minskar inslagen av organiskt material bland fynden, eller åtminstone bland de sädeskorn som har underställts radiometriskta dateringar. Tidpunkten sammanfaller med förändringen av byggnadstekniken vid Kårarp då det är nu som de första riktigt stora långhusen men också den första hallbyggnaden uppförs. Om detta har ett reellt samband känner vi inte till men det finns indikationer bland fyndmaterialet på en ny era bland gårdsbefolkningen. Vid övergången mellan förromersk och romersk järnålder finner vi de första beläggen för att kulten gör sitt intåg på platsen. Under de år som därefter passerar har man på olika sätt och vid olika tillfällen varit noga med att kommunicera med de högre makterna.

*****

Referenser

- Arthursson, M. 2005. Böndernas hus. I: *Järnåldern vid Öresund. Band 1. Specialstudier och syntes*. Skånska spår och arkeologi längs Västkustbanan. Red. A. Carlie.
- Björkman, L. 2009. Vegetationsutveckling och markanvändning vid Käringsjön i Halland från neolitikum till tidig medeltid. I: *Järnålderns rituella platser*. Red. Carlie, A. Utskrift 9.
- Carlie, A. 2004. *Forntida byggnadskult. Tradition och regionalitet i södra Skandinavien*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar, Skrifter No 57.
- Carlie, A. 2008. Storgårdar kring Öresund. Traditioner och förändring under perioden 150-550 e.Kr. I: Öresund – barriär eller bro? Kulturella kontakter och samhällsutveckling i Skåne och på Själland under järnåldern. Red. Carlie, A. Centrum för Danmarksstudier 18.
- Carlie, L. 1992. *Brogård – ett brons- och järnålderskomplex i södra Halland. Dess kronologi och struktur*. Hallands Läns museers Skriftserie 6.
- Carlie, L. 1999. *Bebyggelsens mångfald. En studie av södra Hallands järnåldersgårdar baserad på arkeologiska och historiska källor*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8° 29. Hallands Läns museers Skriftserie No 10.
- Carlie, L. 2001. Hålvägar och landskap. Äldre kommunikationsleder utmed Nissans dalgång. Halland. I: Larsson, L. (Red.). *Kommunikation i tid och rum*. University of Lund. Institute of Archaeology. Report series No 82.
- Carlie, L. 2002. En klockgjutningsplats i Hishult. Medeltida klockgjutning på den halländska landsbygden. *Fornvännen* 2002/4.
- Carlie, L. 2006. *Gården under sanden. Äldre järnåldersbebyggelse vid Lynga*. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2006:2. Halland, Harplinge socken, Lynga 1:3, 2:3, RAÄ 155, väg 610.
- Carlie, L. 2007a. *Eldbärjade gårdar vid Vrangelsro*. Arkeologisk förundersökning 2007. Halland, Övraby socken, Vrangelsro, Halmstad 7:71, 7:89, 7:73, 7:87, 7:85, 7: 7,84, 7:96. RAÄ 76 och 77.
- Carlie, L. 2007b. *Gårdar, hus och avfallshantering under järnålder*. *Ale* 2007:4.
- Carlie, L. 2009. *Vägval under äldre järnålder*. I: *Järnålderns rituella platser*. Red. A. Carlie. Utskrift 9.
- Carlie, A & Arthursson, M. 2005. Böndernas gårdar. I: *Järnåldern vid Öresund. Band 1. Specialstudier och syntes*. Skånska spår och arkeologi längs Västkustbanan. Red. A. Carlie.

- Herschend, F. 1997. *Livet i ballen*. Opia 14.
- Holmbäck & Wessén, 1962. *Magnus Erikssons landslag*.
- Holmbäck & Wessén, 1979. *Svenska Landskapslagar*. Skånelagen. Gutelagen.
- Lundborg, L. 1972. *Undersökningar av bronsåldershögar och bronsåldersgravar i södra Halland. Höks, Tönnersjö och Halmstads härad under åren 1854-1970*. Hallands Läns museers Skriftserie No 2.
- Mattsson, L. Manus Halmstads stad, RAÄ 89 och 90. Sofieberg
- Mikkelsen, P. H & Nørbach, L. C. 2003. *Drengsted. Bebyggelse, jernproduktion og agerbrug i yngre romersk og ældre germansk jernalder*.
- Stilborg, O. 1995. En ugn är en ugn är en ugn. Om ugnar i allmänhet och en ugn från Skummeslöv, Halland i synnerhet. *META* 1995:4.
- Stilborg, O. 2002. Lerskivor, glödkärl och lerblock – att flytta värme. I: *Keramik i Sydsverige. En handbok för arkeologer*. Red. A. Lindahl, D. Olausson & A. Carlie.
- Streiffert, J. 2002. Tröingebergsboplatsen, område A, arkeologisk undersökning 1998. I: *Landskap i förändring. Volym 4*. Teknisk rapport från de arkeologiska undersökningarna av RAÄ 127:1-2 och fastigheten Tröinge 4:9, Vinberg socken, Halland. Red. N. Johannson, J. Streiffert & P. Wranning.
- Söderberg, B. 2003. *Järrestad. Huvudgård i centralbygd*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar Skrifter No 51.
- Söderberg, B. 2005. *Aristokratisk rum och gränsöverskridande. Järrestad och sydöstra Skåne mellan region*

Arbetsbild 1. Arbetsstyrkan samlade framför grävmaskinen. I maskinen sitter Uffe Larsson. Stående från vänster är Per Wranning, Katarina Streiffert Eikland, Lennart Carlie, Carl Persson, Marie Nyström, Mats Nilsson, Stina Tegnhed samt dumperföraren Morgan Johansson. Med på bild finns inte Andreas Jansson och Linn Mattson. Foto: Jonas Paulsson.

- och rike. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter No 62.
- Toreld, C & Wranning, P. 2003. *Framgrävt förflutet från Fyllinge*. Resultat från undersökningarna 2001-2002. Halland, Snöstorps socken, Fyllinge 20:436.
- Vang Petersen, 1993. *Flint fra Danmarks oldtid*.
- Wranning, P. 2001. RAÄ 195 – Undersökning 1996. I: *Landskap i förändring. Volym 2*. Teknisk rapport från de arkeologiska undersökningarna av RAÄ 106, 162, 193 och 195. Skrea socken, Halland. Red. E. Rydberg & P. Wranning.
- Wranning, P. 2005. Järnframställarnas stora gård. I: *Förromerska järnålder i fokus*. Framgrävt förflutet från Fyllinge, vol. 2. Red. C. Toreld & P. Wranning.
- Ängeby, G. 1999. Långhusets livslängd. En diskussion kring järnåldershusets brukningstid och sociala funktioner utifrån ett månghundraårigt halländskt exempel. I: *Kring västsvenska hus. Boendets organisation och symbolik i förhistorisk och historisk tid*. Red. Artelius, T., Englund, E. & Ersgård, L.
- Ängeby, G. 2001. *Ensamgården vid Orred – långhus från äldre järnålder*. Halland, Fjärås socken, RAÄ 499. UV Väst rapport 2001:14. Arkeologiska undersökningar.

Arbetsbild 2. Andreas Jansson, Stina Tegnhed och Katarina Streiffert Eikland diskuterar komplexiteten kring hus 12, 13 och 14. Foto. Lennart Carlie.

Tekniska och administrativa uppgifter

- Länstyrelsens dnr: 431-19749-07
Eget dnr: 2006-212
Uppdragsgivare: Halmstads kommun, Fastighetskontoret
Utförandetid: 21 april – 31 juli 2008
Personal: Lennart Carlie (projektledare), Andreas Jansson, Linn Mattsson, Mats Nilsson, Marie Nyström, Carl Persson, Katarina Streiffert Eikland, Stina Tegnhed och Per Wranning. Jonas Paulsson och Lars Vinroth (metalldetektering).
Koordinatsystem: RT 90 2,5 gon V.
Höjdsystem: RH 70
Läge: Halmstad 7:71, 7:89, 7:73, 7:87, 7:85 7:84 samt 7:96. RAÄ 76.
Ekonomiska kartan 042 84. X=6291500; Y=1320100 (5 gon väst)
Undersökt yta: 17 000 kvadratmeter.
Dokumentation: Samtliga schakt och anläggningar är inmätta digitalt inom ramen för Intrasis Version 2.0 (Halmstad2006212S). Inmätningar från den arkeologiska utredningen har Intrasis-koden Övraby2006212ub medan förundersökningen är kodad Halmstad2006212F. Digitala foton har fotonummer 2010:12. Ritningarna har ritningsnummer HMAK 4363. Fynden förvaras på museet i Halmstad och allt övrigt material förvaras i Kulturmiljö Hallands arkiv, Halmstad.
Fynd: Keramik, flinta, bränd lera, brända ben samt bergart. Fynden har tilldelats accessionsnummer HM 27450:1-769.
Datering: Neolitikum, yngre bronsålder samt äldre och yngre järnålder.

Arbetsbild 3. I strålende sol avnjuter huvuddelen av personalen lunchen utanför bodarna. Foto. Lennart Carlie.

Besök av personalen på Kulturmiljö Halland. Foto: Monica Bülow Björk

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress

Kulturmiljö Halland
Bastionsgatan 3
302 43 Halmstad

Tfn

035-19 26 00

Fax

035-19 26 26

E-post

kansli@kulturmiljohalland.se

Hemsida

www.kulturmiljohalland.se